

Erdélyi Tudósítások

1989

Elővfolyam 4. szám

SPALLER ÁRPÁD
TULAJDOSA

Ára: 18 forint

contenu • contents • inhalt • continut • содержание ➔ 15

A VÁRADOLASZI TEMETŐ 1989

Itt nyugodott Madách Imréné Fráter Erzsébet. Hamvait a végveszélybe került sírból egy templomba szállították. Most csak ez a jelöletlen, gazzal benőtt betonkeret jelzi egykori sírhelyét.

FOTÓ: LÁTÓ LÁSZLÓ

A VÁRADOLASZI TEMETŐ

Nagyváradi „legendák” szerint Európa egyik legrégebbi működő temetője volt. Ma már menekítik innen halottaikat a hozzá tartozók. A temető romlása már évekként elkezdték, az épülő lakótelep áttörte a középkori rész kerítését, elhordták vagy eltemették a régi sírköveket. A temető kerítés nélkül vandálok, garázda suhancok szórakozóhelyévé vált, bár a módszeres pusztítás láttán lehetetlen nem gondolni valami tervszerűbbre. Mázsa márványok fordultak le talapzataikról, arasznyi bazalt fejfák törtek derékban kettőbe. Vajon „szórakozásból” fáradozik-e valaki kötömbök görgetésével?

Idén tavasszal a magyar televízió filmet készített az elgazosodott, szétrombolt sírok-ról, az omlásnak indult nemesi kriptákról. Mindenki számára meglepő volt, hogy e műsor után pár nappal a temető két oldalán megjavították a kerítést, hozzáálltak a megmaradt kripták tatarozásához. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy hamarosan – vagy valaha – a váradoszi temető visszanyeri régi arcát, hiszen az építkezés hol itt, hol ott oroz el újabb sírköveket, és a ledöntötteket lassan magába rejti a föld.

Új Drakula-mítosz?

Ma, amikor a nyugati hivatalos és nem-hivatalos körök egyöntetűen elítélik a Ceausescu-klikt uralkodását, és a román vezér Európa szegénye, a tömegkommunikáció „kétfenekű dobja” lett, feltehetnénk a kérdést: vajon miért hallgatott ily sokáig a Nyugat?

Mi nyugatiak még azzal sem védekezhetünk, hogy nem volt tudomásunk a romániai állapotokról, hiszen a Kelet-Európával foglalkozó néhány elemző kiadványból, valamint a Szabad Európa Rádió által 20 éven keresztül készített Háttér-tanulmányokból egyértelműen kiderül, hogy a befolyásos politikai körök, sőt a tömeg-tájékoztató is, nem hogy nem tudta, hanem tudatosan, szándékosan takargatta a Ceausescu-korszak lényegét. Amióta a köztudatban – karikatúristáinknak köszönhetően – kialakult a buldózer vezető, megszállott „mezelen király” képe, az addig néma sajtó egycsapásra szidni, bírálni kezdte Romániát.

Újból feltámasztották és kiszipolyozták a jól bevált „Drakula démonológiát”, ami egyre határozottabban akadályozza, mármár lehetetlenné teszi az objektív, pontos Románia-kép kialakulását. Sajnos a nyugati sajtót nem érdekli az összetett valóság, helyette új mítoszokra vadászik.

Az elmúlt hónapban a BBC számára filmet készítettem a romániai állapotokról. A hír hallatára több újságról megkeresett, akik írni szerettek volna a filmről. Am ők buldózeres képeket, letarolt, rombadöntött falvakat, falanszterbe kényszerített embereket akartak látni. Amikor elmagyaráztam nekik, hogy Romániában egy sokkal perverzebb, gyötrelmesebb, ám kevésbé látványos tragédia zajlik, érdeklődésük csakhamar elpárolgott.

Vajon miért olyan nehéz megértetni az átlag angolral a romániai mindennapok kicsinyes, fájdalmas miszériáját? – kérdeztem magamban. Sokak szerint az angolok szüklátókörű „szigetlakók”. Hajdani nagyhatalmi státusukból pedig egyfajta érzéketlenség következik, amellyel például a dél-afrikai helyzetet szemlélik.

Azonban a tőlünk csupán pár száz mérföldre lévő Románia esetében a jelenség némileg bonyolultabb. Véleményem szerint itt egy „felismerési” paradoxonnal állunk szemben. Mi nyugatiak a „népi demokráciák” polgáraiban is felismerjük-elismerjük az európaiságot. Mivel Romániát is „családunk” tagjának tekintjük, ezért nagyon nehezünkre esik megérteni a köztünk lévő különbséget, hiszen ha ők a „rokonaink”, akkor vajon miért intézik oly különösen dolgaikat. Ezt az ellentmondást, paradoxont kétféleképpen szoktuk feloldani: egyszerűen azt mondjuk, hogy tévedtünk, ezek a népek-emberek nem teljes mértékű-értékű európaiak, hanem legjobban esetben az emberiség egy különös, bizarr alfajának tekintendők. A másik, ugyancsak felületes válaszuk az, hogy túlbonyolítottuk a kérdést: amit különbségnek neveztünk, az valójában nem is különbség, csak egy „másfajta szóhasználat”, hiszen lényegében minden ország „modernizál”, „urbanizál”; a „szisztematizálás” csupán ennek a fájdalmas folyamatnak a román megfelelője. Ezen elnéző álláspont értelmében türelmesnek kell lennünk Ceausescuval szemben, hisz minden új népnek meg kell teremtenie az egységet, és Románia csak most érkezett el a megkésett nacionalizmushoz. Azonban egyik álláspont sem válaszolja meg a kérdést.

Valószínű, hogy mivel a sztálinizmus lényege számunkra mindig absztrakt volt és marad – valami, amit aberrált külföldiek „követnek el” egymás ellen – ezért a továbbiakban is sziszifuszi feladat lesz megérteni az angolokkal e késői, barokkbizánci romániai sztálinizmust.

MICHAEL STEWART
Cambridge

Háttérjelenségek Romániából

KIT SZOLGÁLNAK A HAMIS JELENTÉSEK?

Sok a tévhiedelem. Egyebek között, hogy Romániában a diktatúrát kiszolgáló apparátus (párt, tömegszervezetek, állami adminisztráció) egységes. Honi és nemzetközi („testvérszágai”) tapasztalatok alapján is tudhatnánk: ez így nem lehet igaz. Láthatatlan repedések gyengítik a monolitikus pártállamot. Az a néhány elszánt másként gondolkodó, akiket a világ közvéleménye is számon tart: csak a látható, „megszólaló” felszín. Romániában kevés az úgynevezett „hósi ellenálló”. Sok viszont az alacsony és közép beosztásban dolgozó párt- és állami aktivista, ipari és mezőgazdasági vezető, aki mindennapos, apró hamisításokkal, az ostoba utasítások megkerülésével igyekszik az elviselhetőség szintjén tartani az életet. Részben, mert ezt követeli önfenntartási ösztönük, ugyanakkor kis csaláisaikkal mintegy működtetik, olajozzák a Ceausescu-rendszer akadozó gépezetét – voltaképpen tehát e rendszer fennmaradását szolgálják.

Nem túlzás: ha adott időszakban, mondjuk két hónapon át minden érvényes minisztertanácsi, vagy még inkább elnöki rendeletet, szabályozást szigorúan, betű szerint betartanak, oly mérhetetlen zűrzavar támadna, oly nyilvánvalóvá válna a csőd, hogy abba a hatalom, az uralkodó család elkerülhetetlenül belebukna.

TÖRVÉNYESSÉGI SZTRÁJK?

Ilyenszerű nyílt „törvényességi sztrájkra” azonban senki nem gondol Romániában. Annál többen a törvények, rendelkezések módszeres kijátszására. Teszik ezt azok, akiknek módjukban és érdekükben áll, akik hatalmi helyzetük révén üllő és kalapács között élnek és így egyaránt érzékelik az alulról jövő, már-már robbanó elégedetlenséget – és a felső vezetés követeléseinek képtelen, teljesíthetetlen, abszurd voltát.

Például elnöki rendeletek sora írja elő a villamos energia, a földgáz háztartási fogyasztásának korlátozását. A normák olyan alacsonyak, hogy mindez túlzás nélkül az emberi élet elleni merénnyellett ér fel. Túlfogyasztás esetén – a rendelet szerint – időlegesen kikapcsolják a családi ház vagy éppen lakótömb fűtését, akkor is, ha beteg csecsemő vagy mozgásképtelen öregember lakik ott. Igen ám, csak hogy a legtöbb helyen a korlátozásokat a lakók nem tartották tiszteletben, megtorlásra mégsem került sor. És ez nemcsak elviselhetőbbé tette az embertelenséget, hanem a hatalomnak is javára válik, mert ezek a háta mögött tett „törvény- és szabálysértő” engedmények enyhítik a feszültséget.

A nyugati, tájékozatlan megfigyelők pedig értetlenül figyelik; miért nem tör ki

felkelés egy olyan országban, ahol minden szabályozás a létminimum alá parancsolja a népet. Nos többek között ezért...

Néhány évvel ezelőtt, egy rendkívül zord télen Bukarestben előfordult, hogy idős emberek meghaltak, megfagytak a fűtetlen lakásban: egész családok vették ki évi szabadságukat és húzódtak hetekre Erdélybe, mert képtelenek voltak elviselni a 3-4 Celsius-foknyi hőmérsékletet. Erdélyben sem volt melegük az embereknek, de azért legalább 13 fok uralkodott a lakásokban. Bekapcsolták az elektromos melegítőket, több gázt fogyasztottak a megengedettnél (a két, büntetéssel terhelt számla összege meghaladta egy tanárember havi fizetését). Igaz, volt fenyegetőzés, de alig tudunk olyan esetekről, amikor kikapcsolták az áram- és gázszolgáltatást. Pedig az elnöki rendelet egyértelműen fogalmazott. A helyi illetékesek azonban felmérték, hogy a lakosság a tűróképesség határára érkezett. Saját érdekükben és a józan ész hatására: engedtek. A felsőbbes akarata ellenére. És végső soron: a stabilitás érdekében.

REFORM HELYETT SZEMHUNYÁS

A javadalmazás a terv, főként az export-terv teljesítésétől függ. Csak hogy akadozik az áramszolgáltatás, késik a nyersanyag, elakad a szállítás. A munkás dolgozna, de nincs mit. Hó végén pedig néhány száz lej-jel hígan kibélelt borítékot kap. Vadsztrájkok törnek ki. A pártaktivisták villámgyűlést szerveznek, civil ruhás biztonsági tisztek cikáznak a munkacsarnokokban, néhány népszerű ember eltűnik néhány órára, napra (hamarosan visszatérnek, az utlegelés jól látható, a többiek elriaszító jeleivel) – és látszólag minden a helyére zökkent.

Az üzemevezetés azonban tudja: a következő fizetéskor kezdődik minden előlről. És azt is tudja, hogy hiába tartaná tiszteletben a szabályokat, törvényeket, ez nem mentesség. A sztrájkok, tüntetések, felzúdulások miatt előbb-utóbb rajta fog csattanni az ostor. Tehát a főkönyvelőnek olyan jelentést kell készítenie, amely szerint nemcsak teljesítették, de túlszárnyalták a tervet. Beleértve az exportfeladatokat.

A jelentés – hála a román könyvelő leleményének – elkészül. Aláírja az igazgató, a főmérnök, az üzemi párttitkár. A megyei pártbizottság ipari osztályán rábólintanak, a minisztérium illetékesek esetleg még gratulál is az eredményhez, az ügyes megoldáshoz. Mindenki fellelegzik – és szorong. Elvégre bármikor leleplezhető, nyilvánvaló hamisításról van szó. Romániában az üzemi vezetőségről azt tartják: „Fél lábbal szabadon él.” Ha valakinek érdekében áll,

néhány évre börtönbe juttathatja az igazgatót, a főmérnököt, a könyvelőt. A párttitkárt pedig „visszatoloncoltathatja” a természetbe. Ami nem kis büntetés.

A könyvelők is tudják: náluk az infarktus szakmai betegség.

A TERMÉNYREJTEGETÉS: LÉTSZÜKSÉGLET

Mesélik, hogy Ceausescu elutasítja a várható terméseredményekről érkező – netán reális – jelentéseket. Követeli: adjanak számot nagyobb hektáronkénti hozamról. Aki ezen mosolyog, az nem ismeri a román valóságot. Fura frigyre lépett ott az abszurd a valósággal.

Egykor az jellemezte a szocialista mezőgazdaságot, hogy a valóban várható terméshozamoknál jóval többet jelentettek be – vastos prémiumokra, magas kormánykintűntésekre sandítva.

Napjaink Romániájában azonban másfajta hamisítás dívik. A termelőszövetkezetek vezetői, a pártbizottságok mezőgazdasági titkárai tudják, hogy a jelentésben szereplő gabona- vagy burgonyamennyiséget csaknem teljes egészében behordatják velük a központi raktárakba, és exportálják. A szövetkezeti paraszt számára alig lehet néhány száz kiló búzát, kukoricát megmenteni. Ennyiért a következő évben már nem fog dolgozni. Tehát kockázat az elnök, az agronómus, a megyei pártbizottság – igyekszik valamicskét letagadni, elrejteti a termésből, hogy titokban némi többletet juttassanak a termelőnek. Hamisítanak, lopnak – közérdekben.

A TITKOSRENDŐRSÉG IS TUDJA A TITKOT

Senki ne higgye, hogy az állambiztonság, a Securitate mit sem tud ezekről a „mutatványokról”. Am nekik is „csönd” kell – felférnek, hogy ha betű szerint ragaszkodnak a pártvezetés esztelen utasításaihoz, vége a csöndnek. És ezzel bezárult a kör, amelyben valamilyen szinten mindenki cinkos.

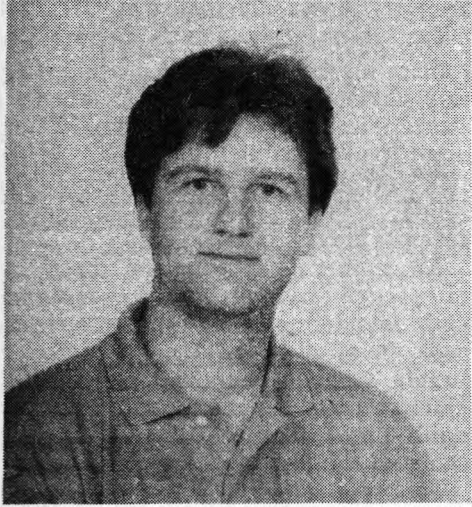
A román társadalomban tehát vannak az „ellenállásnak”, az „engedetlenségnek” ilyen fura, ellentmondásos, kényszerű, messziről nézve balkáninak tetsző formái is. Igaz, kérdéses, hogy mindez ellenállásnak nevezhető-e. Az azonban egyáltalán nem vitás, hogy a makacs, önfeljű, voluntarista szabályozások szakadatlan kijátszása – mindenképpen: éles, kemény, gyakorlati bírálat. Kényszerű szabotázs.

LÉVAI JÓZSEF

A frízeknek nem kellett sokat magyarázni...

A DEMOKRÁCIA SEM ELEGENDŐ

Marác László, a Fríz Erdélyi Bizottság titkára, 1960-ban született Hollandiában. Szülei 56-os menekültek. Magyarul a családban tanult meg és később, az egyetem befejezése után is nyelvek tanulmányozásával foglalkozik. A gröningsi egyetemen a kétnyelvűség kutatója. Budapesti látogatásakor az erdélyi bizottságról kérdeztük.

Úgy gondolom, hogy ha a bizottságunkról beszélnek, előbb nem is az erdélyi – hanem sokkal inkább a frízöldiséget kellene hangsúlyoznom. Mi vezetett a bizottság megalakulásához?

A frízek Hollandiában az Északi-tenger partján élnek. Az egész országban körülbelül 600 000-en, azonban Frízföldön 400 000-en.

Túl sokat én sem tudtam rólok, amíg a feleségem munkahelye miatt oda nem költöztünk.

Távolabbról úgy tűnt, hogy minden a legnagyobb rendben van körülöttük, különben is ki gondolta volna, hogy a legdemokratikusabb hagyományokkal rendelkező országban nemzetiségi gondok létezhetnek.

A köztudatban pedig az élt, hogy a fríz nyelv – mint kuriózum – itt-ott még létezik, de a frízek teljes mértékben elfogadták a holland kultúrát és asszimilálódtak. Az első meglepetések akkor értek, amikor kiderült, hogy vidéken a családban mindenki frízül beszél, és hogy határozottan aggódnak nyelvük, kultúrájuk jövőjéért. Erre az adott okot, hogy a hágai kormány – pusztán technokrata megfontolásból –, a kistelepülések leépítését tűzte ki célul.

Kezdték bezárni a helyi postahivatalok, az üzletek, az iskolák, mert a közeli nagyobb települések sokkal olcsóbban tudják megoldani ezeket az igényeket. Mindenkinek van személygépkocsija, a közlekedés tehát nem gond.

Ezek az intézkedések természetesen nemcsak a frízeket érintik, az egész országra érvényesek. Viszont a fríz nyelvet, a tradicionális kultúrát hatékonyan őrizni és ápolni ma főleg a kistelepüléseken, a falvakban lehet, mivel a nagyváros elnyeli, asszimilálja az embereket, s ott frízül beszélni „szegénységi bizonyítvány”. Léteznek ugyan fríz többségű városok, itt azonban jobb esetben is egy keverék nyelvet beszélnek.

Hosszú időn át a fríz kultúráért csak csendben, „helyi szinten” küzdöttek. Aztán erősödni kezdett a fríz nemzeti párt tevékenysége, a harc a nemzetiségi jogokért.

Ez eleinte, ebben a szabad országban is, meglepő intoleranciával találkozott. A frízek még egy „gumibot pénzték” is emlegetnek, amikor a hatóságok szétverték tüntetésüket.

A helyzet megértéséhez egypár szót kell ejteni a holland politikai életéről. Hollandiában három nagy, erős párt létezik: a liberálisok, a szociáldemokraták és a kereszténydemokraták. A fríz nemzeti párt csak Frízföldön jelentős, az országos küzdelmekbe nincs lehetősége beleszólni. (Az Európa Parlamentben viszont van képviselőjük.) A három országos párt azonban nem lehet közömbös Frízföld tekintetében sem, mert amelyik pártot a fríz nemzeti párt helyi szinten támogatja, az 400 000 potenciális szavazattal számolhat. Így a nemzeti pártnak köszönhetően a nagy pártok is egyre jobban figyelnek a helyi gondokra.

Az utóbbi időben találkoztam már olyan szocdem. előadóval, aki választási beszédét frízül tartotta. Ez óriási eredmény.

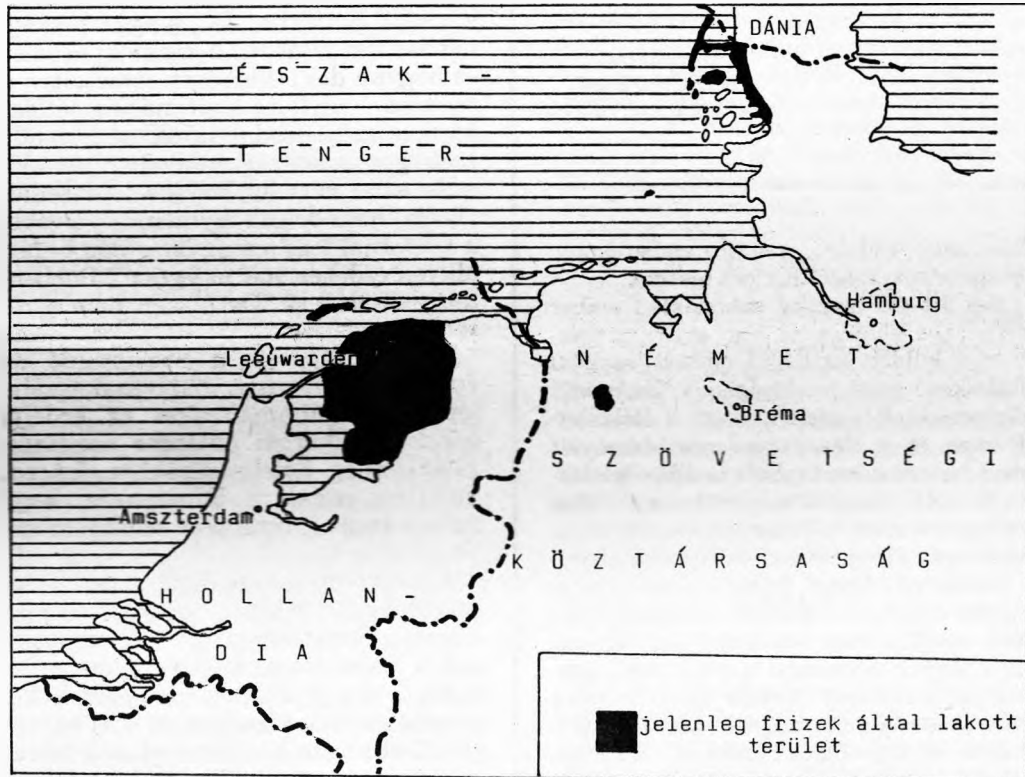
Érdemes megjegyezni, hogy a helység-névtáblák is kicserélődtek az utóbbi időben. Eddig is kétnyelvűek voltak – de elől a holland és alatta, kisebb betűvel a fríz név. Most fordítva van...

„Beindult” a fríz nyelvű rádió, fríz újságok és egyéb fríz nyelvű kiadványok jelentek meg. A bíróságon és minden közigazgatási területen kötelező lett a kétnyelvűség.

Hála a helyi szerveknek és a fríz nemzeti pártnak – a frízek fríz akadémiaival, fríz szövetséggel, sajtóval stb. rendelkeznek. Ezen intézmények, szervezetek feladata: minél tisztábban megőrizni a fríz nyelvet és kultúrát, képviselni a helyi érdekeket.

Csak néhány példát említenék. A fríz akadémia fríz szótárakat ad ki, „odafigyel a nyelvre”, ha kell, „frízest” új kifejezéseket, igyekszik elkerülni az idegen szavak beépülését. Támogatja a kisebbségi kutatásokat, a fríz irodalmat és zenét.

A nemzeti párt kiharcolta, hogy a kistelepüléseken ne szüntessék meg a boltokat, sőt igyekszik állami dotációt szerezni számukra, hiszen – ha a falusi lét bármelyik tényezője megszűnik, az láncreakció-szerűen maga után vonja a többit is.

A térképet Dr. Kocsis Károly készítette

Amikor aztán a sajtóban megjelentek az első jelentések a romániai falurombolásról, a magyar és német nemzetiségek sanyarú helyzetéről, a frízeknek nem kellett sokat magyarázni. Rögtön értették, miről van szó.

Frízföldön a falurombolás és az erdélyi kisebbségi kérdés sokkal nagyobb visszhangra talált, mint Hollandia bármely más vidékén. Sorsközösséget éreztek, segíteni akartak. Ugyanakkor – és ez nagyon érdekes –, valahogy még „hálásak” is; mert amióta a romániai helyzetről tudnak, azóta a helyi fríz mozgalmak tovább erősödtek, olyanok is bekapcsolódtak, akik eddig közömbösek voltak.

Persze, gyorsan hozzá kell tennem, hogy a romániai helyzet a miénktől egy lényeges vonatkozásban gyökeresen különbözik. A frízek és a hollandok nem gyűlölik egymást – tudom, ez általánosítottan nem mondható el románokról és magyarokról sem –, de, ami mindennél fontosabb, Hollandiában nincs központi szított nacionalizmus és sovinizmus, mint Romániában. A problémákat minden esetben a legdemokratikusabb módon, békésen próbálják megoldani.

Szóval, az érdeklődés a legészintebben az erdélyiek felé fordult. A helyi fríz nemzeti párt megpróbált nyomást gyakorolni az országos pártokra, hogy a kormány ítélje el Romániát és nyilvánítsa ki szolidaritását az elnyomott magyarokkal szemben. A hágai kormány egyelőre vonakodik a határozott lépésektől, többek között a gazdasági kapcsolatokra hivatkozik. De majd eljön ennek is az ideje.

Az erdélyi, romániai gondoknak vannak helyi, frízöldi „eseményei” is. A frízek ezekre is nagyon odafigyelnek.

Egy erdélyi magyar házaspár érkezett Hollandiába; Kanadába szerettek volna továbbutazni, de itt rekedtek. A holland hatóságok nem adtak nekik tartózkodási engedélyt, és vissza akarták küldeni őket Romániába.

A házaspár véletlenül a mi körzetünkben talált ideiglenes szállást, és így kapcsolatba kerültek velük. Elmesélték, hogy ők legalább a kanadai vízumot szeretnék megvárni, de a holland hatóságok ezt sem engedélyezik. Éreztük: segítenünk kell. Igaz, nekem az a véleményem, hogy az a magyar, aki nemzetiségi üldöztetése miatt jön el Romániából, az maradjon Magyarországon, és ne legyen tíz év múlva hamburgerrágyó Kanadában, de ez a házaspár otthon hagyta gyermekeit, mert nem tudták őket magukkal hozni, és úgy ítélték meg, hogy a családtagok elmentek Kanadából könnyebben elintézik.

Ekkor Henry Kammer* barátommal akcióba léptünk. Megpróbáltuk a hatóságoknak elmagyarázni, hogy ez nem egy egyszerű kelet-európai gazdasági menekült-probléma, hanem annál sokkal több. Irtunk a gröningsi püspöknek, a polgármesternek, az Amnesty Internationalnak,

Mi a polgármesterhez fordultunk, hogy gyakoroljon nyomást az államtitkára. Ennek az akcióorozatnak a végén nagyon furcsa dolog történt.

Az államtitkár a bírói ítéletet felülbírálván engedett! Ez Hollandiában nagyon nagy dolog, mert az ország büszke a jogállamiságára. De ebben az esetben a demokrácia, a közvélemény, a közakarát legyőzte a törvényt. Az erdélyiek maradhattak.

A sikeren felbuzdulva, a helyi fríz párt vezetői azt javasolták, hogy szervezzünk egy fríz erdélyi bizottságot.

Közöttük felhívásunkat a *Leeuwarden Courant* című újságban – az eredmény bennünket is meglepett. Napokon belül jelentkezett a fríz falvak egyesülete, a fríz tanárok társasága, a fríz frízövetség, a fríz kultúratanács, a fríz irodalmi múzeum, a fríz akadémia és rengeteg magánszemély, újságírók, orvosok, tanárok, parasztok, hogy csatlakozni szeretnének.

Április 17-én tartottam egy előadást az erdélyi helyzetről – és hangsúlyoztam a hasonlóságokat is. Ezután magyar és német népszerűt hallgattunk és a diákjaim népi táncokat adtak elő.

Másnap a fríz nemzeti párt titkára is megkeresett, és azt javasolta, hogy beszéljünk meg, miképpen jöjjön létre a bizottság; ő maximálisan támogat, érzi, hogy a problémák hasonlóak, és a frízeknek kötelessége szolidarizálni az erdélyi magyarokkal és németekkel.

Így alakult meg a Frízöldi Erdélyi Bizottság, melynek 15 tagú védnöksége és négytagú végrehajtó bizottsága van. Elnöke Geeske Krol-Benedictus, főtítkára dr. Wadze Hiddema. A védnökségnek még egy Carmen Georgescu román tanárnő is tagja, aki a gröningsi egyetem szláv tanszékén tanít.

És bár létezik Amszterdamban egy román erdélyi bizottság is, a bánáti születésű Carmen Georgescu mégis hozzánk csatlakozott, mert szerinte a romániai diktatúra legszörnyetesebb bűne a nemzeti diszkrimináció, és úgy érzi, hogy az amszterdami társaság ennek nem szentel kellő figyelmet.

A bizottság már az első ülésén eldöntötte, hogy csatlakozik a brüsszeli „falu-örökbe-fogadási” akcióhoz, de később a frízek úgy ítélték meg, hogy a brüsszeli irányító szerepet akarnak játszani. Márpedig nekik, frízeknek senki ne írja elő, hogy kit fogadhatnak örökbe. Különböző is feltett szándékuk, hogy az összes erdélyi magyar falut örökbe fogadják. Nem mintha nem éreznék együtt a románokkal is – de szerintünk a magyarokat a nemzeti diszkrimináció még külön is sújtja.

Programunk külön kihangsúlyozza, hogy a kisebbség harca nemzetiségi jogaiért soha nem lehet elég hatékony. Az esetleges rendszerváltás és reformok bevezetése után a romániai magyaroknak tovább kell harcolniuk fennmaradásukért, mert éppen a frízek a jó példa arra, hogy szabad és demokratikus országokban is mindig vesélyben forog a kisebbség léte és fennmaradása.

A bizottság célkitűzései között szerepel a holland társadalom állandó és pontos informálása a romániai helyzetről. Tiltakozni fognak a romániai jogsértések ellen, harcolni az erdélyi kisebbségek jogaiért minden fórumon, így az Európa Parlamentben is.

Romániába akarnak utazni, megismerkedni az ottani emberekkel és az ottani problémákkal, és minden lehetséges módon segítséget nyújtani. Felhívják a kormány figyelmét, hogy változtasson menekültügyi politikáján, és fogadja be a romániai menekülteket.

Ugyanakkor a Frízöldi Erdélyi Bizottság szeretné a magyar szervezetek segítségét és támogatását kérni, mert legnagyobb problémája: a pontos információk beszerzése!

HAMPERLICS ANDRÁS

Címünk:

Komité Fryslân – Transsylvanije

Postbus 204.
8800 AE Franeker
Hollandia

* Henry Kammer neve nem ismeretlen Magyarországon, ő fordította például Konrad György, Sütő András műveit hollandra. Ismertek Kosztolányi-, Gárdonyi-fordításai is.

Júliusban elküldtük lapunk három megjelent számát az európai országokban, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában és Japánban szolgálatot teljesítő magyar nagyköveteknek. Arra kértük őket, tájékoztassanak bennünket és olvasóinkat az illető országban zajló, Erdéllyel vagy a romániai helyzettel kapcsolatos eseményekről. Lapzártáig két nagykövet válaszolt kérésünkre, levelüket teljes egészében közöljük.

Szívesen teszek eleget kérésüknek, s számolok be néhány említésre méltó itteni eseményről, tényről az emberi jogok érvényesítésének szolgálatában. Minthogy ezt lapja hasábjain most először kísérem meg, szíves engedelmeivel visszatekintek egészen az elmúlt év elejéig, amikor először tettünk itt erőfeszítést azért is, hogy állna már ki Svájc jó hírűvének teljes autoritásával a romániai viszonyok, kiváltképp az ún. szisztematizálási program ellen. Semlegességére kényes ország lévén, sem kormánya, sem parlamentje nem siette el a nyilvános kiállást. Több hónapi mérlegelés után azonban a parlament első kamarája interpellációs vitát rendezett és ezen – a vitát összefoglalva – Felber külügyminiszter félreérthetetlenül elítélte a helsinki elveknek is fittyet hányó román politikát.

Úgy vélem, tanulságos, ha elmondom: a vita is, a közvélemény reagálása is érzékelte, hogy csakis az olyan érvelés számíthat támogatásra, mely nemzetiségre való tekintet nélkül mondja ki ítéletét az emberi jogok megsértése fölött. Továbbá azt is kötelességemnek tartom elmondani lapja olvasóinak, hogy Svájctól Románia és Bulgária, Koszovó és Karabah – képletesen szólva – egyenlő távol (vagy közel) van, s az emberek itt érzékenyen nem aközött tesznek különbséget, hogy milyen nemzetiségű a tettes és ki az áldozat, hanem sokkal inkább firtatják a türelmetlenség és az emberkínzás kiváltó okát.

Románia, Erdély, benne az ottani magyar kisebbség, korántsem ad annyi okot – itteni megítélés szerint – a felkiáltásra, mint az idézett három másik bajgó. Ha a nekünk legjobban fájó ügygel mégis többet foglalkoznak, mint remélhetjük volna, akkor ezt – meggyőződésem szerint – annak köszönhetjük, hogy Magyarország néhány alapvető elvi kérdésben, ezek között az emberi jogok biztosításában és garantálásában, a demokrácia és a szabadság intézményeinek kiépítésében huzamosabb ideje megelőzi szomszédai egy részét, s aki e folyamatok országának képviselőjében szól, nagyobb figyelemre és több szolidaritásra számíthat.

Minthogy a diplomáciában továbbra is érvényes szabály, hogy diszkrétan rendszerint többet lehet intézni, mint zajos kísérettel, hadd szorítkozom annak jelzésére, hogy hazai illetékes tényező javaslatára, innen útra kelve, olyan európai kezdeményezéseket is sikerült tavaly kieszközölni, melyek nyomán ma a szovjet vezetés is másként tekint a romániai viszonyokra, mint korábban, s mint tapasztaljuk, különböző fórumokon másként is foglalnak állást szovjet delegátusok, mint korábban.

Svájc különböző keresztény és keresztényen segélyszervezetei szerény, de rendszeres támogatást nyújtanak a Magyarországra menekült embereket istápoló szervezeteinknek. Most talán kisipari egzisztenciákat útnak indító szerszámokat is sikerül majd hazaküldeni. Az igazság az, hogy itt élő magyar származású emberek fáradozása nélkül mindez nem menne.

Egész Nyugat-Európában gyorsan és erőteljesen kibontakozott egy mozgalom, melynek lényege, hogy egy itteni község testvéri kapcsolatba lép egy szisztematizálásra ítélt romániai községgel, remélve, hogy ez valamelyes erkölcsi védelmet nyújt. Svájcban ez elsősorban a francia nyelvű kantonokban öltött figyelemre méltó méreteket. Miután segélycsomagküldő akcióik rendre kudarcba fulladtak, hiszen Románia hatóságai e csomagokat visszaküldik, megkerestek bennünket, hogy küldenék a menekülteknek ajándékaikat. Köszönünk hangoztatása mellett kötelességünknek tartottuk azt is jelezni, hogy a menekülteknek más jellegű segítségre van szükségük, mint az élelmiszergondokkal

Köszönettel nyugtázom ez év július 11-én kelt levelüket. Örömmel értesültem az Erdélyi Tudósítások megjelenéséről, szándékaikat, céljaikat nemesnek érzem. Mivel találkozom a magam véleményével is, amennyire erőnkől telik, szívesen küldünk tájékoztató, kitekintést segítő anyagokat. Ezek többsége azonban norvég nyelven jelenik meg, amelyet – kis létszámunk miatt – nem tudunk lefordítani. Remélem, ennek ellenére hasznosítani tudják.

Első „tudósításként” mellékelem az „Aftenposten” és a „Dagbladet” közelmúltban megjelent cikkét, amelyekben hírt adnak arról, hogy a norvég Helsinki Bizottság kezdeményezésére norvégiai falvak testvérét választanak a pusztulásra ítélt román falvak közül. A kezdeményezés egyik szellemi vezére a lapjuk júliusi számában is idézett Björn Cato Funnemark, aki huzamosabb ideje jelentős politikai tevékenységet fejt ki e téren. Megfontolásukra ajánlom, hogy a lap egyes példányait megküldenek Funnemarknak.

Az alkalmat megragadva kívánok Önnek és a lapjuknak sok sikert.

Tisztelettel
Kisfalvi János
norvégiai nagykövet

küszködő erdélyi, regáti embereknek. Megértették, meglátjuk mit tesznek.

Sok itt élő magyar származású ember élt azzal a lehetőséggel, hogy egyéni panaszlevelet küldött az ENSZ emberi jogokkal foglalkozó genfi bizottságának. Ez erősti diplomáciánk pozíciót, mert a Délkelet-Európa és a Kárpát-medence viszonyait nem ismerő kormányokat is állásfoglalásra készíti, és sarokba szorítja az állítólag belügynek számító bukaresti megalománia védelmére kirendelt román diplomatákat.

Amennyire német, francia, olasz és rétoromán anyanyelvű emberek felismert érdekeik szolgálatában évszázadok óta ragyogóan kijönnek egymással a svájci semlegesség jól kicövekelte ernyője alatt, annyira nem kedvelik az országnak választott testületei és végrehajtó hatóságai idekerült, itt élő idegenek önszerveződését származási elv alapján.

Ez azt jelenti, hogy nem hívei az olyan magatartásnak, mely egyidejű lojalitást ígér a választott hazának és az egykori szülőföldnek.

Ennek következtében itt a magyar emigránsoknak ugyan meglehetősen sok, ám egyenként nem nagyon erős szervezete van. Ezek az egyesületek identitásukat hol politikai színezettel, máskor hitbéli előjellel, de esetenként kulturális kötődésük ápolásával keresik és találják meg. Legtöbbjük hallatta, hallatja szavát az erdélyi magyar kisebbség védelmében. Név szerint is felemlítendőnek mégis inkább egy nemzetközi hírű, amerikai állampolgárságú, de itt Svájcban élő építész, Galántay Ervin tevékenységét tartom, aki az angol és a francia nyelvű sajtóban, részben saját tollal, részben barátai segítségét igénybe véve, tette és teszi szavát a szisztematizálás néven ismert merénylet már látható és még várható következményeit, s elérte, hogy az európai műemlékvédők is külön témaként, megkülönböztetett figyelemmel foglalkoznak az ügygel.

Talán – és még nem teljesen kifutva az ellenünk dolgozó időből – nem reménytelenül?

Munkatársainak is, Önnek is sikereket kívánok.

Tisztelettel:
Hajdú János
svájci nagykövet

Többségi ellenségképek és az etnikai erózió

„Ön valóban szimpatikus nekünk, de mégiscsak ukrán! Ha ukrán, miért él Lengyelországban?” – kérdés egy képviselőjelölthöz, '89 tavaszán, sziléziai választógyűléseken.

Fényképek Dél-Üzbegisztánból. '89 júniusa. Golyónyomok a rendőrsorok ablakán. Kiegett házak Fergana belvárosában. Borostás férfiak, tarkakendős, rémültszemű asszonyok katonai helikopterek körül. Folyik a meszhetitörökök evakuációja. Nyilatkozat: több mint százezer örmény menekült el Azerbajdzsánból. S majdnem ugyanennyi azeri az örmény vidékekről. Helyzetük rendezése nélkül nincs megoldás.

Botrány Újvidéken egy szindarab körül. A „Gödör”. Valahol Boszniában a háborúban, horvát nacionalisták, usztasák által legyilkolt szerbek tömegsírja a falu közepén; a Gödör a határ, az átléphetetlen demarkációs vonal a két közösség között.

Egy konferencián tudomány és politika kapcsolatát járjuk körül. Steril szakmai előadás: bemutatom, hogyan szorult háttérbe (a magyarországi népesedési vitában) a szakmai érvelés és hogyan dönt ellenében ismételtlen a politika – egyfajta legitimációs pótlék-ként, a népi irodalmárokkal kötendő esetleges szövetség érdekében. Az előadás után zágrábi kolléga lelkesedik. „Tudja, ha a dolgok így mennek tovább, a Drávánál lesz a magyar-albán határ. Milyen érdekes volt az egész!”. Döbbenet meredek rá. De hiszen nem erről szólt a történet...

Kelet-Európa és a Szovjetunió az etnikai konfliktusok újabb szakaszába lépett. Példáimmal nem az erdélyi gondokat akarom háttérbe szorítani. Ellenkezőleg. Értelmezésükhöz elengedhetetlen annak a felismerése, hogy milyen konkrét típusai az etnikai szembenállásnak.

A szélesebben vett régió nemzetiségi feszültségforrásainak története ugyan eltérő, a forogatókönyvek között azonban sok a hasonlóság. Esetleges megoldásukhoz (az érintett népcsoportok beidegződésének vizsgálatán túl) hozzájárulhat az etnikai konfliktusok összevetése is.

A többségi állam türelmetlensége kisebbségeivel szemben szerintem végül is nem ok, inkább következmény. Következménye két, nagyjából egyidejű feszültségforrásnak. Az egyik: a késő-sztálinista struktúrában eltorzított társadalom-szerkezet és gazdasági élet. A társadalom hagyományos fejlődési pályával, szerepkészletével, jövőképpel szervesülni nem tudó, mesterséges cselekvési programok okvetlenül darabokra törnek, fragmentálják a közösségeket, a társadalom életét. Nem egyszerűen kettéválik, azaz hagyományos és a „modern” szektorokra bomlik, mint az afrikai, ázsiai fejlődő országok –, hanem nagy mértékben felaprózódik. A gazdasági és szociális „szilánkok” elvesztik az új ideológia világában azt a nyelvet is, amelyen hagyományos világuk szétfűzöttségét megfogalmazhatnák. Az új, központosított állammal szemben rohamosan információs hátrányba kerülnek. Az ellenőrzött tájékoztatás irányított tudásanyagát megfosztja a „szilánktársadalmak” helyzete bemérésének lehetőségétől.

Közép-Kelet-Európa, a Balkán, vagy a mai Szovjetunió társadalmi soha sem voltak igazán modern társadalmak (vagyis: a társadalmi tudat sosem volt nagyjából racionális, vagy legalábbis „valamilyenképpen racionalizált”). Nos, ezek a – mítoszoknak, kollektív hiedelmeknek, sőt klasszi-

kus előítéleteknek kiszolgáltatott – történelmi társadalmak így tovább „deracionalizálódnak”. Az új programok ugyan egyfajta racionalizmusra építettek (vagy inkább csak hivatkoztak); kudarcuk után természetszerűleg fölértékelődik a rációelőtti (vagy rációalatti?). S fölidézódik, fölrémlik újra egyfajta mitikus ellenségkép is.

Ott, ahol a többséggel együtt etnikai, vallási kisebbségek élnek, az ellenségkép kristályosodik ki, ezekben a „történelmi fogolycsoportokban”-ban. Ahol gyakorlatilag nincsenek „idegenek”, ott az „ellenségkép-szükséglet” a külső fenyegetettség fantomjait teremti meg.

Az ember azt hihetné, hogy az ellenséggyé nyilvánított közösségekben erre föloldódnak, eloszlanak a mítoszok és mitológiák. A céltáblacsoport tudata azonban nem „racionalizálódik”. Ellenkezőleg. Helyzetük mind abszurdabb – ami ritkán növeli az ésszerűség esélyeit.

Többségi támadások sora éri hagyományos, kollektív En-képüket; tervszerű vagy spontán diszkrimináció kiszorítja őket oktatási rendszerükből, és leépülnek külső tájékozódási pontjaik is. Ráadásul az ellenük fordított kisebbség-többség modell, a képlet, amely szerint idegen annyi, mint ellenség: épp egyszerűségénél fogva „könnyen tanulható”. Azaz: „tovább alkalmazható” további kisebbségi alcsoportokra. Nem tudok semmit az erdélyi magyarság cigányképpéről, sem arról, hogy a Magyarországra áttelepült erdélyiek hogyan viszonyulnak a mostanában itt felélénkülő cigány vitára, de láttam, hogy a nagyjából vallási-etnikai okokból kivándorló orosz zsidók zöme milyen hálás közönsége Amerikában a legrosszabb négerellenes előítéleteknek. Ennek ott persze jelképes értelme-céja is van: a bevándoló ezzel lojalitását akarja kimutatni új hazájával, a befogadó társadalommal szemben. Erre számtalan mód kínálkozik: némelyeknek a legkönnyebb: tünetően azonosulni az új közeg hiedelmeivel, elfojtásaival, szorongásaival, előítéleteivel.

A diszkriminált, vagy üldözött helyzetből menekülő, új státuszukban pedig még nem mélyen megkapaszkodott csoportok kezdetben gyakran a radikálisan konzervatív áramlatokhoz csatlakoznak (Kelet-Európából kitelepített németek, szovjet zsidók Izraelben). Erdemes lenne talán ebben az összefüggésben is eszmecserét kezdeni itt: vajon hová vonzódnak az áttelepült menekült erdélyiek a mai magyar politikai színpadon, és milyen az ő mai Magyarország-képük? A másik feszültségforrás: a nemzeti állam Kelet-Európában néhány évtizede ismét erősödő programja.

Tudjuk: a nemzetállam klasszikus modellje a francia. A múlt századi német vagy olasz egyesítési mozgalmakat is az a törekvés mozgatta, hogy az állami és etnikai határok adják egymást. Ezek már csak ideológiai megfontolásokból sem kívántak kollektív, s főleg területi egzisztenciális garanciákat nyújtani a nemzetiségeknek. A premodern „nemzetek feletti” birodalmak (török birodalom, a Habsburgok állama) helyén létrejövő új államokban létezik, azaz létezett egy időben – külső, nemzetközi diktátummal (Népszövetség) rájuk kényszerített – kisebbségvédő jogi háló. Sosem tűnt el azonban – sem a politikai nyilvánosságól, sem a különböző értelmiségi (folytatás a 6. oldalon)

NEMZETKÖZI ESEMÉNYEK

E rovatban az Erdéllyel és Romániával kapcsolatos, fontos eseményeket gyűjtjük össze. A hírek java része már ismert a napisajtóból. Ezért összeállításunk célja olyan folyamatok felfedése, amelyek a mindennapi hírözönben észrevétlenek maradnak.

Összeállította: PÓTI LÁSZLÓ

A Bush amerikai elnök lengyelországi és magyarországi útjával kapcsolatos román reagálások híven tükrözik mind az erősen lehűlt román-amerikai és román-magyar kapcsolatokat, mind a külpolitika ideológus kezelését. A Románia Libera című bukaresti napilap július 10-i száma élesen támadta Bush elnök kijelentéseit, amelyeket kelet-európai útja előtt tett, s úgy vélte, hogy az a „hídegháború fegyvertárába tartozó politikát tükrözi”. A Varsói Szerződés bukaresti csúcserkeztetének eredményeit elemző cikk szerint Bush „az állami politika rangjára emelte” a szocialista országok belügyeibe való beavatkozás irányvonalát, ami ezekben az országokban a destabilizálást ösztönzi.

Ceausescu Bush amerikai elnök kelet-európai látogatását úgy minősítette, hogy azon az elnök „néhány dollárért megpróbálta eladni régi kommunistaellenes politikáját, a destabilizálási politikát, amely csupán feszültséget szíthat és súlyosbíthatja a nemzetközi helyzetet”.

A július 8-án befejeződött bukaresti VSZ PTT tanácskozása zárónapján nem hivatalos magyar-román csúcstalálkozóra került sor... Nyers Rezső és Ceausescu másfél órást zárt ajtók mögött folytatott tárgyalásairól Horn Gyula külügyminiszter, többek között, a következőket emelte ki:

Magyar részről nem könnyen szánták rá magukat a találkozóra, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy túl sok használatos az ilyen megbeszéléseknek. Arad után sem került sor érdemi lépésekre. Egyetértés gyakorlatilag csak abban mutatkozott, hogy szomszédok vagyunk. Az együttműködés csak a gazdasági kapcsolatok terén kielégítő, politikailag viszont a mélypontra tart. A román fél gyakorlatilag egyetlen olyan témáról sem hajlandó tárgyalni, amelyek a kapcsolatainkra nehezednek. Ezek elsősorban az utazási könnyítésekkel, a történelmi vegyes bizottsággal, a kulturális és a határ menti területek közötti együttműködés javításával, magyar sajtótermékek és kiadványok beengedésével kapcsolatos kérdések. Nem kaptunk választ a nemzetiségi deklaráció megszövegezésére tett javaslatunkra. Felvetődött a tárgyaláson az is, hogy súlyosan terheli a kapcsolatokat az erdélyi magyar-ság rosszabbodó helyzete. Románia nem teljesíti nemzetközi kötelezettségeit. Folytatódik a „településrendezési program”, és ez ugyancsak súlyosan hat ki a kétoldalú viszonyra. A találkozó határozottan, érvekkel alátámasztva kitérünk arra is, hogy Romániában széles körű politikai propagandakampány indult Magyarország ellen. Ceausescu azt hangoztatta, hogy a felvetett problémák nem léteznek. Romániában megoldották a nemzetiségi kérdést, sőt, mint mondotta, a „világot a legjobban a magyarság jogai a biztosítottak”. Továbbra is elutasítják pártatlan nemzetközi ténymegállapító küldöttségek helyszíni történő látogatását.

A Lumea című Bukarestben megjelenő külpolitikai hetilap július 13-i száma röviden beszámolt a bukaresti csúcstalálkozó idején tartott magyar-román megbeszélésekről. A lap szerint Nyers Rezső és Nicolae Ceausescu hangsúlyozta, hogy mindkét részről munkálkodni kell a két ország közötti kapcsolatok fejlesztésén, a

jószomszédság szellemében, a közös érdekek megfelelően, a szocializmus, a nemzetközi együttműködés és a béke érdekében.

Szó lehet magyar tanácsi delegáció látogatásáról, de csak a román fél által összeállított program alapján. Még erre a látogatásra sem kerülhet sor, ez derült ki abból a román reagálásból, amely a Mihály volt királlyal a magyar televízióban sugárzott interjút követte. A magyar Külügyminisztérium a román tiltakozással kapcsolatban az alábbiakat közölte az MTI-vel: azt követően, hogy a magyar televízió műsorában előzetesen meghirdették a Mihály volt román királlyal készített interjú bemutatását, a Román Szocialista Köztársaság Külügyminisztériuma mind Bukarestben, mind Budapesten diplomáciai lépéseket tett az interjú bemutatásának megakadályozása érdekében, anélkül, hogy annak tartalmát ismerte volna.

A magyar Külügyminisztérium a hazai tájékoztatáspolitikai gyakorlat alapján közölte a román féllel, hogy a kérés teljesítése nem áll módjában. A Panoráma július 31-i adását követően a román fél ismételt tiltakozott, ezúttal az interjú tartalma miatt. Hangoztatta, hogy az megféléjük szerint románellenes, szocialistaellenes, fasiszta jellegű, Románia függetlensége és szuverenitása elleni közvetlen támadásokat tartalmazott. Közölte, hogy az interjú bemutatása miatt román részről visszavonják a magyar tanácsi küldöttség romániai látogatására szóló, már előkészített meghívást, és konzultációra hazarendelik Románia budapesti nagykövét.

Az MNK Külügyminisztériuma a román lépéseket határozottan visszautasította, és megismételte korábban többször kifejtett álláspontját, mely szerint elfogadhatatlan az a román magatartás, amely a tömeg-tájékoztatás egyes megnyilvánulásait hivatalos magyar álláspontként értékeli és ürügyként használja fel a kétoldalú kapcsolatok további szűkítésére.

Magyarország számára nem közömbös, hogy a megromlott magyar-román kapcsolatokról mi a véleménye a térség vezető nagyhatalmának, a Szovjetunióknak. A július végi magyar-szovjet csúcstalálkozón a magyar-román viszonyról adott magyar értékeléssel kapcsolatban – Nyers Rezső szavai szerint – a szovjetek világossá tették, hogy „ebbe a kérdésbe beleszólni, erről ítélni nem kívánunk, erre nem érzik magukat hivatottnak”. Ugyanakkor a szovjet vezetésben megértés mutatkozott kifejtett álláspontunk iránt, bár lehet, hogy sokak számára nem kielégítő ez a szovjet megközelítés (legutóbb többek közt éppen a Moszkovszkije Novoszty bírálta saját külpolitikáját e téren), mégis azt a tényt, hogy a nemzetiségi problémákkal maga is küszködő Szovjetunió a magyar érvrendszer megértően fogadta, kedvezően kell értékelnünk.

Ceausescu interjút adott a Revolution Africaine című algériai folyóiratnak, amelynek szövegét a Scinteia július 1-jei száma közölte. Az emberi jogokkal kapcsolatban kijelentette: Romániának, többek között, felróják, hogy nem ösztönzi a kivándorlást, amely tulajdonképpen a fejlett

kapitalista országok részéről a szakemberek elorozásának politikájává alakult. Románia állandó jelleggel megadta és megadja a kivándorlási jogot azok számára, akik újraegyesíteni óhajtják családjukat. Igaz azonban, hogy nem ösztönözzük és ellene vagyunk a kivándorlási politikának, mert mi úgy véljük, hogy egy ország állampolgárainak ott kell maradniuk, ahol születtek, ott tevékenykedjenek, dolgozzanak, küzdjenek országuk gazdasági és társadalmi fejlődéséért. A kivándorlás tulajdonképpen az emberi jogok megsértése, mert annyit jelent, hogy az emberek elszakadnak attól a környezettől, amelyben formálódtak, a helyektől, melyeken felnőttek, ez pedig ellentétes az emberi jogokkal.

Ceausescunak voltaképpen igaza van: az, hogy emberek kivándorolnak és így elszakadnak attól a helytől, ahol felnőttek, tényleg ellentétes az emberi jogokkal. Ez az első pillantásra önmagában helytálló megállapítás még buzgó helyeslésre is találhat olyan távoli országokban – márpedig nyilatkozatainak zömét ilyen fejlődő országok „világlapjainak” adja a román pártfőtitkár –, ahol nem ismerik a romániai valóságot. Ezek a gondolatok azonban itt Európában kimondásuk pillanatában lelepleződnek. A Romániából megindult kivándorlási hullámot nem a „szakemberek elorozása” motiválja. Talpára állítva a ceausescui logikát, hamar kiderül, hogy a kivándorlás csupán következménye az emberi – azon belül pedig a nemzeti kisebbségi – jogok romániai lábbal tiprásának.

A Corriere della Sera című tekintélyes olasz újság július 22-i száma az „urbanisztika Pol Potjának” nevezte Ceausescut, és szigorú gazdasági szankciókat sürgetett Románia ellen, elégtelenségnek minősítve az eddigi nyugati tiltakozó nyilatkozatokat.

Az AFP francia hírügynökség tudósítója július 16-i terjedelmes írásában utköztette a „területrendezéssel” kapcsolatos hivatalos román álláspontot a nyugati diplomaták véleményével. Az idézett diplomaták szerint a lakosság részéről ellenállás is tapasztalható. Van, ahol a helyi hatóságok kéri a terv végrehajtásának elhalasztását. Másol szembeszállnak a földgyalukkal. Több kis település lakói önkéntesen költöztek egy helyre, hogy elérjék a falu megmeneküléséhez szükséges ötezres lélekszámot. A román parasztok azért ellenzik a tervet, mert félnek „a kert és a baromfiudvar elvesztésétől, amely létfenntartásuk egyetlen forrását jelenti”. Az AFP szerint a falurombolás nem kimondottan a magyar kisebbség ellen irányul, hanem „minden román állampolgárt egyformán érint”. Ugyanakkor a terv másodlagos célja lehet a kisebbségek feletti ellenőrzés erősítése. A tudósító végezetül meg nevezett hivatalos forrásokra hivatkozva emlékeztet arra, hogy a „területrendezési terv” 2000-ig tervezett végrehajtása 250 Mrd lejbe – mintegy 30 Mrd dollárba – fog kerülni Romániának.

A holland kormány 500 ezer guldent (118 ezer dollárt) utalt ki a romániai menekültek megsegítésére. Az ANP holland hírügynökség értesülése szerint a pénzt magyarországi menekülttáborok bővítésére és a tábori körülmények javítására fordítják az ország keleti felében és Budapest környékén.

A francia külügyminisztérium július 20-án felkérte Romániát: „mielőbb oldja meg” annak a 83 román gyermeknek a problémáját, akiket francia családok örökbe fogadtak, ám a bukaresti hatóságok nem engedtek kiutazni.

A bukaresti katonai bíróság zárt ajtók mögött megkezdte a kémkedéssel vádolt Mircea Raceanu perét – közölte augusztus 4-én az emberi jogok romániai ligájának bécsi szóvivője. A román diplomata elfogatását és perét összefüggésbe hozzák azzal, hogy édesapja aláírta a hatok Ceausescuhoz intézett tiltakozó levelét.

Sikerült eljuttatnia jelentését Genfben Dumitru Mazilu román professzornak, a bukaresti külügyminisztérium jogi osztálya egykori vezetőjének, akit a faji megkülönböztetés felszámolásával és a nemzeti kisebbségek védelmével foglalkozó ENSZ-albizottság bízott meg korábban az emberi jogok és az ifjúság romániai helyzetének felmérésével. Dumitru Mazilu a jelentéshez mellékelte kézzel írott magánlevelében felfedi: a román hatóságok érvénytelenítették útlevelét, amikor vissza akart utazni az albizottság genfi irodájába, majd házi őrizetbe helyezték. A professzor nem tudott részt venni az albizottság legutóbbi három ülésén. Bukarest a szervezet többszöri érdeklődésére – mint emlékeztet – azt válaszolta, hogy Mazilu komoly szívbetegségben szenved, így nem képes a jelentés elkészítésére. A diplomata a kijuttatott levélben leszögezi: bár 1987-ben kétszer valóban volt kórházban, jelenleg jó egészségben van és rendszeresen el tudná látni munkáját. A hatóságok azonban ismét teljes körű, ám teljesen felesleges orvosi kezelést rendeltek el. Őt és családját szüntelenül legalább 30 rendőr követi, akik értesére adták: parancsnokaik engedélye alapján bármikor megölhetik őket.

A külföldiek sem érezhetik magukat biztonságban. Dr. Sergio Lagniel chilei orvos, aki 1973-ban Pinochet hatalomátvétele után menekült el hazájából Romániába, még nem tudhatta, hogy csöbörből vödörbe került. Az orvosnak júniusban kellett volna elhagynia Romániát, hogy Stockholmban élő családjához csatlakozzon – ám a svéd fővárosba azóta sem érkezett meg. Ügyvédje elmondta: értesülései szerint Lagniel a román titkosrendőrség őrizetbe vette. Arról azonban nem kapott semmiféle tájékoztatást Bukarestben, hogy vádat emeltek-e ellene.

TÖKÉS LÁSZLÓ

„Végső veszélyeztetettségünkben...”

Részletek a Panoráma 1989. július 24-i adásában elhangzott Interjúból

...A falurendezés elleni tiltakozásban másra helyezik a hangsúlyt a románok, és másra mi, magyarok. Természetesen a románoknak is igazuk van, amikor azt mondják, hogy ennek a politikának leginkább a masszív, még nem végzetesen megpontott paraszti lét áll leginkább az útjában. Tehát ezt a falusi réteget kell fellazítani, szétzilálni, szétszórni, mert lényegében ez az egyetlen olyan rétege a társadalomnak, amelyek e politikával szemben anyagi és erkölcsi bázissal rendelkeznek.

Mi magyarok végső veszélyeztetettségünkben arra helyezük a hangsúlyt, hogy itt már egy folyamat utolsó vagy utolsóelőtti fázisáról van szó. Az elmúlt évtizedekben lépcsőzetesen és tervszerűen szétzúzták intézményeinket, kultúránkat, iskolarendszerünket. Támadást indítottak minden közös etnikai életlehetőségünk ellen, és én úgy érzem, hogy most az Egyház került sorra, elindult az Egyház ellen is a frontális támadás.

Az elmúlt évtizedekben sikerült szinte teljesen elrománosítani a magyar, illetve német többségű városokat, 3-5 millió román telepítettek be a hegyeken túlról, mindig a hegyeken túlról. Egyedül a falu maradt, amelyet sehogy sem tudtak kikezdeni, mert falura nem jött letelepedni regáti román ember. Véleményem szerint – és ezzel nem vagyok egyedül – most a falvakat vették célba, hogy megbontsák, felbomlasszák ezt a többnyire többen élő, etnikailag egységes magyar

réteget. Erre pompás eszköz a faluátrendezés, az áttelepítés, a népesség megkavarása. Számunkra ez a legfontosabb vonatkozása ennek a kérdésnek.

A falurombolásnak van egy szubjektív, emberi oldala is, amit nem lehet lemérni, nem lehet szenzációs hírekben világgá röptetni: az, ami az emberek lelkeiben játszódik. Ezeket a sorstragédiákat, családi és lelki vereségeket leginkább az ötvenes évekhez tudnám hasonlítani, amikor az emberek olyan nehéz időkön mentek át, hogy lelkileg teljesen elnyomorodtak. És most, amikor már felemelnék megint a fejüket, kezdenék összeszedni magukat, pótolni veszteségeiket és újból magukhoz térni, ismét a kollektivizáláshoz mérhető óriási folyamat készül ellenük.

Mit tehetnek erre az emberek? Végeznek magukkal, vagy itt hagyják a hazájukat. A menekülők minden beszédnél ékebben mutatják, hogy mi folyik itt. Amikor arról folyik a vita, hogy menjünk, ne menjünk, tartunk ki, vagy pedig nincs értelme maradni, én mindig azt szoktam mondani, hogy ez már túl van a szavakon, a verbalizmus szintjén. Valahogy úgy állunk, mint amikor az állatvilág megérzi a vulkánkitörést, a földrengés közeledtét, és hanyatt-homlok menekül. Itt már nem segít a rábeszélés, szép szó és prédikáció. Sokszor úgy érzem, hogy a prédikáció már nem segít, mert az emberek azt teszik, ami felé társadalmi és történelmi helyzetük pillanatnyilag löki őket.

Tökés László 1952. április 1-jén született Kolozsváron, a nyolc gyerek közül hatodikként. Edesapja Tökés István református lelkész.

A 11-es (volt piarista) Líceumban érettségizett. A teológia elvégzése után a hét-falusi csángóknál dolgozott mint missziós lelkész. Ezután 1983-ig Désen szolgált, de az Ellenpontok című erdélyi szamizdatban játszott szerepe miatt felmentették. Az egyházi naptárak és énekeskönyvek helyzetéről szóló tanulmánya miatt fegyelmi elé állították – a vád azonban az előjárók iránti tiszteletlenség volt. Fellebbezését az Egyházmegyei Fegyelmi Bizottság elfogadta, mégis áthelyezték. Ezt nem fogadta el, két évig munkanélküli volt.

Dési gyülekezete kiállt mellette, 70 tagú küldöttség ment Bukarestbe, azonban a Securitate egyenként „megdolgozta”, szétosztotta az embereket. Egy évvel később a papválasztáson – bár nem szerepelt a listán – őt választották meg, de ez sem segített.

1986-ban Temesvárra került egy főleg öregekből álló, haldokló gyülekezetbe, amelyből két év alatt egy 1000 lelkes élő gyülekezetet teremtett. 1988 szeptemberében tizenhatodmagával aláírta a falurombolás elleni fegyveres felkelést. Idén áprilisban felfüggesztették állásából. Ezt a döntést olyan felháborodás követte, a gyülekezet felmondta a püspöki kinevezést és Tökés Lászlót papjának választotta.

Többségi ellenségek és az etnikai erózió

(folytatás a 4. oldalról)

csoportokban avagy a szélesebb fogyasztásra gyártott populáris ideológiákból a homogén nemzeti állam eszméje. Legfennebb – a hivatalos nyilatkozatokban – az érzékenységek leszerelésére fájdalomcsillapító ígérekkel együtt adagolták...

A nemzeti homogenizálás első nagy szakasza Kelet-Európában majdnem mindenütt befejeződött, vagy befejezéséhez közeledik. Sokáig jellemző volt itt a város és a környező falvak etnikai különbözősége. Galiciában az ukrán falvaktól övezett lengyel-zsidó városok, Csehországban a német települések, Erdély vagy a Felvidék magyar-német városi kultúrája, a litvániai zsidó központok, stb. Ezek fontos foltok voltak a térség etnikai térképén. A másság szigetei azonban a háborús pusztulás, a kivándorlás, a modernizációval járó vándorlás és a tudatos telepítés eredményeként nagyjából megszűntek. A történelmi városok még állnak (már ahol), de a templomokhoz, erődökhöz, patriciusházakhoz a mai városiak többségének már semmi köze. Nem az ő történelmük. A magyarországi vidéki zsinagógákból legjobb esetben kulturházak lesznek, a rekonstrukciós kísérletek ellenére is lepusztulnak a szlovákiai kisvárosok, lebontják erdélyi települések részei. Van ellenpélda is: mai ukrán, illetve litván lakóik a szeretettel helyreállított lvovi és vilnai műemlékegyüttesek között jóminőségű urbánus kultúrát reprodukálnak. Csak éppen arról nem beszélnek, hogy ezek a városi együttesek, ezek az életmód-minták honnan származnak, ki, milyen nép emelte őket.

A lefejezett, modern civilizációs alapjuktól megfosztott etnikai kisebbségek Kelet-Európában mindenütt a békésebb vagy türelmetlenebb a fenyegetettség új szakaszába kerültek. Városi bázisuk megszűntek, vagy aláaknázták. A késő-sztálinista állam

polgár-ellenessége a vegyes, illetve nemzetiségi területeken súlyosabban érintette a kisebbségeket, mert azok soraiban magasabb volt a városiaké és a hagyományos polgárság aránya.

A többségi nemzetekéhez képest egykor általában magasabb iskolázottsági szintjük elolvadt. A kisebbségek (talán a német, a zsidó, s néhol a lengyel csoportok kivételével) a többséghöz képest aránylag kisebb értelmiségükkel művelt városi középrétegükkel ma már alul maradnának egy tiszta, csakis az érdemeket számon tartó versenyben, azaz a meritokratikus társadalomban is.

Nem biztos, hogy a helyzet visszafordíthatatlan. A liberálisabb politika lehetővé tette a már-már asszimilált, a beolvadás határán lévő etnikai csoportok (kárpataljai magyarok, litvániai lengyelek, néhol a maradék közép-európai zsidóság) kulturális, illetve nyelvi önvédelmének föléledését. A nemzetállam-programok azonban fölfelethetleg tovább hatnak, talán föl is erősödnek, a kisebbségi-nyelvi önvédelem ellenére, avagy éppen azért. A játszma ezzel együtt is többesélyes.

Befejezésképpen egy extrém példa. Leningrádi néprajzos barátaim a jugakirokat vizsgálták. Ez a ma már csak hétezer lelkes nép a Jeges-tenger keleti végében, csukcsok és jakutok közé ékelődve halászik, rénszarvasokat terelget. Mítoszaikat, prehistórikus világképüket nem a civilizációtól elrekesztett nomádoknál, hanem a hagyományos jugakir világból szinte gyermekkorukban a közeli kisvárosba került, de azért értelmiségivé nem lett emberknél lették fel. Azaz: nincs jugakir nemzeti ideológia, nincs tudatos folklórgyűjtés – a külső kihívásra azonban az etnosz (néhány csoportja vagy tagja) valamilyen sajátos erőforrás-koncentrációval válaszol. A kulturális erózió – ha nem is az egész közösségnél – de leáll.

DR. TÓTH KÁROLY református püspök, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának elnöke ezzel a mottóval olvasta fel a Magyarországra menekültek egy 173 tagú csoportjának a levelét Moszkvában, az Egyházak Világtanácsa központi bizottságának ülésén (július 14-27.):

„Mára az egész világon egyre ismeretlenebbé válik az a szörnyű elnyomás, mely évek óta fokozódó mértékben sújtja Románia szinte egész lakosságát... A legszomorúbb pedig az, hogy az állam még azokat a szervezeteket is, melyeknek feladata az emberek érdekeinek védelme lenne, megpróbálja az elnyomás, az esztelen tervek végrehajtásának eszközeivé tenni. Fokozott elnyomás sújtja az embereket, akik bármely nemzetiségi kisebbséghez tartoznak és tagjai valamelyik egyháznak... Mi, akik a legkülönbözőbb gyülekezetekhez tartozunk szülőföldünkön, láttuk, hogy a lelkészek nagy többsége hogyan próbálja a legnehezebb körülmények között is hirdetni a z evangéliumot, hogyan tesz bizonyosságot szóval is, hogyan vannak ugyanők állandó, alig leplezett megfigyelés alatt, hogyan zaklatják őket, hogyan kötnek bele sokszor még prédikációik, imáik szavaiba is. És tudjuk azt is, hogy nekik, a túlnyomó többségnek, nincs lehetőség arra, hogy hallássá hangjukat a gyülekezeten túl az országban és a külföld felé. Annak a néhány embernek a hitelessége pedig, akik számára a román állam lehetővé teszi, hogy nemzetközi fórumokban egyháziunk nevében lépjenek föl, számunkra egyre kérdésesebb...”

Ezért kérjük és várjuk az Egyházak Világtanácsától és annak taggyűléseitől, hogy kísérik figyelemmel üldözött egyházaink sorsát, hordozzák őket imádságban, emeljék fel szavukat értük és tegyenek meg minden lehetőt segítségükre.”

AUDIATUR
ET ALTERA PARS

azaz, hallgattassék meg a másik fél is!

A tanácskozáson EMILIO CASTRO főtábornok terjesztette elő a jelentést, amely beszámolt JACQUES MAURY francia lelkész és NAUSSNER képviselő Romániába tett látogatásáról és a romániai egyházak vezetőinek nyilatkozatairól.

DR. TÓTH KÁROLY református püspök arra hívta fel a figyelmet, hogy a küldöttség Romániában csak hivatalos személyekkel találkozhatott:

„Ezért a Romániával kapcsolatos jelentést vegyes érzésekkel olvastam; egyrészt örülök annak, hogy jelentés került az EVT elé, az elmúlt évi határozat értelmében.

Másrészt nem mondhatok mást, mint azt, hogy nem örülök teljesen a jelentésnek, mivel formális, és tele van általános megállapításokkal, továbbá kevés lényeges mozzanatot tartalmaz. Azaz, nem tér ki arra a kérdésre, ami bennünket foglalkoztat, nevezetesen: az emberi jogok helyzetére és az etnikai kisebbségek jogainak korlátozására Romániában.

Az tény, hogy az ún. szisztematizálás és homogenizálás – amely szavak az emberi jogok megsértését vannak hivatva fedezni – folytatódik Romániában, ahogy ezt legutóbb ennek az országnak legfőbb vezetője kijelentette. Ezeket a terveket meg akarják valósítani még akkor is, ha ez módosított formában és lassítva történik. Ugyanis a több ezer falu lerombolásának megjelent egy új formája, amelyet passzív vagy közvetett rombolásnak lehet nevezni, amely azt jelenti, hogy a halálra ítélt falvakat

magukra hagyják és elvágják az élethez szükséges szolgáltatásoktól: egészségügy, nevelés stb.”

Elmondotta, hogy oly módon szeretnének segíteni a romániai egyházaknak, hogy azok ne egy olyan politika támogatására és igazolására használják a segítséget, amelyet elítélünk. Fontos, hogy a jövőben az Egyházak Világtanácsa kísérje figyelemmel a romániai helyzetet, és gondosan mérlegeljen minden elérhető információt, majd mérlegelésének eredményéről tájékoztassa az EVT minden taggyűlést.

Román részről NIFON ortodox püspök óva intett a „rémhírek és féligazságok” terjesztésétől és elmondta, hogy Romániában az állam lehetővé teszi az egyházak működését, majd ennek illusztrálásaként ALBU ZOLTÁN bukaresti magyar lelkész a romániai egyház kiadványairól, újságairól beszélt.

DR. NAGY GYULA evangélikus püspök-elnök is felszólalt az ezt követő vitában.

THOMPSON amerikai lelkész Románia név szerinti elítélését követelte, de ezt a bizottsági ülés nem szavazta meg.

Augusztus 15-27. között Dél-Korea fővárosában, Szöulban tanácskozik a Reformátusok Világszövetségének nagygyűlése.

Dr. Tóth Károly püspök, Tamás Bertalan,

a Zsinati Iroda külügyi osztályának vezetője, Domokosné Fazekas Hajnalka lelkész és Győri József, a Debreceni Ref. Gimn. tanára a magyar delegáció.

EMILIO CASTRO, az Egyházak Világtanácsának főtábornoka, nem hajlandó kommentálni a romániai helyzetet.

„Nem azért jöttem Magyarországra – mondta –, hogy Romániáról beszéljek.”

Magyarország és Románia ellentétét tisztán politikai problémának látja, annak ellenére, hogy Moszkvában ő terjesztette elő a jelentést.

„A két ország közötti, hosszú évszázadok óta feszülő rivalizálásról van szó, melyben a két kormány kell lépjen. S mindaddig, amíg mindkét országban, a határ túloldalán élőkre úgy gondolnak, mint ellenségre, addig semmiféle megoldás nincsen...”

Ennek ellenére fontosnak tartja, hogy a világ egyháza, s így a magyar egyházak is, fenntartsák kapcsolataikat a romániai egyházakkal és segítsék őket. Az egyházaknak sohasem szabad egyszerűen átvenniük kormányuk politikáját vagy a közvéleményét. Önállóan kell megpróbálniuk fenntartani a baráti kapcsolatot egymás között, ezzel is az egyház pozícióját erősítve.

Kérdésünkre, hogy mi történik abban az esetben, ha a romániai egyházi vezetés akár kényszerből, akár lojalitásból, a segítséget nem híveik épülésére, hanem Ceausescu politikájának igazolására és propagálására fordítja – azt felelte, hogy „nem az én dolgom megítélni, mit tesz Ceausescu vagy a magyar kormány”.

„Az én keresztény kötelességem: közel állni minden keresztény testvéremhez, Magyarországon, Romániában, az egész világon. Ezernyi útja van a segítségnek. Ösztöndíjakat adunk nekik, látogatásokat küldünk hozzájuk, hogy velük lehessenek...”

Budapest, 1989. augusztus 10.

KOLOZSVÁRI

SCHÖPFLIN GYÖRGY

Erdély, 1988

(4.)

A terület 1918 utáni elvesztése többszörös törést okozott. Erdéllyel egy gazdaságilag valóban értékes országrész veszett el, és ez a piacok és szállítási rendszerek következetes szétszakadását eredményezte, idegen hatalom alá került a magyar nemzet egy politikailag jelentős része; de minden veszteség közül a legmegrázóbb a Magyar Királyság ősi eszményképének összeomlása volt. Teljességgel helytálló az a megállapítás, hogy a Magyarország által a trianoni szerződés eredményeképpen elveszített területvesztés valójában „egy birodalom elvesztése” volt. A „birodalom elvesztésének” érzése miatt korántsem meglepő, hogy a magyarországi magyarok számára rendkívül bonyolult és fájdalmas dolog volt együtt élni az elvesztett Erdély emlékével, amelyhez a függetlenségi és politikai célok nagyobb ártékelése is hozzákeveredett. Ugyanakkor megállapítható, hogy egy olyan kérdés, mint amilyen a heves érzelmeiket kiváltó erdélyi kérdés, mindenkor a nacionalisták politikai manipulációinak céltáblája volt.

A két háború közötti időszakban a magyarországi hatalmi elit továbbra is ragaszkodott a koronabirtokok mítoszához és területi revizionista politikát folytatott. Erdély, mint a legfájdalmasabb veszteség, ebben kulcsszerepet játszott. Az állam iránti lojalitás a teljes területi revízió támogatásának formájában fejeződött ki és egyszerűen figyelmen kívül hagyott minden egyéb alternatívát, mint például a demokráciára vagy a nem-magyarok önrendelkezési jogára való hivatkozást.

A második világháború után azonban a főnti irányvonalat képviselő hatalmi elit vereséget szenvedett és kiszorult a politikai küzdőtérrel. A koronabirtokok koncepciója velük együtt távozott. A területi revízió „mindent vissza!” programja eltűnt a magyar politika színteréről, a kisebbségi magyarok és a jogutód államok problémája azonban megmaradt.

Minden nemzet – minden politikai közösség –, amely az identitását nemzeti jellegzetességekkel fejezi ki, olyan definíciót kell használnon, amely meghatározza, hogy kik lehetnek és kik nem a tagjai. E meghatározás azt a problémát rejti magában, hogy alapvetően azt feltételezi, hogy a kulturális nemzet minden tagjának a politikai nemzet tagjának is kell (vagy legalábbis kellene) lennie. Ily módon a magyarországi magyarok számára csaknem lehetetlennek bizonyult annak a ténynek a feldolgozása, hogy a kisebbségi magyarok a kulturális nemzetek tagjai, ugyanakkor nem tagjai a politikai nemzetnek. Mindez még bonyolultabbá vált, amikor a magyar kisebbség kulturális önállósága veszélybe került az utódállamok asszimilációs politikája miatt.

Az 1945 után történtek

A magyar közvélemény némi vonakodással ugyan, de kiegyezett Erdély újbóli elvesztésével; hiszen a kommunista forradalom kezdetével más, közvetlen egzisztenciális gondok kerültek a figyelem középpontjába.

A sztálinista érában a politikai identitást minden tekintetben a párt osztályszemlélete határozta meg; a nemzeti tudat kérdése jórészt figyelmen kívül került. Magyaroknak lenni másodlagos kategóriát jelentett, amelyhez rengeteg szegény tapadt. Az általános nézet szerint a magyar nemesség kíméletlenül elnyomta és kiszákmányolta a parasztságot – és ami ezzel csaknem összevág –, a nem magyar nemzetiségeket is. E felfogás legmarkánsabb kijelentése az volt, hogy a magyarság legnagyobb, legprogresszívebb értékei a Népből, egyfajta mitikus kollektivitásban testesülnek meg. Mindez a „szocialista internacionalizmus” zászlaja alatt kéz a kézben, ám minden tekintetben a Szovjetunió alárendelve folyt. A forradalomig terjedő időszakban a kisebbségi magyarság problémája eltűnt a köztudatból, de a felszín alatt láthatóan tovább élt az emberekben. A helyzet ugyanez maradt a későbbiekben abban a fájdalmas alkalmazkodási folyamatban is, amit a kádárizmus kialakulása jelentett az ország számára.

Az 1956-os forradalom ideje, annak ellenére, hogy Romániában nagyon félték attól, hogy a forradalmi Magyarország az irredentizmus középpontjává válik, ilyen törekvésnek nyoma sem volt. 1958-ban Kádár János, az akkori magyar pártvezér Marosvásárhelyt egy beszédében kijelentette, hogy Magyarországnak semmiféle területi követelése nincs Romániával szemben. Ez az állásfoglalás csaknem semmiféle visszhangra nem talált Magyarországon, amit a magyar vezetés lelkesen támogatott. Evekig elutasítottak minden olyan kísérletet, amely Erdély kérdését megpróbálta volna visszacsémpészni a politikai napirendbe.

Például Illyés Gyulát, a neves frót szigorúan rendreutasították azért, mert egy párizsi interjúban kifejtette, hogy mennyire felháborították a kolozsvári magyar nyelvű egyetem bezárását. Mindenek ellenére az e kérdéssel kapcsolatos erős érzelmeiket nem lehetett teljesen figyelmen kívül hagyni. Így valahányszor, amikor a magyar kommunista vezetők bírálták Romániát, mert elhajlik az ortodox szovjet vonalról – s azt akkor igen rendszeresen tették –, a magyar közvélemény azonnal úgy értelmezte, hogy kormányuk kész felvállalni ezt a problémát.

A hetvenes évek közepén mégis fokozatos eltolódás volt érzékelhető a hivatalos megnyilatkozásokban. A hatóságok, amelyek a magyarságot oly sokáig politikai bűnbakként és

szégyenfoltként kezelték, lassacskán kezdték elfogadni létét vagy szükségességét, noha a kérdést mindvégig megpróbálták ellenőrzésük alatt tartani. 1975-ös helsinki konferencián tartott beszédében Kádár határozottan helyeselt egy olyan politikai és kulturális nemzettudatot, amelyet pozitív tulajdonságai jellemeznek.

A vezetés kettős problémával találta magát szemben: egyik részről a magyar értelmiség egyes részei felől, másrészt az elit oldaláról ugyanúgy erős nyomás nehezedett a vezetésre a nemzettudat pozitív értelmű feltámasztásának érdekében. Amikor a 70-es évek végén, illetve a 80-as évek elején a gazdasági helyzet romlani kezdett, a nacionalizmus, mint az erő és a törvényesség forrása, megfontolandó vonzerőre tett szert. Ezzel szemben egy kommunista vezetés számára, amely bevalottan annyira semleges volt az ügyben, mint amennyire a Kádár-féle vezetés volt, nehéz meggyőzően fellépni a nemzet hitelt érdemlő szószólójának szerepében.

A korlátok kitágítása

Ezzel a háttérrel szemben az értelmiségnek sikerült kitágítani azokat a korlátokat, amelyek a nyilvánosan megvitatható témákat szabályozták és egyre inkább képessé váltak arra, hogy az irodalom, a történelemtudomány és az egyéb beszámolók révén vitába szálljon Erdély múltjáért és jelenéért. A hetvenes évek végéig a polemizálás nem volt általános a román és a magyar értelmiség között. Jobbára a dákoromán kontinuitás és az ahhoz hasonló álvitákkal voltak elfoglalva egy olyan helyzetben, amikor a kisebbség sorsának kérdését nem lehetett direkt módon megnevezni.

A dákoromán kontinuitási elmélet feletti vita a pótcselekvés klasszikus példája volt. A magyarok növekvő aggodalmukat nyilvánították ki a Romániában élő magyarok jelenét és jövőjét illetően, és ebbéli meggyőződésükben otthon és külföldön egyaránt igyekeztek támogatást kieszközölni. A hivatalos vezetés, amely a politikai színtéren még mindig kontrollálni igyekezett a nemzettudat kérdését, vonakodott sokkal többet megengedni, mint alkalmankénti „kilengéseket”, és ennek egyik legkevésbé veszélyes módjának a dákoromán kontinuitás kérdése tűnt.

Amint már korábban céloztunk rá, a dákoromán kontinuitási elmélet azt állítja, hogy a rómaiak és a dákok valamikor a régmúlt időkben történt egyesülésének eredményeképpen Erdélyben létrehozták a román kultúrát, amely ott azóta is virágzik. Ezzel szemben a magyarok azt állítják, hogy mindez nem bizonyított, s hogy Erdély nagyrészt lakatlan volt, amikor a magyarok a területére léptek, s a román lakosság megjelenése csakis egy, a Balkán felőli későbbi népvándorlás eredményeként magyarázható. A valóság nyelvére lefordítva, a vita arról folyik, ki birtokolta elsőként Erdélyt. Ez a románok számára azt szentesítené, hogy úgy kezeljék Erdélyt, ahogy azt jónak látják, ezzel szemben a magyarok számára a kisebbség jogainak követelését legitimálná.

Az 1970-es évek végén Magyarországon megjelent demokratikus ellenzék szintén elkötelezte magát arra, hogy felvállalja a kisebbségi jogok általános kérdését és ezen belül a szomszéd országokban kisebbségben élő magyarok helyzetének problémáját. Itt két lehetséges megközelítés kínálkozott: a hangsúly vagy az emberi jogokra és a kommunista rendszer demokratizálására kerülhet, ami megoldaná a nemzetiségi elnyomás felszámolását, vagy pedig a magyar nemzet azon jogára terelődhet a figyelem, hogy meghatározhatja hovatartozását, terveit és céljait. Ez utóbbi esetben automatikusan összekapcsolódnék az Erdélyben élő kisebbség sorsával. A gyakorlatban a két megközelítés bizonyos fokig átfedi egymást, de a különbség létezett és érezhetően jelen volt a problémák kifejezésének formáiban. A politika érzelmi tartalmát illetően nem volt kétséges, hogy a második megközelítés, mely szorosabban összekapcsolódott a populista áramlattal, sokkal hatékonyabb volt.

A magyar hivatalos politika az 1970-es években kipróbált és meg is valósított egy bizonyos fajta nemzetközileg elfogadható locus standi álláspontot a kisebbséggel kapcsolatban. Ez a koncepció volt az 1977-ben Romániával kötött megállapodás háttérében, amely rögzítette, hogy a Romániában élő magyar kisebbség és a magyarországi román kisebbség képezi a hidat a két ország között. Ceausescu minden bizonnyal csak valamilyen nyomás hatására volt hajlandó ezt elismerni, s a román fél keveset tett, hogy valóban érvenyt szerezzen a megállapodásnak. A magyar kormány észrevette, hogy gyakorlatilag erőtlenné vált, lévén hogy Ceausescu érzéketlennek bizonyult a morális meggyőzéssel szemben, és figyelmen kívül hagyta a nemzetközi közvéleményt. A magyarok kísérletei, hogy a kérdést a különböző helsinki konferenciák nyilvánosságára elé vigyék, nem voltak túl sikeresek. Magyarország szinte semmi támogatást sem kapott.

Ezért az 1980-as években a magyar közvéleményt Erdély ügye mindvégig egyre jobban kínozza. Időről időre felsejlett a remény, hogy talán mégis lehet valamit tenni, de csak azért csillan fel, hogy azonnal össze is törjön, mivel a magyar kormány vagy nem volt képes, vagy nem is akart a kisebbség érdekében cselekedni. Mindezt súlyosbította az az eltorzult, manipulatív hivatalos tájékoztatáspolitikai, amely a Kádáruralom egyik legjellemzőbb vonása volt, amely növekvő bizonytalanságot és sikertelenségérzést eredményezett. Mindazonáltal Erdély kérdése idővel egyre nagyobb teret nyert a magyar politikában.

Asszimiláltunk egy angliust

Hölgyeim és uraim – kezdeném szívem szerint a szellemi kikiáltást – hölgyeim és uraim, ha hiszik, ha nem, akadt egy gazdag s nagy tudású angol úr, aki önként és szabad akaratból erdélyivé és magyarrá lett. Igaz, töredelmesen meg kell vallanom, ez nem éppen most történt. Gondolom, nagy kalamajkát okozta, ha gazdag és nagy tudású angol urak mostanság csapatostul jelentkeznének, önként erdélyieknek és magyaroknak. Lenne ebből főfajás és csudálkozás nemcsak Angliában és Erdélyben, ugye?

Nyugalom, nyugalom, nem erről vagyunk szó. Nevezett angol úr közel másfél évszázada hatalmazott fel, hogy nevét most magyarosan ejtsem, Paget Jánosnak, ki erdélyi gazdává lett Aranyosgyéresen, azaz, mai nevén Cimpia Turziin, és eltemették vala a házsongárdi temetőben...

Akármiilyen romantikusra fognám, s akármiilyen sok ízes tényt gyömöszölnék ebbe az irodalmi tudósításba, aligha tudnám mindazt elmagyarázni, ami Paget János uramat, Wesselényi Polixénia férjét akkor erre az elhatározásra vezette. Aki azonban igazán kíváncsi a történet indítékaira, valamiképp meg tudhat nevezett angol és magyar úr Magyarország és Erdély című könyvéből, amelyet – Maller Sándor bő válogatásában – a Helikon Könyvkiadó (mintegy másfél századdal az első, és 17 esztendővel a legutóbbi angol kiadás után) a kezünkbe adott.

Igaz, e műből csak az első ösztönzőit sejtethetjük meg John Paget választásának; ne képzeljük azonban, hogy e töprengő útirajz valamiféle megszépített és földszíttett képet nyújt Magyarországról és Erdélyről, a magyarokról s a velük együtt lakó más ajkúakról, nemzetiségükről; Paget kritikus szemmel, éles tekintettel szerette meg a magyarságot. Egy-némely silányságunkról, fogyatékosságunkról keserűen ír, mosolytalanul – de valamit meglátott bennünk, szorultságunkban és sok bajunkban, amitől leküzdhetetlen vágya támadt, hogy ne csak mellénk, de közénk álljon.

Mondják, hogy az angliust, aki negyvennyolcas forradalmunknak is hős katonája volt, aki a magyar forradalomért kockára tette életét és vagyonát, aki Jósika és Jókai regényhőst mintázott, különösen a székegyeket szerette meg. Mindenesetre a következőket írta:

„A székelyek hegyvidéken élnek, tehát szegények, de mindjárt látszik, sokkal igyekvőbbek, mint a többi erdélyi... Mindabból, amit jellemükről hallottam, úgy tűnt, erősen emlékeztetnek a skótokra. Ugyanaz a büszkeség és szegénység, ugyanaz az iparkodás és vállalkozó kedv, s ha valaki megpróbálja rászedni őket, ők is éppolyan szívósan védik érdekeiket (...) Műveltségük messze meghaladja az átlagost, s politikai elveikhez is szilárdan ragaszkodnak. Akárcsak a skótok, a székelyek is meglepően magas szintre fejlesztették a közoktatást; alig van falu, amelynek ne lenne iskolája, s még a legszegényebbek közt is ritka, aki ne tudna írni-olvasni.”

Annai rosszatt hallunk magunkról – nem árt olykor, önbecsülésünk és kitartásunk javára, egy-két jó szót is idézni idegen szájról. Mert amikor e sorokat írta, Paget még jószereivel idegen volt. Most persze, amikor idézem, már kétségbe vonható a tárgyilagossága. Hiszen magyarrá lett. S rólunk sokan azt állítják, képtelenek vagyunk sorskérdésekben tárgyilagosan ítélni. Ezt föltehetőleg arról a kevés magyarról is állítják, aki angoltól lett az.

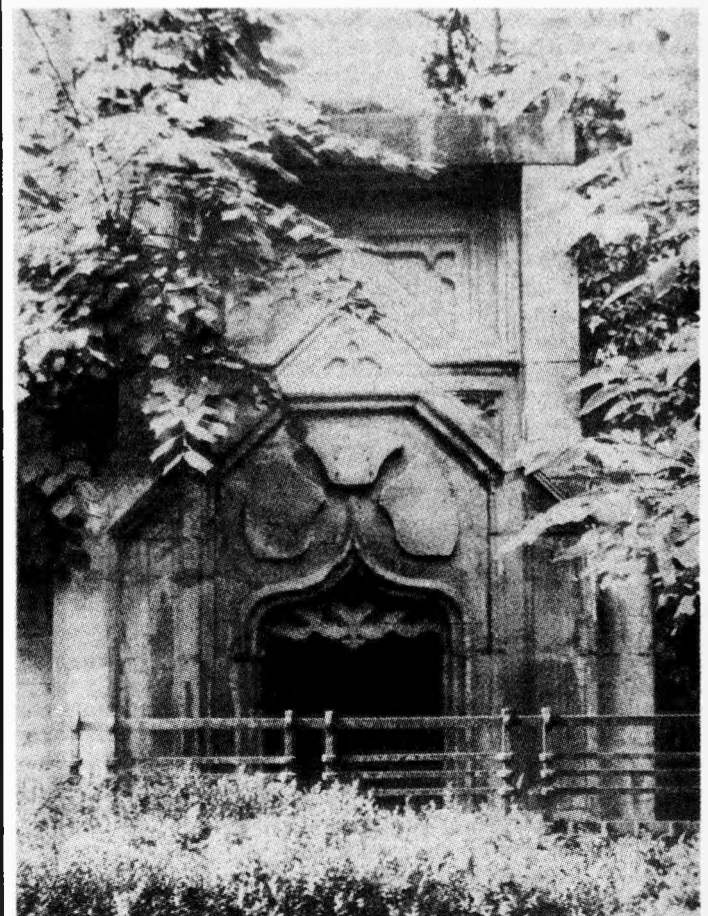
Csak hogy Paget János angol úr tárgyilagosságból lett magyarrá. Mert ne feledjük: 1848 küszöbén sem volt könnyebb magyarnak lenni.

Van azonban, aki mindenkor a nehezebbet választja.

Még a magyarok között is.

Utóirat. „Ha igazán komolyan lehetne venni, hogy ki-ki nemzetileg az, aminek vallja magát” – magyarázta hajdanában egy kolozsvári újságíró-süvölvény, s arcán átszillant a kuncogás –, „szép kis európai kavargást okozta, ha mi egyszer csak bejelentենék: bizony angoloknak valljuk magunkat. Am lássuk, mit teszen a világ, ha itteni, déli, délkeleti csücskében egyszer csak kétmillió angliust támad... Két, két és fél millió angol kisebbség Romániában – jó, mi?”

BODOR PÁL

John Paget sírja a házsongárdi temetőben

Olvasóink levelei

Kérdőjeles hírek

Több olyan levelet kaptunk, amely pontosítja kérdőjeles híreinket, vagy újabb információkkal szolgál a romániai magyarságot ért jogsértésekről. Így sikerült több esetről pontos, részletes leírást szerezni. Ezeket továbbítottuk nemzetközi emberi jogi szervezeteknek.

„A marosvásárhelyi IMATEX-gyárban részlegenként kimutatást készítenek az ott dolgozók nemzetiségéről. Az összeírást végzők a részlegvezető bemondása alapján töltik ki az íveket, és csak abban az esetben fordulnak a dolgozóhoz, ha a nemzeti-ségi hovatartozása bizonytalan. Nem tudni, milyen célt szolgál ez az adatfelvétel...” (révi)

„Erdélyi körutamon megszálltam egy ismerősömnél. Az illető könyvtáros. Keserűen nevetve mesélte, hogy utasítást kaptak: zárolniuk kell a brizskönyveket, azok nem adhatók ki még olvasótermi használatra sem. Szerinte az intézkedés mélyén az a megfontolás rejlik, hogy veszélyes lehet négy értelmes ember – hisz a brizs az intellektus sportja – rendszeres együttléte...” (szász)

„Tisztelt Erdélyi Tudósítások!

1989. június 16-a estétől 22-e reggelig Erdélyben, Kolozsvárott, illetve az egykori Szolnok-Doboka vármegyében jártam, és ott a következő »meg nem erősített« híreket hallottam.

A június 16-át, Nagy Imre és társainak temetését megelőző napokban a falvakban »idegen« biztonsági emberek jelentek meg, szaglásztek.

A falvakban megkettőzött őrseget állítottak fel (a milícia mellett civilekből, falubeli férfiakból álló zöld egyenruhás szervezet), fokozott figyelemmel ellenőrizték a faluban mozgó idegeneket. Több faluban a biztonsági szervek érdeklődtek, péntek-szombaton lesz-e istentisztelet. Közölték a lelkésszel, hogy péntek délelőttől vasárnap estig nem harangozhat, nem tarthat istentiszteletet!

Bálványosváralján péntek délelőtt hívták mind a katolikus, mind a református templom harangozóját. Rájuk ripakodtak, hogy miért nem hozták magukkal a templom kulcsát. A katolikus harangozót csak késő délután engedték szabadon. Harangozni egyik nap sem lehetett, és az istentiszteletet is betiltották. Ugyanígy pénteken egész nap elvették az áramot – a helybeliek szerint azért, hogy ne nézhessék a magyar tv-t.

Válaszúti forrásom szerint nem mindent tiltottak be a harangozást és az istentiszteletet, ez a helyi hatóságtól vagy a lelkész hatalomhoz való viszonyától is függött. A helybeliek szerint nagyon veszélyes az, hogy most be tudták tiltani a harangozást és az istentiszteletet, mert ilyen eddig nem fordult elő, és félték, hogy e »siker kezdet« után gyakrabban élnek e tiltással a hatóságok.

Ugyanezt tapasztaltam Magyarborzson, Somkeréken.

Több községben is a lelkemre kötötték, tegyek valamit azért, hogy a magyar tv-t fogni lehessen e szórvány területeken is. Szerintük itt sokkal fontosabb ez, mint a Székelyföldön, ahol a magyarság viszonylag tömbben él. Kérem Önöket, adjanak nyilvánosságot ennek a kérésnek...” (ágó)

Nem is olyan régen történt, hogy Székelyudvarhelyből Odorheiu Secuiesc lett a magyar nyelvű romániai sajtóban, most pedig újabb merényletet követtek el az ősi városka neve ellen, ez év tavaszától már csak Odorheiu; Odorheiu, hogy a helység-név még román nyelven se utalhasson a székelyekre, akik itt éltek, élnek – s akiknek élete egyre nehezebb. Az iskola végzős növendékeinek tablóját pedig egyik napról a másikra el kellett tüntetni. Bukarestben nyomtatott ballagási kártyájukat be kellett zárni, mert azokon még Secuiesc volt Odorheiu...

Csik István

Tisztelt szerkesztőség!

Egy – a júliusi számban megjelent – „kérdőjeles hírehez” volna hozzátennivalóm. Ferenczes István nem sepsiszentgyörgyi, hanem csíkszeredai költő, a Falvak Dolgozó Népének Hargita megyei tudóstója. Kálváriája 1988 közepén kezdődött. Ekkor az MNK bukaresti nagykövetségének egyik dolgozója egy autónyi könyvet vitt a Hargita és Kovászna megyei íróknak Securitate követte a követség alkalmazottját. Ferenczes Istvánt és Bányász Lászlót októberben háromszor hallgatták ki ez ügyben, a hangnem nagyon durva volt. Egyik társukat letartóztatták, lakásán házkutatást tartottak, de a könyvek nem kerültek elő.

A kihallgatók kérdései: ismerik-e a külföldiekkel való kapcsolattartásra vonatkozó törvényeket, kikkel találkoztak, milyen ügyben, régebben is találkoztak-e, miért gyűltek össze magánlakásban?

A kérdésekből kikövetkeztethető, hogy egy „magyar ügyet” akarnak konstruálni (összeesküvés stb.).

A kihallgatás minden hónapban megismétlődött. 1989. március 8-án Bányászt és Ferenczes Istvánt újra behívták a Securitate-ra, ahol nyilatkozatot akartak aláírni velük, miszerint elismerik, hogy az MNK diplomatájától felforgató, ellenséges anyagokat vettek át. Közben a könyveket megtalálták és elkobozták. Másnap éjjel mindkettőjüket Bukarestbe szállították. A pályaudvaron a Securitate autója várta és a Securitate egyik központjába szállította őket. Négy és fél óráig egymástól elkülönítve tartották őket, majd elkezdődtek a kihallgatások. Fizikai erőszak nem történt! A kérdések ugyanazok voltak, mint fent. Lányi Szabolcsnál is érdeklődtek, később szembesítették őket. Végül a kényszer hatására a következő nyilatkozatot írták alá: „Elismerem, hogy az MNK diplomatájától magyar nyelvű sajtótermékeket és irodalmi alkotásokat kaptam.” (Az idézet nem szó szerinti.) Többre nem voltak hajlandók.

Lányi Szabolcs szentimrei nyaralójában házkutatást tartottak, könyveket, újságokat koboztak el. – (névtelen utazó) –

Tisztelt Erdélyi Tudósítások!

Július közepén erdélyi útra készülve hallottam a tragikus hírt, hogy Balánbányán meggyilkoltak egy ártatlan embert. Mivel utam arrafele vezetett, gondoltam, utána-járok az eseményeknek. Csíkszentdomokoson Tamás János egyik közeli hozzátartozójával beszéltem – nevét nem from le, hogy ne okozzak újabb gondokat neki. Ő mesélte el az alábbi történetet, ő adta a fényképet is.

– domokosi –

1989. május 25-én, csütörtökön, Cristian Pardas, a balánbányai (Balan) rendőrőrs vezetője, beosztottjával együtt egész nap itt a helyi cukrászda főnökével.

Dél körül elindultak Tamás János csíkszentdomokosi születésű magyar magánfuvaros lakása felé azzal a szándékkal, hogy házkutatást tartanak nála. A gyanú alapja: Tamás János nagyobbik gyereke első áldozásra készül; valószínű hogy édesapja erre az alkalomra megpróbál borjúhúst szerezni. (A borjúlevágást a román törvények szigorúan tiltják.)

A lakásban csak a nyolc hónapos és a hétéves gyerek tartózkodott. A rendőrök mindent felforgattak, de húst nem találtak. Ekkor hazaérkezett Tamás János a feleségével. A rendőrök a férfit bekísérték

Valószínűleg a „magyar ügy” kipattanása előtt jelent meg Ferenczes István verseskötete „Megszülsz, mint a fenyvesek” címmel, amelyhez a fülszöveget Cs. Gyimesi Éva írta: „Rangos költőnk új kötete jobbára szerelmes verseket tartalmaz, ... Mindenekelőtt az utóbi időben kialakított »magánmitológia« teremti meg a sajátos összefüggérendszerét, az egyéni univerzum zártágát, ám ez nem jelent beszűkülést: alkalmas arra, hogy kifejezzen egy olyan általánosabb életérzést, mely a századvégi ember értékek utáni vágyából származik.” Ebből a kötetből idézzük az egyik leg-szebb szerelmes verset.

Mikor a kedves beteg lett

mikor a kedves az utolsó magyar nyelvű órát tartotta mint éjjeli lepkék ütődtek a falnak kiröppentek az osztályból az igék melléknevek fokozódtak le a sárga földig magánhangzók nélkül maradtak a jlk állományok tulajdon főnevek indultak el leszegényedtem a külvárosok Oxyhuatwanda szikátori felé kisklott Orient-expressként bővített mondatok égtek a fekete táblán szanálásra télt házak lettek a Petőfi-versek a számban leszázalékoltan akárcsak a kedves téli kabátban dideregtek mert közeledett ideje a kicsengetésnek lófarkas kislánykák csikófrizurás fiúk rohantak a katedrához krizantém és szegfű csokrok bortolták a barna asztalt a VI. osztályos olvasókönyv fölött a virágok mintha behantolt stón már hervadoztak ugy-e hogy meg fog gyógyulni a tanárno ugy-e hogy mindez csupán ideiglenes kérdezték kipirult szomorú arccal fényes szemekkel bevallották aztán hogy ők mindannyian magyar nyelvű tanárok akarnak lenni mert olyan szép volt ezen az utolsó magyar nyelvű órán a tanárno

a rendőrszere. Ez 19 óra 10 perckor történt. Fél nyolckor Tamás János halott volt. Az orvos a máj leszakadását és gerinctörést állapított meg. A csukló teljesen szét volt roncsolódva, feltehető, hogy a falhoz bilincselve verték.

A rendőrség megpróbált mentő körülményeket keresni, felhívták az orvosi rendelőt, hátha sikerül valamilyen korábbi betegségre utaló jelet találni. De Tamás Jánosnak még kórlapja sem volt, mivel soha nem volt beteg.

1989. május 29-én temették a csíkszentdomokosi temetőben. A gyászszertartáson több civil ruhás rendőr vett részt, hogy bármiféle engedetlenséget csírájában elfojtsanak.

Tamás János felesége félelmében feladta a balánbányai lakást, és más faluba költözött. A megfélemlített család nem mert eljárást indítani a rendőrség ellen. Cristian Pardas ma is a helyén van, beosztottját leszerelték.

A román törvények szerint a megyei, tehát a csíkszeredai főügyésznek hivatali kötelessége lenne pert indítani a rendőrség ellen, kártérítést követelni az árváknak. Ez a gyilkosság óta eltelt másfél hónap alatt nem történt meg. Úgy tűnik, az ügyet vádemelés hiányában lezárták.

Tamás János március 28-án töltötte 43. életévét.

„Július elején jártam Erdélyben. Örömmel közölhetem, hogy az első szám után a másodikikat is el tudtam juttatni ismerőseimhez. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy az első számon még össze is veszték, hogy kit illessen meg.) Most, hogy meg-látták a második szám híreit, ők is szolgál-tattak közlésre híreket:

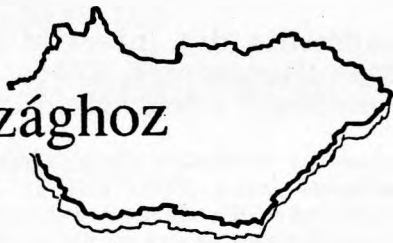
1. A Hargita megyében tavasszal járt tanügyi felügyelő csoport tovább fokozta a román nyelvű oktatás erőszakolását. Például az udvarhelyi Petru Groza liceumban részt vettek egy – a tanterv szerint is magyar nyelven zajló – földrajzórán, és felszólították a tanárt, hogy oktasson románul.

2. Június utolsó felében egy Nodis nevű milicista Székelyudvarhelyen a kocsmaszalon alvó részegét úgy ütötte nyakcsigolyán a gumibottal, hogy a szerencsétlen ember a helyszínen meghalt. A rendőr azóta is egyenruhában, büntetlenül jár a városban...” (kun)

Kérjük azokat, akik közelebbit tudnak e két esetről, küldjék el nekünk a meggyilkolt ember nevét, életkorát, az eset pontos időpontját, a temetés körülményeit, illetve a Petru Groza liceumban járt küldöttség összetételét, vezetőjének nevét, és ha hasonló incidens előfordult még, a pontos adatokat. (Milyen tanár, hány óra, mikor, esetleg a tanár neve.) Jó lenne ismerni a „vizsgálóbizottság” végkövetkeztetését, intézkedéseit is.

Használati utasítás

Magyarországhoz

4. Lakáskilátás(talanság)?

Sajnos, akit menekült sorsa Magyarországra vetett, lakás-kérdésének szinte teljes kilátástalansága láttán esik legelőször gondolkodóba: menjek vagy maradjak. Akik ez utóbbi mellett döntöttek, azok a felmérések tanúsága szerint egykori körülményeikhez képest, legalábbis átmenetileg, jóval szerényebb lehetőségekkel rendelkeznek. Ez elsősorban az egy-két emberöltő óta velünk élő hiánynak, alapvetően a bérekből nem fedezhető lakásáraknak köszönhető. Mindezt csak részlegesen enyhíti az állami vagy a munkáltatói támogatás. Erre példa a mintegy 25 millió forintnyi lakásszerzéshez, illetőleg átmenetileg szállást biztosító vállalatok kiadásaihoz való hozzájárulás a menekültek és az áttelepülők társadalmi beilleszkedéséért részben finanszírozó Letelepítési Alapból. Kevésbé számszerűsíthető a segítségnyújtásnak az a formája, amikor a helyi tanács bérlakást utal ki, illetőleg szolgálati lakást biztosítanak. Ezekre eddig több mint 800 esetben került sor.

Szállás –átmenetileg

A fővárosban és néhány vidéki városban a tanács, illetőleg az egyház átmenetileg szállásokat létesített, hiszen a határt frissen átlépett menekülteknek, vagy éppen valódi befogadó szándékú személy, illetőleg rokonok, ismerősök hiányában ez az egyetlen fedél a rászorulóok feje felett. Remélhetőleg minél előbb megnyitják a menekülteket befogadó állomások kapuit, ahol az átmeneti szállásoknál kényelmesebb és ellenőrizhetőbb körülmények között élhetnek a menekültek, valamint tájékozódhatnak honi lehetőségeinkről. Az előkészítést felelős minisztérium szerint nyár végén már működni kezdhet a hajdúszoboszlói állomás, és ősszel talán a másik kettő. Ezek legalább a hatósági eljárás tartamára, szükség esetén pedig azt követően is otthont adnak.

Milyen a fő- és az albérlet?

Kezdjük ez utóbbival, mivel itt a kiszolgáltatottság erősen közelít az átmeneti szállások tapasztaltakhoz. Amennyiben sikerül albérletet szerezni, meg kell állapodni a főbérlővel, hogy milyen helyiségek használatára szerződünk – határozott vagy határozatlan időre –, a felmondásnak vannak sajátos feltételei, a bért hogyan kell fizetni. Jótanács, hogy a felmondás irásában érvényes és legalább 15 napos határidőre szól, továbbá a főbérlőnek alá kell írnia az albérlet ideiglenes vagy állandó lakcímbeljelentési lapját, s hogy az albérleti díjakat ma még jogszabály limitálja. (Ennek túllépésekor visszaperelhető a főbérlőtől a mára uzsorás szintre növekedett bér egy része.) Célszerű a bért postán keresztül feladni, a bizonylat így megmarad és bizonyítható. A munkáltató által biztosított munkásszálláson a lakcímbeljelentő-lapot a gondnokságon kell aláírni. Fontos dolog, hogy a szállás háziarendjét pontosan megismerje az ott lakó, mert ennek súlyos megsértése a leggyakoribb oka – a munkaviszony megszűnésén túl – a távozásra való felszólításnak.

Az önálló főbérlés esélye viszonylag csekély, akárcsak a bizalmi válság miatt az eltartási szerződés létrejöttének. Az előbbire lehet példa, ha a helyi tanács lakásosztálya szükség-lakást utal ki, ám csak kivételesen, határozott időre, súlyos szociális indokok alapján. Szerencsésebb az, akinek szolgálati lakást sikerül szereznie munkáltatóján keresztül. Ez természetesen szorosra kötődik a munkaviszonyhoz, s erre főként vidéken, orvosok, pedagógusok, gyógyszerészek stb. számára kínálkozik megfelelő és olcsó megoldás. Szintén kedvező a helyzete annak, akinek vállalata dolgozói részére lakást bérel például az IBUSZ-tól, s ott kap elhelyezést a munkavállaló menekült.

Mivel a fenti lakásoknak is igen magas a bérleti díja, a helyi tanács indokolt esetben, kérelem alapján részben vagy egészben átvállalhatja a menekült szállásdíjának vagy lakbérének fizetését. A kérelmet a vállalat terjeszti elő, illetőleg a menekült, helyzetére tekintettel segélyben részesíthető – s ezek költségeit a már említett Letelepítési Alap állja. Végül néhány szót az eltartási szerződésről. Ennek érvényességéhez szükség van a lakás fekvése szerinti tanács (igazgatási osztálynak) jóváhagyására, s ennek megadásához a hatóság alapos környezettanulmányt végez, tájékozódva az eltartó jogi és anyagi helyzetéről.

Vásároljunk ingatlant?!

Országszerte számos elhagyott ház – gyakran kerttel, gazdasági épületekkel – vár arra, hogy lassú pusztulását az ismételt használatba vétel váltsa fel. Ennek feltétele nem csupán a falusi, esetleg kisvárosi élet, de az esetleges ingázás vagy éppen a mezőgazdasági elfoglaltság vállalása is, nem is szólva a felújításához szükséges pénz előteremtéséről. A Letelepítési Alapból nyújtható támogatás szerény összegei elsősorban ehhez teremtenek anyagi alapot. Ennek nagysága a tanácsok tájékoztatása szerint eddig legkevesebb 100, legfeljebb, kivételesen, többgyermekesek részére 400 ezer forint volt. A tanács támogatásra irányuló kérelmet csak akkor bírálja el érdemben a helyi tanács végrehajtó bizottsága, ha a kérelmező letelepedését előkészítő vagy letelepedési engedéllyel rendelkezik, valamint csatolja a Pénzügyi Központ engedélyét. Ez utóbbi Bp. IX., Szamuely u. 38. sz. III/301. alatt szerethető be, az ígéretük szerint a vásárlási szerződés beérkezésétől számított 10 napon belül. A tanács támogatás részben vissza nem térítendő, részben kamatmentesen visszaterítendő kölcsönből áll, melynek visszafizetésére körülbelül 5–15 év áll rendelkezésre.

Az ingatlanvásárláshoz természetesen a lakás- és a telek-vásárlás is hozzátartozik. A lakások viszonylag magas kom-

Erdély Művészetéért Alapítvány

Részlet Hajdú Demeter Dénesnek az „Erdélyi Csillagok” c. vándorkiállítás budapesti és kecskeméti megnyitóján elhangzott beszédéből.

„...Széthullottságunk súlyos lelki sérülést okozott a nemzet életében. Bizonytalanná váltunk önbecsülésünkben, elhanyagoltuk közös múltunk, kulturális hagyományaink ápolását. Az átélte nemzeti tragédiák következménye megoldatlanul van jelen közéletünkben. Évtizedek óta háttérbe szorult a nemzetnevelés olyan döntő fontosságú feladata, amely nélkül nincs egészséges alkotó közösség. Hét évtizede keresünk a megnyugvást, a mindenki számára egyaránt kielégítő meg-békélést, a gyógyít: jó viszont a térség népeivel. Az eredmény nagyon kevés. Pedig megtanultuk, az ifjabb nemzedék már génjeiben örökölte: sérelemre nem sértés a megfelelő válasz. Szívesebben nyújtánánk kezünket mindazok felé, akik elfogadják a méltányos kiegyezést, a győzőnek kijáró – de tartós megnyugvást nem nyújtó – diktátum helyett. Ennek a méltányos kiegyezésnek a reményében, a nemzet józanul gondolkodó többsége, évtizedeken keresztül következetesen elutasított minden olyan indulatot, mely esetleg irredentizmusnak vélhető. Mégis – úgy érezzük – kezünket érintetlenül, viszonzás nélkül tartjuk a légüres térben. A túlbuzgó, stálinista szolgalelkűség ennél mindenkor messzebbre ment el. Időnként még az őszinte, tiszta nemzeti érzést – melyre minden nemzetnek szüksége van a fennmaradáshoz –, az egy nyelvet beszélők természetes szolidaritásának szükségét is tagadta, sőt, némelykor hevesen tiltotta is. Szétféjteni szándékozott a közös múlt és azonos kultúra évszázadok során egybesodrott szálait. Miközben felelős, de mellőzött értelmiségünk legjobbjai, élükön Illyés Gyulával – ha szóhoz juthattak –, határozottan megmondták: az elhibázott nagyhatalmi döntés nem jelenti, hogy több millió magyar ajkán szünjön meg a magyar szó, veszítsék el hagyományos műveltségüket, európai magatartásukat. Az új állampolgárság nem változtathatja meg a nemzetiséget. Az marad, annak maradnia kell – határoktól függetlenül...”

Az Alapítvány legközelebb szeptember 9-én Műnsterben mutatkozik be erdélyi magyar és szász képzőművészek munkáival. Az Erdélyi Csillagok vándorkiállítás pedig Kőszegen nyit szeptember 16-án.

fort fokozata és a nagyvárosi árak, míg az üres telek megszerzését szükségképpen követő építkezés hatalmas összegei miatt – komoly hitelek felvételére van szükség.

Még néhány engedélyről

kell azonban szólni a hitelfelvételt megelőzően.

Mivel Budapesten az ingatlanvásárláshoz 5 évi állandó ittlakás, illetőleg fővárosi munkaviszony szükséges, ennek hiányában arra csak a Fővárosi Tanács elnökének felmentése alapján kerülhet sor.

Nem csupán a vásárláshoz, de az ajándékozás útján való ingatlanvásárláshoz is be kell szerezni, a szerződés benyújtását követően, a Pénzügyi Központ engedélyét.

Végül, ha a menekült lakáscélú kölcsöntámogatást kíván igénybe venni (kivéve a tanácsai támogatást), úgy ehhez is a Pénzügyminisztérium nevében eljáró Pénzügyi Központ engedélyére van szükség, ezt általában az ingatlanvásárlási engedéllyel együtt lehet kérvényezni.

Hitelekrol hitelesen

A már említett tanácsai helyi támogatáson túl lehetősége nyílik a menekültnek is arra, miként a magyar állampolgároknak, hogy munkáltatói kölcsönt, szociálpolitikai kedvezményt, továbbá hitelörlesztési támogatást, illetőleg építési, lakásvásárlási hitelt vegyen igénybe. Mindennek feltétele, hogy letelepedést előkészítő 2 éves tartózkodási vagy letelepedési engedéllyel rendelkezzen, s állítson kezest a hitelfelvetelkor. Erre ismerősök, rokonok hiányában a helyi tanácsot kell felkérni.

A munkáltatói támogatás feltételei vállalatokként eltérnek, csupán annyi a közös bennük, hogy igen kemény kötbérekkel sújtják a szerződést felbontó, illetve megszegő dolgozót, például a kikötött 5–10 éves „szegedési idő” letelte előtti munkahelyváltogatás miatt. A másik jellemző, hogy kamatmentes, csupán kezelési költséget felszámító kölcsönről van szó a szerződésben.

Ami a szociálpolitikai kedvezményt illeti, ha a gyermekkel érkezett menekült tanács által értékesített házat vásárol, illetőleg építkezni kíván már megszerzett telken, úgy az eltartottak létszámára tekintettel kérheti ezt a lakóhely szerinti OTP fióknál. Ennek – mintegy 50–450 ezer Ft közötti – összegét levonják a felvett kölcsönből, s így ennyivel kevesebbet kell visszafizetni. Mivel a támogatás a gyerekek számára hoz kötdök, a még odaát maradt kiskorú gyermekről írásban kell nyilatkozni, s ha 2–3 éven belül nem érkezik meg, úgy a rá eső támogatást vissza kell fizetni. A hitelörlesztési támogatásban azok a saját maguk építkezők, illetőleg szervezett lakásértékesítésben résztvevő vidékiek részesülhetnek, akiknek a felvett hitelek havi törlesztőrészeinek fizetése szinte kimerítené a családi kasszákat. Ennek enyhítésére szintén az OTP fióknál történő megállapodás alapján kerülhet sor, oly módon, hogy kezdetben a legmagasabbnak érzett törlesztéshez járul hozzá a pénzügyet, s a kedvezmény idővel egyre csökken, ahogy a család anyagi helyzete stabilizálódik.

Végül az építési kölcsönről. Mivel ennek kamatai már túlhaladták a 20 százalékot, s ez a jövőben várhatóan növekedni fog – csak végső esetben lesz megoldás a menekült, illetőleg áttelepült számára az építkezés. Jómagam csak egyetlen előnyéről szólhatok, nevezetesen, hogy összege – a kamatterhek mellett – korlátlan, feltéve, hogy a felvevőnek van jelzáloggal terhelt vagyona. Talán a vállalkozó kedv és a kalács többet segítene?

MÁRTON ÁRON TÁRSASÁG

1988. december 3-án az Üllői úti Örökimádás templom Szent István termében megalakult a Márton Áron néhai gyulafehérvári püspök nevét viselő Társaság. Tagjai – az elfogadott alapszabály értelmében – „olyan Krisztus-hívó, világi statusú állampolgárok, akik a társadalomban és a közéletben a magyar népet a Szentírás, egyházuk szociális tanítása és a zsidó-görög indíttatású keresztény bölcsélet alapján, a más világnézetűek iránti nyitottsággal, a névadó szellemében kívánják szolgálni. Márton Áron életét és munkáját eszményképnek tekintik, aki maradéktalanul eleget tett egyháza és népe iránti kötelezettségének. Mindenki iránt nyitott és toleráns volt; elítélte az emberi jogok megsértését és segítette az üldözötteket; a magyar nép érdekében a más valási közösségek vezetőivel és a nem istenhívókkal is mindig kész volt az együttműködésre.” Kiállt az együtt élő nemzetiségek jogai mellett: nem a románok ellen, hanem óértük is, nemcsak a magyarságért, hanem a többi nemzetiségért is, de természetesen magyar identitástudattal szölt és cselekedett.

Márton Áron a többi felekezeti papjai és hívei számára is erőt adó példává vált. Annak példájává, hogy kétszeresen hátrányos helyzetben is teljesítheti egy püspök állapotbeli kötelességét, ha lelkiismerete szavát követi, körültekintően és távlatában is helyesen méri fel helyzetét, és mindig megteszi azt, amit hite és magyarsága megkövetel.

Ismerve a körülményeket, nem nehéz megérteni, hogy Márton Áron példája a hatalom számára nem volt kívánatos. Ma azonban, amikor a társadalom egyre szélesebb rétegei ismerik el az egyházak nemzetfenntartó szerepét, s a hivatalos vezetés is felelősséggel vállalja a határainkon kívül élő magyarságot, érthető módon egyre inkább előtérbe került személye és életműve.

A Márton Áron Társaság, alapszabálya szerint – a hazánk alkotmányában, az ENSZ alapokmányban, a helsinki záródokumentumban és más nemzetközi megállapodásokban foglalt elvek alapján – szolgálja az egyes egyházak teljes autonómiájának érvényesítését és szabad működését, valamint az állampolgárok emberi jogainak, különösen a lelkiismereti és vallásszabadságnak intézményes biztosítását és megvalósulását az állami és társadalmi közéletben. A Társaság közösségi keretet, önművelő műhelyt kíván nyújtani azoknak az állampolgároknak, akiknek közéleti szerepét, valamint állásfoglalását döntően meghatározza istenhitük és ebből eredő világnézetük. Tagjainak ezért lehetőséget kíván biztosítani arra, hogy felkészüljenek közéleti tevékenységre, és ösztönzést adni a közösség javára történő munkára. A Társaság figyelemmel kíséri a magyar közélet jelenségeit, azokkal kapcsolatban állást foglal, és megoldásukra javaslatot tesz.

RÁN TAMÁS

APRÓK

Újszülöttem - caecemóm ellátására keresek erdélyi gyermekápolónőket. Két fiatal takarítónőt is jó bérezéssel felveszünk. Lakás, kozt biztosított. Cím: Dr. Streitman Károly, 1036 Budapest, Korvin Ottó u. 45., tel.: 683-310, este.

A Református Egyház következő gyülekezeteiben működik az Erdélyi Menekültek Segélyszolgálat:

BUDAPEST:	1151 Alagi tér 13. Naponta 11–18 óra között Zsinati Iroda: 1146 Szabó J. u. 16. I. em. fogadóóra hétfőtől csütörtökig: 9–16 óra között
DEBRECEN:	Kis templom, Révész tér 2. fogadóóra hétfőtől szerdái: 9–12 óra között csütörtökön: 12–16 óra között pénteken: 9–12 óra között
MISKOLC:	Belvárosi templom, Kossuth u. 17. fogadóóra: hétfőtől csütörtökig: 8–14 óra között pénteken: 8–15 óra között
GYULA:	Petőfi tér 4.
SZEGED:	Gyapjas P. u. 6–8.
ROZSÁLY:	a lelkeszi hivatalnál
PÉCS:	Szabadság útja 35.
KECSKEMÉT:	Szabadság tér 7.

Az Erdélyi Magyarok Egyesülete telefonszáma megváltozott. Az új szám 175-928, hívható csütörtökön 18–21 óra között.

Erdélyi menekültek (nemcsak magyarok) számára őszől-tavaszig Budapest környéki gyalogtúrákat szervezünk. Jelenkezni, érdeklődni a következő címen lehet: Erdélyi Tudósítások – „Hegy-víz” jelige 1399 Budapest, Pf. 260.

Megrendelőlap

Megrendelem az Erdélyi Tudósítások című havilap 1989-es számait példányban.

- minden számot
 az ezután megjelenő számokat

Egy szám ára 18 Ft + 8 Ft postázási költség.

Név:

Cím:

A megfelelő összeget kérjük „rózsaszín” postautalványon a kiadó címére feladni: Erdélyi Tudósítások, 1399 Budapest, Pf. 260.

Obsesia de a-l vedea

Am o diplomă de inginer constructor și sint în vîrstă de 32 de ani. Trăiesc în prezent la Budapesta, avînd statutul de refugiat. Lucrez la un spital.

Sînt român. M-am născut în Moldova. După terminarea facultății am lucrat pe mai mult șantiere din țară, printre care Centrala atomo-energetică din Cernavodă și la Palatul Republicii din București. La Cernavodă am fost detașat timp de șase luni. Această centrală cu cinci blocuri este construită cu ajutor canadian și inițial trebuia să fie gata în opt ani. Lucrările la Cernavodă au început în anul 1978, deci, în prezent se înregistrează o întîrziere de trei ani! Și nici măcar probele nu au început. Cauzele acestei întîrzieri sînt de ordin omenesc, deoarece nu se poate pretinde de la muncitori, care locuiesc în barăci sau fac naveta cu un tren de marfă de la 30 de km și au o alimentație care nu depășește niciodată 3000 de calorii pe zi – să execute lucrări la nivelul unor tehnici moderne. De exemplu, zece ingineri, printre care și eu, am stat în trei camere, cu un singur duș și o bucatărie. Și acesta era un favor din partea conducerii. Este evident că în asemenea condiții nu se poate realiza construirea unei platforme industriale, considerată cea mai complexă din România.

La început a existat asistență tehnică și forță de muncă canadiană, dar treptat s-a renunțat la acestea, încît pînă la sfîrșit a rămas un număr redus de specialiști din Canada. De exemplu, în construcții aveam un singur canadian pentru fiecare bloc. El verifica totul pînă la cele mai mici detalii și repeta întruna: nu ați respectat normele, refaceți! Și se demola, se demonta, și se reclădea și se remonta. Pe atunci, la Cernavodă lucrau în jur de 25 000 de oameni, detașați, concentrați și localnici. Aproape 40% erau concentrați pe o perioadă de șase luni, și dacă cineva s-a remarcat în muncă, drept recompensă, concentrarea lui putea fie prelungită pînă la un an. Am întîlnit și concentrați în vîrstă de 55 de ani! Cei concentrați trăiau în regim de armată, nu aveau voie să iasă în oraș numai cu bilet de voie, circulau în coloană și în plus nu primeau bani ca civilii. Locuiau în lagăre, nu primeau ziare, cărți, nimic. Aveau un regim de pușcăriași. Din cauza acestor condiții accidente de muncă erau frecvente. În șase luni cît am stat la Cernavodă, și-au pierdut viața 30 de oameni în accidente de muncă...

Muncitorii concentrați aveau ca superiori, ofițeri activi de armată care răspundeau pentru ca oamenii să nu fugă, să nu bea, să lucreze disciplinat. Eu, în calitate de inginer, nu puteam să mă adresez direct muncitorilor, numai prin ofițerul lor. Ii dădeam, deci ofițerului indicațiile, „ordinele” pe care el nu le înțelegea prea bine, din cauza lipsei cunoștințelor tehnice, prin urmare concentrații care erau specialiști în meseria lor, îl păcăleau foarte ușor. Astfel pot afirma, că un număr de 10 000 de oameni au lucrat pe șantier fără controlul unor specialiști, prin urmare, nici nu făceau mare treabă.

O altă cauză a repetatelor accidente a fost regimul de alimentație. Muncitorii, ca pretutindeni în construcții, au lucrat cîte 12 ore pe zi. Pentru aceste munci dificile, adesea la înălțimi mari, ar fi fost necesare cel puțin 5000 de calorii pe zi. Inșă prînzul care ne era servit nu avea nici 3000. Noi, inginerii care nu făceam eforturi fizice deosebite, după jumătate de oră de la prînz ne era foame. Iar eu, care răspundeam de sănătatea subalternilor mei, nu aveam curajul să-l întreb pe muncitor de ce coboară de pe schelă sau de ce nu face treabă pe care i-am dat-o înainte. Ce aș fi putut să-i spun, dacă omului îi era foame, căci putea foarte bine să amețească și să cadă. Imi amintesc că înainte de 23 august, cu vreo două săptămîni s-a aflat, că va veni în vizită președintele Ceaușescu. Din acel moment toată lumea a întrerupt orice fel de activitate productivă și a trecut la curățenie. 25 000 de oameni măturau, vopseau și văruiau. Numai circula nici o mașină în afară de stropitori. Iar cînd se apropia ziua vizitei toți oamenii au fost îndreptați spre arterele principale unde se bănuia ca „tovarășul” va trece. Mai ales spre unitățile 1 și 2 care ar fi trebuit să producă deja de doi ani. S-au strîns toate utilajele, schelele, racordurile,

macaralele într-un singur loc. La sala de mașini 2 au fost depozitate printre altetele o mie de elemente de schelă care urmau să fie montate de noi. A venit unul dintre directori și a dat ordin ca acete materiale să dispară. Am început să încărcăm elementele acestea pe mașini ca să le ducem undeva. Peste două ore directorul s-a întors și cînd a văzut ce facem, ne-a ordonat ca elementele să dispară imediat, ceea ce însemna să fie îngropate cu buldozere, iar pămîntul să fie netezit deasupra. Într-o oră a dispărut tot! Iar nouă ni se rupea sufletul că am băgat sub pămînt tone de oțel și fier. Motivul acestui ordin al directorului era teama ca „tovarășul” să nu cumva să vadă că se mai lucrează acolo, ci totul să fie terminat, cum se anunțase pe hîrtie.

Sau o altă năstrușnicie. Pe arterele principale trebuiau montate panouri de jur împrejur, adică un fel de gard decorativ din tablă. Aceste panouri urmau să fie vopsite în alb-albastru, în mijloc cu stema trustului. Vopseau albă, cum nu se găsea nicăieri, a fost luată din stocul de vopsea nucleară, destinată pentru interiorul reactorului, o vopsea specială din import canadian, cu pigmenți metalici. S-a consumat aproximativ două tone de vopsea, din care un kilogram costa cîteva sute de dolari.

Muncitorii au suportat foarte greu aceste două săptămîni, nu atît din punct de vedere fizic, cît presiunea psihică era de nesuportat. Din nimicuri se făcea scandal... De pildă am văruit bordurile căilor de acces care înainte nu se vedeau de noroi. Și nu era voie să picure un fir de vopsea lingă. Dar și mai mult îi enerva pe oameni faptul că trebuiau să facă același lucru de zeci de ori: să măture o porțiune care era curată, ei trebuiau să imite că lucrează, să se miște pentru a se afla în treabă, și nici eu, nu am putut să fac altceva decît să le spun să măture aceeași porțiune încă o dată și încă o dată...

În ultimele două zile, înainte de vizită, toată lumea s-a adunat la unitățile 1 și 2. Am primit haine noi și căști albe, exact ca la parada militară. Și s-a făcut și o regie a „spectacolului”. Pe asfalt s-au făcut semne pentru fiecare brigadă. Iar pe sus, pe schele au fost aranjați muncitorii „în poziție” de lucru. Sudorii priveau cu un ochi în direcția din care venea „tovarășul”, iar cu celălalt priveau aparatul. Iar cînd îl zăreau pe „tovarășul” trebuiau să facă flamă, cît mai multă flamă...

Vizita a avut loc în jurul orei unu, și a durat circa 35 de minute. Sudorii au făcut flamă, iar muncitorii băteau din palme. Cînd mulțimea l-a văzut pe Ceaușescu, majoritatea s-a simțit, de parcă ar fi magnetizați. Foarte mulți muncitori cu care am lucrat mi-au spus: „Dom' inginer, abia aștept să-l văd”. Și nu făceau nici o legătură între injurăturile de ieri-alaltăieri și acest moment, cînd îl așteptau ca pe o zeitate, nu din iubire sau din admirație, ci ca într-o stare de hipnotism, devenind o obsesie. Am trăit în mijlocul lor, deci știu că acest sentiment nu era altceva decît o dorință, o obsesie de a-l vedea... Am avut chiar colegi, ingineri, ce au fost cuprinși de același sentiment și se bucurau ca și muncitorii de meniul îmbunătățit care s-a servit în ziua vizitei „tovarășului”.

Ceaușescu a trecut prin fața noastră și s-a oprit la vreo treizeci de metri de noi. Era înconjurat de vreo douăzeci de oameni. Arăta foarte prost. Boala de care suferă, i se vedea pe față. Era galben, scofilcit, și vorbea foarte încet. Nici nu știu, dacă cei din jur îi înțelegeau frazele. Și nu au lipsit, bineînțeles, securiștii, care s-au împrăștiat printre muncitori, pe schele, pe cotele cele mai înalte.

După terminarea vizitei, muncitorii au dezbrăcat hainele noi și au năvălit în cantină. Au știut că va fi un meniu festiv. Acesta era compus din piure de cartofi, cu o bucată de carne fără oase, și ca supliment, s-a dat o mîncare de fasole, bogată în calorii... Astfel cu toții am simțit în stomac vizita „tovarășului” Ceaușescu.

A doua zi s-a revenit la meniu normal, dar oamenii au vorbit încă mult timp despre meniul îmbunătățit cu ocazia vizitei.

(continuarea în numărul viitor)

Despre sistematizare...

Fragmente din interviul acordat de către preotul timișorean Tókés László emisiunii „Panoráma” a televiziunii din Budapesta

Distugerea satelor, sistematizarea teritorială, nu se desfășoară într-o formă atît de „romantică” cum și-o imaginează cei din afară, adică să zicem, apar zece buldozere care se năpustesc asupra satului și-l distrug de la un capăt la celălalt. Problema este mult mai complicată.

Nu se poate aprecia în mod exact cum au conceput planul, pentru că înainte de a se apuca în mod serios de treabă, lumea întregă și-a ridicat glasul. Deci nu știu precis ce au intenționat, cum ar fi început și între timp ce s-a modificat. Totul a rămas secret.

A doua problemă este cum vor continua, pentru că se pare – și după toate aparențele acesta-i adevărul, că nu au renunțat la planul lor.

Această politică, în urma unui protest internațional, nu renunță la un asemenea plan. Și-au schimbat doar metodele. Prin așteptarea unei ocazii mai favorabile, prin diferite manevre, prin șarlatanie, încearcă să camufleze ceea ce pînă la urmă oricum vor îndeplini. Astfel de exemplu, ceva abia sesizabil. În urmă cu cîteva luni au început comasarea comunelor. Știu că într-o comună aparțin două, trei, patru sate. Acum le-au comasat și mai, mult, au strămutat mai multe sate, le-au alipit unei alte comune, și astfel comunele alipite își pierd importanța. În general acestea sînt satele condamnate nimicirii și, ca și în perioada colectivizării, trimit în comune activiști de partid, oameni cu răspundere din aparatul de stat care cheamă locuitorii la adunări. Aici problema este pusă în așa fel încît chiar poporul să renunțe, poporul să fie cel care cere să fie lichidat satul respectiv.

Știu despre un sat unde oamenii au fost puși să semneze o hîrtie în care cer ei înșiși să fie mutați în blocurile care se vor construi. Deci, în locul distrugerii spectaculoase a satelor, se continuă cu o politică de atrofiere, de-abia sesizabilă. De exemplu, destituie medicul din cîte un sat, desființează școlile cu număr redus de elevi. Astfel, copiii sînt obligați să meargă la școala din comuna vecină, mai mare. Astfel, bolnavii sînt obligați să mergă la medicul din satul vecin. Deosebi întrerup curentul și suprimă diferite servicii către populație, slăbesc aprovizionarea magazinelor, pentru ca situația sătenilor să devină din ce în ce mai disperată și astfel să fie nevoiți să părăsească de le sine localitatea respectivă. Este o politică născută într-o minte drăcească.

Drepturile și obligațiile angajaților

– salariu egal cu cel stabilit pentru cei care execută aceeași muncă, avînd aceeași experiență.

– drepturi și avantaje conform regulamentului intern al întreprinderii (îmbrăcăminte și băuturi de protecție, cazare în cămin, concediu în casa de odihnă a întreprinderii, grădiniță, ajutor financiar la cumpărarea sau construirea locuinței).

– concediu plătit, iar la stabilirea petributiei să se ia în considerare vechimea în muncă din România, pe baza unei declarații scrise a salariatului,

– asigurări sociale (concediu plătit în caz de boală, accident, naștere, întreținerea copilului).

– îndeplinirea sarcinilor stabilite în scris din sfera de activitate a fiecăruia

– îndeplinirea dispozițiilor superiorilor și a muncilor suplinoare în cadrul determinat,

– însușirea normelor de protecția muncii, a instrucțiunilor și regulilor de manevrare a mașinilor,

– utilizarea mijloacelor preluate conform destinației lor, decontarea lor (de ex. cunoașterea responsabilității în cazul obiectelor de inventar,

– respectarea programului și a disciplinei muncii (cunoașterea consecințelor întîrzierilor, absențelor nemotivate, abaterilor disciplinare),

Cursuri de calificare

30% dintre cei angajați nu lucrează într-un post corespunzător calificării. Aceștia, probabil nu vor avea niciodată posibilitatea de a avansa dacă nu vor recurge la cursurile de recalificare, calificare și reciclare. Pentru cei care doresc să se înscrie la aceste cursuri, cheltuielile sînt suportate de întreprindere și beneficiază și de cazare.

Întreprinderi mici, afaceri mari?

Este indicat, ca cei care se angajează în sectorul particular, să încheie contract de muncă în scris, cu menționarea salariului de bază și duratei angajării, deoarece asigurările sociale nu iau în considerare suma efectiv plătită, ci suma specificată în contract. Organele fiscale în schimb, pot pretinde retroactiv, pe 5 ani, impozitul pe sumele nedeclarate.

Micii meseriași

Pentru deschiderea unui atelier particular, se poate beneficia, conform indicației Oficiului de Stat pentru Salarii și Probleme de Muncă, de împrumutul, fără dobîndă, pentru micii meseriași, a cărui valoare maximă poate fi de 300 000 forinți. În afară de capital și de spiritul comercial, mai este nevoie de autorizația pentru deschiderea atelierului, de un act doveditor al experienței și practicii în meserie, certificat de cazier și de alte autorizații din partea autorităților.

Exodus der rumäniendeutschen Literatur

Die politische Entrückung in Rumänien, vor allem die negativen Tendenzen in der Minderheitenpolitik führten schon seit den 50er Jahren zur Auswanderung bzw. Flucht von namhaften deutschsprachigen Autoren. Zu den heute im Westen lebenden Verfassern seien – ohne Anspruch auf Vollständigkeit – hier nur einige Namen genannt: Oskar Pastior, Paul Schuster, Günther Schulz, Dieter Schlesak, Alfred Kittner u. a.

Einen massenhaften Exodus brachten, aber erst die 80-er Jahre, als der größte Teil der rumäniendeutschen Autoren (z. B. fast die ganze Gruppe Banat, aber auch zahlreiche Siebenbürger und Bukarester Schriftsteller und Dichter) das Land fluchtartig verließen.

Nur wenigen ist der Anschluß an den deutschen Büchermarkt gelungen. Ihre Werke werden dort öffentlich kaum mehr erwähnt, wenn doch, dann in wissenschaftlichen Zusammenhängen. Ihre im Westen verfaßten Texte finden in Rumänien natürlich keine Beachtung. Dies alles führte zu einer Verschrumpfung der rumäniendeutschen Literatur, da im Lande immer weniger, vielleicht nur noch ein paar Autoren von Format verblieben sind. In dieser Situation stellt sich schon fast von selbst die Frage nach einer Zukunft der noch vor kurzem so erfolgreichen rumäniendeutschen Literatur.

Im weiteren wollen wir hier einige der namhaftesten rumäniendeutschen Autoren, die das Land in den 80er Jahren verlassen haben, im einzelnen präsentieren: Nikolaus Berwanger (1935–1989), Rolf Bossert (1952–1986), Richard Wagner (geb. 1952) und Herta Müller (geb. 1953).

Der an Ostern 1989 plötzlich verstorbene Nikolaus Berwanger lebte seit 1984 in Ludwigsburg bei Stuttgart. Er wurde am 5. Juli 1935 in Temeswar als Sohn einer Arbeiterfamilie geboren. Er war zuerst Textilfacharbeiter, später Absolvent der Philologiefakultät an der Universität Temeswar, ab 1952 Journalist, anfangs bei der Landeszeitung „Neuer Weg“ in Bukarest, von 1969 bis 1984 Chefredakteur der „Neuen Banater Zeitung“ in Temeswar. In Rumänien war er auch Landessekretär des Schriftstellerverbandes (als Vertreter der Rumäniendeutschen, neben Pál Bodor als Vertreter der Ungarn) und Mitglied im Landesauschuß des Journalistenrates. Ab Januar 1987 war er als wissenschaftlicher Mitarbeiter am Deutschen Literaturarchiv in Marburg tätig. Der Autor war auch Mitglied des Verbandes Deutscher Schriftsteller (VS) und des Deutschen Journalistenverbandes (DJV). Von Berwanger sind über 20 Bücher (Lyrik, Prosa, Monographien) erschienen. Er ist Autor von 9 Fernsehdokumentationen (eine davon über Adam Müller – Guttenbrunn) und 12 wissenschaftlicher Arbeiten. Gedichte von ihm sind in 11 Sprachen übersetzt, darunter ins Rumänische, Englische, Russische, Französische, Ungarische u. a. Nikolaus Berwanger hatte auch einen internationalen Ruf; er ist in Nachschlagewerken und Enzyklopädien in Rumänien, in der BRD, in den USA und in England vertreten.

Seine drei in der BRD erschienen Gedichtbände („Steingeflüster. Bekenntnisse eines Rumäniendeutschen“ 1984, „Offene Milieuschilderung. Lyrische Texte“ 1985 und „In Liebe und Haß. Der große Schwabenausverkauf und andere Texte“ 1987 im Olms Verlag) und die Prosasammlung „Meine Oma und andere Erzählungen“ (im Hartmann Verlag 1987) zeugen von einem hohen literarischen Niveau und stellen seiner Heimat, dem geliebten Banat, ein literarisches Denkmal, das durch ihn in der ganzen Welt bekannt geworden ist.

Bewangers Texte sind außerordentlich unmittelbar und weist rethorisch, von tiefem Öffentlichkeitscharakter, darunter viele von bemerkenswerter Zivilcourage; entschlossene Gedichte, die mit einfachem, oft plakativ erscheinenden Sprachmitteln auskommen. In seinen Werken werden offen und künstlerisch ausdrucksstark der Untergang der Banater Schwaben (bedingt durch die massenhafte Auswanderung der letzten Jahre) und das dabei auftretende persönlich – sechische Empfinden und Erleben eines ihrer führenden Intellektuellen geschildert.

Sein positives Verhältnis zu der alten Heimat, dem Vielvölkerstaat Rumänien, hat sich auch in der Fremde nicht gewandelt. Er sagte allein der dortigen unmenschlichen Diktatur den Kampf an.

Der plötzliche Tod hat Nikolaus Berwanger in seinen besten Schaffensjahren von uns gerissen, seine Werke aber werden weiterleben als Andenken an die Banater Schwaben, zu deren „modernen Adam Müller Guttenbrunn“ er in schweren Zeiten geworden war.

N. BANATIUS

Már nem – még nem: Alagi tér 13.

MAGYARORSZÁGI
REFORMÁTUS EGYHÁZ

TÁRSADALMI
MISSZIÓJA

Ez év július 31-ig Rákosszentmihályon működött az erdélyi menekülteket segítő református misszió. Tulajdonképpen függetlenné vált központ volt, ahol Pánczél Tivadar és Németh Géza irányításával ötven gyülekezeti tag, orvosok, jogászok és lelkészek több mint tizenkétezer Romániából menekültet fogadtak.

A Pánczél lelkész házaspár egy testileg megfáradt, de lélekben megerősödött gyülekezettel tovább folytatja az erdélyiek lelki gondozását Rákosszentmihályon, miközben a menekültszolgálat átkerül a rákospalotai Alagi tér 13. alatti missziós központba.

Július 31-én ünnepélyesen átadták ugyan az épületet, de a különböző missziós szolgálatok majd csak ezután foglalhatják el és kezdik meg munkájukat a felújított iskolában. Egymás mellett dolgozik majd az iszákosokat és kallódó ifjúságot mentő, vakokat és siketeket segítő, a harmadik világ leprásait támogató, a mozgáskorlátozottak lelki gondozását ellátó és az erdélyi menekülteket fogadó segélyszolgálat.

„Az emberi élet végső megmértetése nem vallási és filozófiai elvek alapján történik, hanem annak alapján, hogy mit tett a szükségben levőkért, a szenvedő embertársért.”

Dr. Kocsis Elemér püspök, a Zsinat lelkészi elnöke hirdetett igét Máté evangéliumának 25:31 és következő versei alapján az épület átadásakor.

Merétey Sándor, a Református Egyház Társadalmi Missziójának vezetője tett eleget a protokolláris köszöntéseknek, és adott számot a különféle költségekről. Az épület megvásárlásához és tatarozásához az Egyházak Világtanácsa, a Svájci Reformátusok Segélyszervezete (HEKS), a Református Világ-szövetség hétmillió forintot adománnyal járult hozzá. Ezt a Szociális és Egészségügyi Minisztérium egy pályázatán elnyert hatmillió forint egészítette ki. Debrecenben is folyik egy hasonló központ kialakítása.

A szolgálatok jellege ökumenikus, hiszen nem tesznek különbséget felekezeti vagy nemzeti hovatartozásban!

Szloboda József lelképásztor, az erdélyi szolgálat vezetője a „már nem és a még nem” feszültségében beszélt arról, hogyan igyekeztek emberhez méltó körülményekbe juttatni a menekülteket, milyen különböző természetű segítségüket igyekeztek átfogni, megadni egy helyen, s mennyivel racionálisabb lenne, ha „az egyház azt vállalná fel, mire hivatott: a krisztusi szeretet tovább sugárzását, a lelki sérültek, a megroppantak, a jó szóra kiegészítettek gondozását, s a többi részét azok tennék, akik erre szakmailag jobban felkészültek...”

Jó példa erre, mint azt egy későbbi beszélgetésünk során elmondta, az az akció, melyet februárban hirdettek meg Rákosszentmihályon, hogy elősegítsék a vidéken való letelepedést:

„Mindenki Pesten nyomorog, albérletekben, bizonytalanra, ismeretlenre nem megy vidékre.

Németh Géza ötlete volt, hogy az összes vidéki napilapban jelentessünk meg egy levelet, melyben kértük, hogy ha vidéken eladó vagy üres ingatlan van, akkor annak árát, címét és leírását küldjék el hozzánk – megpróbálnánk erdélyi vevőt keríteni rá.

Sok üres, elhanyagolt, de jobb állapotú épületről is jöttek ajánlatok, közel 1200 cím. Az erdélyiekkel pedig kitöltöttünk egy ívet, amelynek alapján kézbe kapták a címeiket (három-négy jutott egynek), s miután maguk utánajártak, megnézték őket, beszámoltak az eredményről.

Kétszáz embernek (családnak) adtunk így pontos információt konkrét lehetőségéről, megkímélve őket attól, hogy feleslegesen utazgassanak. Több mint ötven családnak sikerült letelepedni!

Fölgájánlottuk az államnak, hogy vegye át ezt az akciót, használja fel tapasztalatainkat, hiszen nekünk adataink és – mivel akkor még komputertünk sem volt – eszközeink is összehasonlíthatatlanul szegényesebbek... Azóta, néma csend.”

Gondolom, ehhez hasonló esetek indították Pánczél Tivadar lelkészt, hogy nyílt levélben forduljon dr. Gál Zoltánhoz, a Tárcaközi Bizottság elnökéhez.

Az ünnepségen Pánczél Tivadar nem volt ott, ezért utólagos engedelmével ide csatolom levelét, mivel úgy érzem, a megnyitón is hasonlóképpen foglalta volna össze tapasztalatait.

Nyílt levél dr. Gál Zoltánnak, a Tárcaközi Bizottság elnökének.

Abból az alkalomból, hogy segítő szolgálatunk 1989. augusztus 1-jével csaknem teljesen átkerül az Alagi téri épületbe, szeretném Önnek 50 munkatársam és a magam tapasztalatokon alapuló következtetéseit ajánlásokként előadni.

1. Csaknem másfél év óta igyekeztünk a menekülttáborok felállítását. Ez mind a mai napig nem történt meg. Sürgős intézkedést kérünk.

2. Önmagában nem elég táborokat felállítani, hanem elengedhetetlen információkat sugározni, hathatósan és rendszeresen, Románia felé a Kossuth-adóban: mire számítsanak, ha menekülteként ide jönnek, különös tekintettel megromlott gazdasági helyzetünkre, a továbbutazás lehetetlenségére és a lakásínségre.

3. Fel kell szólítani a romániai menekülteket, hogy határolják el magukat azoktól a magukat „menekülteknek” nevező egyénektől, akik zavart kelteni, denunciaciót érkeztek országunkba; munkát nem vállalnak, a segélyezőhelyeket végigkoldulják, és mindent megtesznek, hogy az erdélyi menekült magyarok becsületét lejárassák. A leghatározottabban követeljük a menekültszolgálat és állampolgári biztonságunk érdekében, hogy az ilyen elemeket alapos vizsgálat után adják vissza oda, ahonnan jöttek!

4. Két ízben rendeztünk „lakásbörzét”, hogy a családok vidéki letelepítésére példát adjunk. Nem az a benyomásunk, hogy hatóságaink mindent megtesznek a vidéki letelepítésért.

5. A jelenlegi viszonylag kedvező helyzetet szakember-einknek fel kell használni egy Ceausescu utáni korszak előkészítésére, amelyben a két nép viszonya normálissá válhat.

Pánczél Tivadar lelkész,
Rákosszentmihály

A menekülteket segítő szolgálat hétfőtől csütörtökig, naponta 11 és 18 óra között fogadja a rászorulókat az új központban. Megközelíthető: az Élmunkás térről a 14-es villamossal vagy a Keleti pályaudvartól a 20-as autóbusszal, a káposztás-megyéri végállomásig.

Pontos címe: Budapest XV., Alagi tér 13., telefon: 891-336
Magyarországi Református Egyház Társadalmi Missziója
Az erdélyi segélyszolgálat vezetője: Szloboda József lelképásztor.

A péntek 18 órai istentiszteletet továbbra is a rákosszentmihályi gyülekezetben tartják!

Kívánom, hogy munkájukat egészségben úgy végezhessek, ahogy ezt Szloboda József megfogalmazta: „hogy Istennek dicsőségére s népünknek előbbre menetelére szolgáljon”.

KOLOZSVÁRI

Fél év az atomerőműnél

ÚGY VÁRTÁK, MINT EGY ISTENSÉGET...

A történetet egy harminckét éves román mérnök mesélte. Idén nyáron szökött át Magyarországra. Segéd munkás egy budapesti kórházban.

Az egyetem befejezése után az ország különböző építőtetelein dolgoztam. Feleségemet csak hétvégeken láttam, ő tanárnőként megpróbált utánam jönni, de ez általában nem sikerült. Többször előfordult, hogy egymástól 150-200 kilométernyire dolgoztunk.

A cernavodai atomerőműnél 6 hónapot töltöttem. A munkálatok 1978-ban kezdődtek. A kanadaiak – akik a technológiát szállították – egy ilyen típusú 5 blokkos erőművet 8 év alatt építenek fel. Ez azt jelenti, hogy a cernavodai építkezésnél már hároméves lemaradás van, és még az előzetes próbák sem kezdődtek el.

Ez nem meglepő, hiszen azoktól az emberektől, akik 30 kilométerrel ingáznak marhavagonszerű járműveken és élelmiszeranyagok alig éri el a 3000 kalóriát, nem lehet nagy pontosságot elvárni. Mi, mérnökök, tízen laktunk három szobában, amihez egy zuhanyozó és egy konyha is tartozott. És ezt kegynek tekintettük.

Az én időmben már alig maradtak kanadai szakemberek. Fokozatosan elküldték őket. A végén reaktorblokkonként már csak egy-egy építómérnök maradt. Ő csak ellenőrizte, méregette. Majd azt mondta: „Nem tartották be a műszaki előírásokat, csinálják újra.” Mi pedig lebontottuk, szét-szereltük és kezdtük előlrol.

Cernavodán körülbelül 25 000 ember dolgozott. A munkaerő negyven százaléka katonai behívóval „torozott” tartalékos volt; ok általában 6 hónapot dolgoztak. De ha valakire szükség volt, újabb hat hónapra behívhatták. Fellebbezési lehetőség nincs. Cernavodán találkoztam 55 éves tartalékosokkal is. Ők katonai rend szerint éltek, lagerszerű táborban laktak, menetoszlopban közlekedtek, csak engedéllyel hagyhatták el a tábor, és zsoldjuk is jóval kevesebb volt, mintha ugyanazt a munkát civilként végezték volna. Egyszóval úgy bántak velük, mint a bűnözőkkel. A mostoha feltételek miatt elég gyakori volt náluk a munkabaleset. Építészeti szak-képzettség nélküli tisztek vezényelték őket. Mi, mérnökök, nem irányíthatunk közvetlenül a tartalékosokat, hanem a tisztnek magyaráztuk el, hogy mit hogyan csináljanak. Ő pedig továbbította az utasítást a munkásokhoz. Mivel nem értett a szakmához, a munkások, szakemberek lévén, könnyen félrevezették őt. Ez gyakorlatilag azt eredményezte, hogy körülbelül 10 000 ember szakfelügyelet nélkül, ímmel-ámmal dolgozott.

A balesetek másik oka az élemezés volt. A munkások napi 12 órát dolgoztak, gyakran nagy magasságokban. Ehhez a nehéz fizikai munkához legalább 5000 kalóriát kellett volna fogyasztaniuk. A kantinkoszt azonban ritkán érte el a 3000 kalóriát. Mi, mérnökök – akik nem végeztünk nehéz testi munkát –, ebéd után fél órával már éhesek voltunk. És nem mertünk rászólni a munkásra, aki lejött az állványról, mert éhes volt; hiszen bármelyik pillanatban leszédülhetett volna.

A Cernavodán töltött hat hónap alatt 30 ember halt meg.

Emlékszem, 1986. augusztus 23-a előtt két héttel jött a hír, hogy Ceausescu elnök meglátogatja az építőtetelet. Ettől a pillanattól kezdve mindenki abbahagyta a munkát, és hozzálátott a takarításához. 25 000 ember seprert, festett, meszelt. A locsolókocsikon kívül egyetlen autó sem közlekedett. A stressz elviselhetetlenné fokozódott, apró-cseprő dolgokból óriási ügyeket csináltak. Például, amikor az útszegélyt meszeltük – ami azelőtt ki sem látszott a sárból – jaj volt annak, aki egy

csepp meszet melléjett. De ennél is jobban megviselte az embereket, hogy mindent tiszter kellett elvégeznünk. Olyan útszakaszokat seprertünk fel újra meg újra velük, amelyek már teljesen tiszták voltak. De a vezetőség látni akarta, hogy az emberek dolgoznak-mozognak, ezért tizenegyszer is felseprerttük velük az utat.

A látogatás napjának közeledtekor mindenkit a fő közlekedési útvonalakra gyűjtöttek, oda, ahol vélhetőleg el fog haladni, vagyis az 1. és 2. reaktorblokkok köré, hiszen ezeknek már másfél éve termelniük kellett volna. Minden szerelést, vezeték, munkagépet, építőanyagot egy helyre hordtunk össze, és szépen elrendeztük. A 2. gépteremnél többek között 1000, a közeljövőben felállítandó állványelem volt elraktározva. Mikor az egyik igazgató ezt meglátta, kiadta a parancsot: az állványelemek azonnal tünjenek el. Megpróbáltuk autóra rakni és szállítani őket, de ő visszajött és patáliát csapott: fél órán belül egy elemet se akar látni! Nem volt más lehetőség: a bulldozerek betolták az állványelemeket egy gödörbe, és szépen elsimították a földet. Nekünk pedig szakadt meg a lel-künk: a földbe temettünk több tonnányi vasat és acélt.

Az igazgató valójában attól félt, nehogy az Elvtárs meglássa, hogy ott még mindig dolgozunk, nem fejeztük be a munkát.

Vagy egy másik eset. Az utak mellé bádóg díszkerítést építettünk. A pannókat kék-fehérré festettük, közben pedig a tröszt címere díszelgett. A díszkerítésre kent fehér festék nem volt más, mint a reaktor belsejének szigeteléséhez rendelt, speciális fémeket tartalmazó nukleáris festék, melynek kilója több száz dollárba került. 2 tonnát használtunk fel belőle.

A látogatás előtt két nappal mindenki új ruhát és fehér sisakot kapott. És elkezdődött a „rendezés”. Minden brigádnak jeleket festettek az aszfaltra: hogy hová álljanak az emberek. Az előadás fent az állványokon is folytatódott, hisz a nagyfőnöknek látnia kellett, hogy dolgozunk. A hegesztők fél szemmel az utat nézték, a másikkal pedig a hegesztőkészüléket. És amikor megpillantották, mindenütt fellobbant a láng, minél több láng.

A látogatás 13 óra körül kezdődött és mintegy 35 percet tartott. A hegesztők „lángoltak”, a munkások és a közéjük vegyültek tapsoltak. Amikor az emberek megpillantották Ceausescut, mintha hipnotikus állapotba kerültek volna. A munkásaim közül többen mondták: „Mérnök úr, alig várom, hogy lássam.” És semmiféle kapcsolat nem volt a tegnapi káromkodások, átkozódások és e pillanat között; úgy várták, mint egy istenséget. Nem szeretetből vagy csodálatból, hanem mintha hipnotikus állapotban lennének. Én köztük éltem, tudom, hogy mindez nem más, mint egy egyszerű vágy, hogy szemtől szemben lássák a hírességet. Ez, ugye, esemény. Még a mérnökök között is volt olyan, akit ugyanez az érzés hatott át, és éppúgy örült a látogatás utáni, kicsit tartalmasabb ebédnek, akár a munkások.

Ceausescu elhaladt előttünk, és megállt vagy harminc méterre. Körülbelül húszan vették körül. Nagyon rosszul festett. Sárga volt. Nagyon halkán beszélt. Nem is tudom, hogy a körülötte állók értették-e, amit mond.

A látogatás véget ért, a munkások leve-tették az új ruhát, és beözönlöttek a kantinba. Tudták, hogy ünnepi ebéd lesz. Ez krumplipüréből, egy szelet csont nélküli húsból és kiegészítésként babfőzelékből állt, ami sok kalóriát tartalmaz. Így mindenki a gyomrában érezte a látogatást.

Másnap újra a régi menü volt, de az emberek még napok múlva is emlegették az ünnepi ebédet.

(Következik: Öt város ára)

ADÓSSÁGTÖRLESZTÉS UTÁN

Mire spórol Románia?

Az eladósodott országok túlnyomó többsége eredménytelenül birkózik helyzetével. Egyesek – mint Dél-Korea vagy Törökország – a gazdasági nyitásban, az exportképesség növelésében, az import liberalizálásában keresik a megoldást, mások – mint Románia – a belső fogyasztás drasztikus csökkentésével teremtik elő a törlesztéshez szükséges külkereskedelmi aktívumot.*

Az előzmények

A feszített ütemű iparosítás Romániát 1980-ra gazdasági válságba sodorta. A felhalmozódott rövid lejáratú fizetési kötelezettségek miatt az ország fizetési képessége válságba került, az 1982-ben és 1983-ban esedékes törlesztéseket átütemezték.

A zsákutcának bizonyult expanziós gazdaságpolitika helyett 1981 közepén éles váltással kemény takarékosági programot vezettek be, a dollárelszámolású importot két év alatt a felére csökkentették, az export pedig nagyjából „szintén maradt” – a hivatalos statisztikák szerint. E két év alatt a beruházások értéke és a lakosság reáljévedelme 10-10 százalékkal csökkent. Ekkor még bizonyos termelésösztönző intézkedések is szóba kerültek, a mezőgazdaságban bevezették a progresszív felvásárlási árakat, sok szó esett az ipari vállalatok önálló gazdálkodásáról. Viszont a gyakorlatban a termelők döntési szabadságának növelése helyett a központi előírásokat szaporították.

1984-re a takarékosági politika elérte célját: a külkereskedelmi aktívum lehetővé tette az adósságok pontos fizetését. Ezzel Románia fokozatosan visszanyerhette volna a külföldi bankok bizalmát és némileg oldhatott volna a fogyasztási megszorításokon. Azonban a román vezetés másként döntött: meggyorsította az adósságtörlesztés ütemét és igyekezett fokozni az önerőre támaszkodó gazdasági növekedést. Megszakította kapcsolatait a Nemzetközi Valutaalappal, amely a gazdaságpolitikai és -irányítási rendszer piaci irányú fejlesztésére próbálta rábírn.

A nyolcvanas években a nyugati gépiport fokozatosan az egyharmadára zsugorodott, a termelőkapacitásokat pedig erőteljes leromlás és elavulás jellemzi. Az időközben megvalósított beruházások túlnyomó része az energikában (szábnányászat) és meg nem térülő presztízsbetűhözásokra (Duna-Fekete-tenger csatorna, bukaresti városközpont) ment el. Talán ezeknél is több kárt okoztak a lakossággal szemben foganatosított kényszerintézkedések; az emberek fizikai, erkölcsi és szellemi romlását nehezebb lesz helyrehozni, mint a termelőalapot.

1989 elejére ez a takarékosági politika elérte végső célját: az adósságok már nem akadályozzák a nagyra törő gazdasági célok megvalósítását. A román vezetés szemében az ország a gazdasági függetlenség páratlanul magas fokát érte el, ami összhangban áll a politika alakulásával, a külföldtől való elzárkózás, a totális társadalomirányítás és terror fokozásával.

Románia partnerei

Bár a mérhetetlenül nagy ár miatt az adósságtörlesztés kétes értékű, mégis érdemes megnézni, milyen cikkek

exportjával és mely országokkal szemben sikerült Romániának olyan külkereskedelmi többletet elérnie, aminek a töredéke is elérhetetlen Magyarország számára, főleg ha figyelembe vesszük, hogy a dolláraktívumot teljes egészében a fejlett országokkal folytatott kereskedelemben érték el. Nyugati statisztikák szerint a külkereskedelmi aktívumban nem játszott szerepet a mezőgazdasági cikkek kivitele fejlett tőkés országokba, ahova – az évtized közepéig – főként kőolajtermékeket, valamint könnyűipari cikkeket exportáltak. A nagy tömegben előállított román fogyasztási cikkek (ruházati termékek, bútorok, cipők) eladásakor könnyű volt a versenytársak alá kínálni, hiszen a bérköltségek minimálisak, másrészt a külkereskedők nem a kedvező árban, hanem a devizaszerzésben érdekeltek.

1985-ig a román import az 1980-as szint 40 százaléka alá csökkent, miközben megőrizték, sőt a világgpiaci konjunktúrát kihasználva fokozták az exportot. Ezt megkönnyítette az USA-ban 1988-ig élvezett „legnagyobb kedvezmény”, valamint az Európai Közösségekben elfogadott „fejlődő ország” státusz. Az exportsikerekben az is közrejátszott, hogy a kivitelre termelő román vállalatokat a belső piactól teljesen elszakították, és különféle előnyöket biztosítottak számukra az energia- és nyersanyagellátás, valamint a bérézés terén.

1985-től a szovjet kőolajszállítások kiváltották a konvertibilis nyersanyagimport egy részét, és megnőtt a mezőgazdasági cikkek Szovjetunióba irányuló kivitele. Az 1987-es román húskivitel – szovjet forrás szerint – már a magyarral volt egyenértékű.

A többi kelet-európai országból főleg beruházási javakat importáltak, ezzel igyekeztek pótolni a minimum alá szorított nyugati behozatalt, azonban a KGST-ben uralkodó alacsony szállítási fegyver, az elavult műszaki színvonal kedvezőtlen hatással járt.

Hogyan tovább – 1989?

Románia lakosságának egy részében nyolc éven keresztül élt a remény, hogy az adósságok visszafizetése után javulni fognak a létfeltételek. Megszűnik az exportkényszer, növekedni fog az import, szélesedni fog a kínálat. Ezzel a mindenkori román vezetés számára alkalom nyílik a lakosság bizalmának fokozatos visszanyerésére.

Ezek az illúziók azonban szertefoszlottak. A fogyasztás alacsony szinten tartása beépült a rendszer terrorisztikus eszköztárába – a vezetés attól is tarthat, hogy a létfeltételek érezhető javítása politikai követelések megjelenéséhez vezet.

E tendenciákról, valamint a gazdaságpolitika további alakulásáról a Román Kommunista Pártnak az ősi kongresszusra közzétett téziseiből tájékozódhatunk. A párt a valutatartalékok felhalmozását a gazdasági függetlenség hosszútávú biztosítékának tekinti. Valószínűleg előtérbe kerül a Romániával szimpatizáló eladósodott fejlődő országok segélyezése, hiszen Nicolae Ceausescu néhány éve a nemzetközi adósságválság kérdését megoldó terveket hangoztat egy új, a gyengék „önzetlen” segélyezésén alapuló világrend keretében. Az ettől remélt nemzetközi presztízsnövekedés az adósságok visszatérítésével talán megvásárolható lesz számára.

A belgazdasági előirányzatokból nem az derül ki, hogy bővíteni szándékoznak a fejlesztési és fogyasztási lehetőségeket, a tervezett gazdaság-növekedés üteme alacsonyabb, mint a megszorítások éveiben. Az egyetlen újszerű hangsúly a gazdaság intenzív

* Hunya Gábor: A gazdasági stabilizáció feltételei Romániában – Közgazdasági Szemle 1989. 2. szám. 233-246. old.

fejlesztése, a műszaki színvonal jelentős emelése. Ez alapulhatna a nyugati technikaimport fokozásán is, azonban a beruházások tervezett üteme alig haladja meg az utóbbi évek szintjét.

Az viszont helyesnek tűnik, hogy a tervezetben a modernizációt hangsúlyozzák a gazdasági növekedés – adott szerkezet mellett – felgyorsításával szemben.

A lakosságnak évi 1–1,5 százalékos fogyasztásnövekedést ígérnek, ami akkor sem eredményezne szembeültető javulást, ha megvalósul. A kiskereskedelmi áruforgalom – a tervezetben – lassabban nő, mint 1985 és 1990 között. Előreláthatólag fennmarad az alapvető termékek hiánya és a központi elosztás. Tehát a román vezetés számára a kommunizmus és a hadi típusú gazdaságkodás továbbra is szinonim fogalmak.

A román gazdaság javuló anyagi helyzetét a korábbi évek lehetőségeit ad Ceausescu kedvenc elképzeléseinek valóra váltására, így csatornaépítésre, a bukaresti központi palota befejezésére, a falvak átépítésére. A valutatartalékok felhalmozása lehetővé teszi, hogy a korlátlan belső hatalom kiépítése után a külföldi befolyást is erősítse – lásd az önzetlen segélyezési programot. Másrészt annak sincs akadálya, hogy a felszabadult valutatartalékokat katonai célra használják fel, egy viszonylag korszerű hagyományos haderő létrehozására, esetleg az utalásokról szereplő atomtűterő kifejlesztésére. Ezen gondolatmenet alapján az, hogy a gazdasági fejlesztési tervekben – az eddigi gyakorlattal ellentétben – olyan tartalékok is szerepelnek, amelyek nem nyilvános fejlesztési tervek létrehozására. Eközben a román hadigazdaság intézményeinek fenntartása felér egy készenléti állapottal és a propaganda az ellenségkép kialakításán „fáradozik”.

HUNYA GÁBOR

„Aki egy évre tervez, kukoricát vet,
aki húsz évre, fát ültet, aki száz évre,
iskolát épít!”

III.

A „szoktatás”

Az 1919. április 10-én hivatalba lépő Központi Oktatásügyi Főtárcsáság (Secretariatul General) kettős célt követett: az erdélyi – és kelet-magyarországi – oktatási hálózatot az óromániaiba illeszteni, és ennek keretein belül a nemzetiségi iskolákat gyors ütemben sorvasztani. E szándék valóra váltásában a kulturális kormányzatot egyáltalán nem akadályozta a nemrég aláírt kisebbségvédelmi szerződés, „mesterien” kitért a nemzetközi kötelezettségek vállalása alól: a belső törvényhozás egyszerűen átértelmezte e jogokat. Az alapállás az volt – és ez a mai napig érvényes –, hogy a kisebbségek ugyanannyi jogot kaphatnak, mint a románok, mert ha ennél többet biztosítanak számukra, az sértene a románok jogait. Az új alkotmány és az erre épülő oktatási törvény megszületéséig a jogsértések ezen „egyenlőségi elv” védelmében zajlottak.

Az első lépés az állami és a felekezeti – vagy más, nem állami fenntartású – iskolák egymás elleni kijátszása volt. Ez gazdasági és nyelvi eszközökkel történt.

Míg Óromániában kizárólag állami fenntartású erdélyi iskolarendszertől idegen volt. Az „átvétel” pillanatában az összes erdélyi iskolának mindössze 28 százaléka volt állami, a többi 72 százalék vagy községi (5,7 százalék), vagy felekezeti, illetve társulati (66,3 százalék) tulajdonjogú volt. Ezen belül az összes iskolák 44,7 százaléka, a felekezetiéknél 68,7 százaléka volt román tannyelvű. Így érthető, hogy az erdélyi román egyházak is fenntartással fogadták az állami tulajdonjogot előnyben részesítő

új gyakorlatot. Hasonlóan érezhettek a román lakosok is, hiszen az ingyenes állami iskolák mellett a tandíjas egyháziakat is igényelték, olyannyira, hogy 1918 után a román egyházak – hasonlóan a magyarokhoz – növelték iskoláik számát.

1920. július 4-én a négy magyar egyház felállította a Felekezeti Tanácsot, amely a kisebbségi sorsra jutott magyarság első nemzetiségi szervezete volt. A Tanács kidolgozta a „felekezeti” tantervet és október 20-án megnyitotta saját fenntartású „felekezeti” egyetemét az elvett intézmény helyett.

Válaszként a Főtárcsáság a békeszerződés 9. §-ára és az 1868/III. törvényre hivatkozva – a Kisebbségvédelmi Szerződés megszegése nélkül – bevezette, hogy az 1918. december 1-je után létrehozott felekezeti és társulati iskolák nem kapnak állami segítséget. Ezzel a rendelkezéssel gyakorlatilag megbícsult a 403 új elemet, 33 polgárit, 7–7 léceumot és felsőkereskedelmi, 4 tanítóképzőt és 1 polgári tanárképzőt.

Egy 1907-es és 1868-as törvényre hivatkozva rendelkezést iktattak, hogy a nemzetiségek csak saját anyanyelvű vagy román iskolába iratkozhatnak be. Ezáltal a nemzetiségnek nyilvánított zsidóság magyar anyanyelvű és kultúrájú részét gyakorlatilag kizárták a magyar iskolákból – hiszen a gyerekek nem a saját, nemzeti nyelvüket beszélték –, és román tannyelvű iskolákba kényszerítették őket – amit szintén nem beszéltek.

Az 1920/21-es tanévtől a korábban csak „ajánlott” román nemzeti tantárgyakat

(Románia földrajza, történelme, alkotmánytana és irodalma) kötelezővé tették – egyelőre magyar nyelven.

A tanítók ellen több olyan intézkedést hoztak, amelyek alapján „tanításra alkalmatlannak” minősítették őket. Az első ilyen vízvonalzó a hűségeskü letétele volt, majd amikor ez nem bizonyult sikeresnek – a túlnyomó többség a cél érdekében letette az esküt –, bevezették a nyelvvizsgakötelezettséget, az állami és felekezeti iskolák tanárai számára egyaránt. Ilyet a magyar joghatóság alatt soha nem kértek a román egyházi iskolák tanáraitól.

Ezután kötelezték a magyar tanítókat, hogy a nemzeti tantárgyakból románul vizsgázzanak – ezt a vizsgát a más nemzetiségűek anyanyelvükön tehetik le. És akik mindezen próbákban átmentek, annak vállalniuk kellett az anyagi „másodrendűséget”: az egyházi tanítók kisebb bérvonaltól, „segédtanítói” státust kaptak, megvonják tőlük a féléves vasúti kedvezményt stb.

Tehát az új alkotmány bevezetéséig a magyarság elvileg ugyan rendelkezett azokkal a nemzetközi garanciákkal, amelyek életét elviselhetővé tehetnék volna, ám a valóságban két lehetőség közül választott: fokozatos elszegényedés vagy asszimiláció. És Európa máig legnagyobb lélekszámú kisebbsége nagy többségben helyben maradt és megkezdte harcát a kollektív lét megőrzéséért. Egymagában...

TÖTTÖSSY MAGDOLNA

A GYULAFEHÉRVÁRI HATÁROZATOK

– részlet –

I. Erdély, Bánság és Magyarország összes románjainak meghatalmazott képviselői 1918. november 18-án (december 1-jén) nemzetgyűlésbe gyűlve Gyulafehérvárt, kimondják a románoknak s az általuk lakott területeknek egyesülését Romániával. A nemzetgyűlés külön kijelenti a román nemzet elidegeníthetetlen jogát a Maros, Tisza és Duna között elterülő egész Bánságra.

II. A nemzetgyűlés az általános választói jog alapján választandó alkotmányozó gyűlés összeállításáig ideiglenes autonómiát tart fenn e területek lakosai számára.

III. Ezzel kapcsolatosan az új román állam szervezésére a nemzetgyűlés a következő alapelveket fekteti le:

1. Teljes nemzeti szabadság az együtt lakó népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által. A törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való részvételre minden nép népességének számarányában nyer jogot.

2. Egyenlő jog és teljes autonóm felekezeti szabadság az állam összes felekezetei számára.

3. Tiszta demokratikus uralom föltétlen megvalósítása a közélet minden terén. Általános, közvetlen, egyenlő, titkos, községenkénti, aránylagos választói jog mindkét nemű huszonegy évet betöltött személy számára a községi, megyei és törvényhozási képviselő választásánál.

4. Korlátlan sajtó-, egyesülési és gyűlekezési szabadság; minden emberi gondolat szabad terjesztése.

Forrás: Nagy Lajos: A kisebbségek jogi helyzete Nagyromániában

A romániai anyanyelvű – jelen esetben a magyar anyanyelvű – oktatásról nagyon nehéz lenne részletes tanulmányt, felmérést készíteni, de irányvonalt, tendenciáját jól szemlélteti az általunk vizsgált kolozsvári iskolák helyzetére vonatkozó táblázat.

Olyan híres, patinás iskolákban, mint a Brassai Sámuel Líceum vagy a 3-as számú Matematika–Fizika Líceum (volt Piarista Gimnázium), amelyek 4–5 évvel ezelőtt magyar tannyelvű iskolák voltak, ma már a diákok több mint a fele román osztályokba járhat (ez nem azt jelenti, hogy a diákok románok, hanem, hogy az oktatási nyelv román – az ide iratkozott diákok zöme ma is magyar anyanyelvű).

Ugyanakkor több iskolában (Ady–Sincai Líceum, Művészeti Líceum, 1-es, 9-es számú Ipari Líceumok) teljesen megszüntették a magyar nyelvű középfokú oktatást, más esetekben (Természettudományi Líceum, 4-es, 6-os, 7-es és 8-as Ipari Líceumok) pedig a helyek számát drasztikusan csökkentették. Az 1984-ben iskolázott diákok számához viszonyítva, a középiskola második fokozatában (XI–XII. osztály) a magyar nyelvű osztályok helyeinek száma 67%-kal csökkent (az 1984-es 13, 17%-ról 1989-re 4,36%-ra).

Ha mindehhez hozzátesszük, hogy jó néhány éve az egyetemekre már nem lehet magyar nyelven felvételizni, akkor akár a kommentároktól is eltekinthetünk!

ERDÉLYI Z. JÁNOS

Középiszkolai helyek száma Kolozsváron
(nappali tagozat)

	IX. osztály		XI. osztály	
	Abszolút szám	%	Abszolút szám	%
Összes hely:	6560	100	3714	100
ebből magyar				
1984-ben:	910	13,87	489	13,17
1989-ben:	504	7,68*	162	4,36*

* az 1984-beli összhelyeket véve alapul.

A kolozsvári középiskolákról

Román Szocialista Köztársaság Alkotmánya 22. és 24. szakasz

22. szakasz: R. Sz. K.-ban az együttélő nemzetiségeknek biztosítva van az anyanyelv szabad használata, továbbá könyvek, újságok, folyóiratok, színházak és a minden szerv és intézmény, szóban és írásban az illető nemzetiség nyelvét is használja, és tisztviselőket nevez ki ezek soraiból, illetve olyan állampolgárok közül, akik a nyelvvel kapcsolatban szakszerű és életmódját.

24. szakasz: R. Sz. K.-ban biztosítja az ifjak számára a fizikai és szellemi képességek kifejlesztéséhez szükséges feltételeket.

Mi lesz velük?

Lizát véletlenül ismertem meg. Hivatalos ügyben jártam az egyik Pest környéki szülőotthonban. Az igazgató beszélgetés közben említette meg Lizát, aki két hete szökött át a román határon, és egy hete szült. Beszéljen vele, mondta, olyan elesett, sodródik, fogalma sincs, mi lesz vele.

Rövid idő múlva együtt ültünk Lizával a kórház egyik félreeső zugában.

Liza története

„...Az egész szinte nevetségesen könnyen ment, mindenki le akart beszélni a szökésről, főleg az anyám, de leginkább a férjem, anyu nem akarta, hogy átjöjjenek, mert mégis a gyerek és ő, és most egyedül maradt. Azért aztán, amikor úgy alakult, hogy a férjem egy hónapja át tudott jönni, és még aggódni se volt időnk, mert már jött a telefonja, hogy jól van, és dolgozik, úgy gondoltam, elindulok én is. Anyu akkor már azt mondta, nagyon nehéz lenne egyedül, férfi nélkül a két gyerekkel, és ki tudja, mikor lehetünk újra együtt, amíg a papírok megjárják Bukarestet, hát az reménytelen! Szóval, gondoltam, sokat nem várhatok, mert még a határon kezdek el szülni, már nyolcadik hónapban voltam, ez a második, az első kisfiú, egyéves és anyunál maradt. Egy haverral jöttem, aki barátja volt a férjemnek, és a buszon, amikor mindenkit ellenőriztek, mi maradhattunk, mert ott Vetésen élt a nagybácsija, és azt mondtuk, ott megyünk meglátogatni. Ő aztán elmondta, hogyan csináljuk, és mi mentünk sötétedés után, én nem félttem, összeszorítottam a fogam, ha bukdácsoltunk, és egyszer csak nagy kivilágítást láttunk, mondtam a haver-nak, hogy menjünk be, mert én már nagyon fáradt vagyok, és nem bírom tovább. Ő kint maradt, mert félt, hogy még román területen vagyunk. Éreztem, hogy oda be kell menni, és tényleg egy téesziroda volt, ott ült egy öregember, kérdezte, mit akarunk, honnét jövünk. Egy fél óra sem telt el, és már ott volt a kocsi, vittek bennünket valahová, egy lakta-nyába, adtak enni, megmosakodhattunk, aztán kikérdezték bennünket, másnap Nyírbátorba mentünk, és nem telt bele három nap, már Budapesten voltunk. Sosem voltam még itt, nem is gondoltam, hogy ilyen Budapest, ennyi minden van, ennyi üzlet! Csak állnék és nézném, mi történik az utcán. A férjemet, ha meglátogat, mindig kikísérem a sarokig, és kicsit kinézek, mi van azon túl. De hát nem mehetek, itt kell maradnom, azt mondják, legalább hat hétig maradjak, amíg meg nem erősödöm, de én már erős vagyok. A pici hamarabb született, de teljesen szép, kifejlett baba. Én már otthon mondtam a férjemnek, hogy nem biztos, hogy szeretni fogom ezt a gyereket, mert a másikkhoz vagyok szokva. Ő nagyon hiányzik, este, ha elalszom, mindig rá gondolok, és azért is, hogy erre ne gondoljak, hogy ne fájjon, mert ezt valami olyan intézetbe kéne adni, ahol egy darabig maradhatna, amíg mi dolgozunk, és lesz valamink...”

Nem tudtuk tovább folytatni a beszélgetést, Lizát szoptatni hívják. Feláll, még gyorsan felírom a telefonomat, hívjon, ha segítségre van szüksége.

Belső monológom hazafelé

Beülök a kocsimba, indulok vissza a városba. Emberismeretből elégtelen, gondolok az igazgatóra. Liza nem elesett, nem sodródik, minden erejével próbál megkapaszkodni! Hogy sikerül-e, az más kérdés! Hirtelen elfog a kétség. Hogyan lesz bármilyük? Pelenkák, kisruhák, cumisüveg, kiségy, babakocsi. Babakocsi! Nevetség! Tető a fejük fölött! Ő még ígéretben hisz; a vasgár, ha ő is beáll dolgozni, kivész nekik egy „ibuszt”, ahogy ő mondja. És hogyan fog szülés után pár héttel egy vasgárban dolgozni? Ő azt mondja, erős, az első gyerek után is két hónap elteltével visszament dolgozni, nem használta ki a három hónapot, ami járt volna. Attól kezdve az anyja nevelte a kisfiút. Nem lakott náluk a gyerek, ha délután kijöttek a gyárból, az anyjánál találkoztak a férjével, felvették a gyereket, és mentek sétálni a főtérre, és néha a „cukiba”. Ezt várta egész nap, erre gondolt munka közben. Ez volt az élete! Hajnalban fel, gyár, este séta és cuki. Nem ő unt bele ebben az életbe, hanem a férje.

Milyen kevés elég, hogy beteljen a pohár! Milyen sok elmondhatatlan keserűség gyűlhetett össze annak az embernek a szívében, hogy mindent ott tudott hagyni: terhes feleséget, gyereket, szülőt, lakást, megszokott életet. Mindez – úgy látszik – egy ponton túl már nem számított, csak menni, bármi áron szerencsét próbálni. Mi volt az utolsó csöpp? Egy heti túlóráztatás után nem fizették ki az embereknek a pluszbért. És akkor elég volt! Azon a pénzen akartak babakocsit venni. Nem gürcölök tovább a semmiért, mondta a férj.

Nem hitt a szemének, amikor egy hónappal később – immár Magyarországon – lehívták a gyár irodájába. Liza állt ott, mosolyogva, nagy hassal, az újonnan jöttek bizakodásával. A férj csak annyit mondott: gyerekkel ez nehezen fog menni.

Mi lesz a gyerekkel, gondoltam újra. Próbáltam elképzelni ezt a kis filigrán nőt egy gyár monoton rabságában. Szerszám-géplakatos a szakmája. Ezt nálunk otthon nők is csinálják, mondta, van bizonyítványom is.

Hát nem tudom, biztos így van, ha mondja. Elszántság van itt, azt látom, érzem. De mi lesz az élnivágással, azzal a mohó kíváncsisággal, amivel rávetné most magát a városra, ismerkedne utcákkal, szokásokkal, emberekkel! Húszéves és még sose volt fiatal! Csoda, ha legszívesebben falná az életet? „Ments ki innét!” üzenté a szeme búcsúzáskor. Mit lehet erre mondani? Neked ott a gyereked! A te kötelességed, hogy felneveld! És ha csak kötelességből teszi, kinek lesz az jó? Három hónapos volt az első gyereke, amikor teherbe esett a másodikkal, akkor már hetek óta ígérte a szomszédasszony a fogamzástáblát, 2000 lej lett volna egy évi adag a fekete-piacon, de nem kapott. Milyen alapon merhet itt bárki kötelességről, józanságról, morálról beszélni?

Késő esti fordulat

Csengett a telefon, ismeretlen hang szólalt meg: Keményné vagyok a szülőotthonból, én vagyok ma éjszaka az ügyeletes nővér, engem kért meg a kis Liza, hogy mondjam meg, itt volt a férje délután, és megbeszéltek, jobb lesz a gyerekeknek, ha örökbe adják, kéri, hogy segítsen nekik, ők nem ismernek senkit. Mondtam, hogy itt a védőnő, aki majd elintézi ezt, de Liza mégis magácskát kéri, hogy most mi legyen? Én megértem őt, mert amióta itt vagyok az otthonban, annyi kényszeredett anyát láttam, aki csak azért vitte el a gyereket, mert úgy illik.

Sajnálom a kis Lizát, mondtam neki, hogy egyforma az alakunk, hozok én neki ruhát a magaméból, de azt mondta, az van neki, és az anyja majd elküldi az otthonit. Én nem nézem le a menekülteket, mit lehet tudni, még mi is lehetünk menekültek, de az az igazság, hogy én is teljesen reménytelennek látom Liza sorsát meg a gyereket, bár, ha örökbe adják, az jó, mert az olyan gondoskodik a gyerekeről, így biztos jó helyre kerül. Rózsadomb, nyelvtóra, zongora, autó, ilyesmirel az én gyerekeimnél szó sem lehet.

Másnap a védőnőnél

Kedvesen fogad, előzékeny, leültet, rövid időn belül látom a Liza gyereket fenyegető összes buktatót. Nézd, kezdi, itt egyelőre még várni kell, és nem szabad lépni, még megmondhatja magát, még a látszatát is el kell kerülni annak, hogy mi rá akarjuk valamire venni, persze hogy a gyerekeknek az lenne a jó, ha örökbe adnák. És ha később azt mondják, mi beszéltük rá, mert előnyünk van ebből? Liza vérszegény, maradjon még, ne siessen, dolgozhat még eleget életében. Sokkal nagyobb baj lenne, ha eltűnne és itt hagyná a gyereket, mert akkor intézetbe kerül, és nincs az a földi hatalom, aki ki tudná onnét vakarni. De ha Liza lemondó nyilatkozatot ír alá, kiadható örökbe, vagy gyámhoz helyezhető, persze akkor az van, hogy fél év múlva újra le kell Lizának mondania a gyerekről, ami egy embertelen rendelet, állítólag meg fogják változtatni, ez így megalázó az anyának, rossz a gyerekeknek, mert fél évig nem történik vele semmi. De ha Liza például nyílt örökbeadást csinálna, vagyis névre szólóan mondana le a gyerekről, az lenne a legjobb megoldás, mert akkor innét az otthonból kiadható lenne a gyerek.

Kilépek a kertbe, Liza mintha lesne, rögtön elém toppan. Várt, mondja, hát mit szölok, ugye igaza van? Mit mondhatok erre, csak ő dönthet. Sétálunk a kertben, cigarettát kér, nekem nincs, odamegy a portáshoz, ő is Erdélyből jött, tőle szokott kapni.

Beszéltem a férjemmel, kezdi, ő is azt mondta, nem mehetek ki a gyerekekkel. Már mondtam, hogy ne hozzák szoptatni, nem akarok hozzá kötődni, nem akarok játszani vele, nem is babusgatom, nekem dolgoznom kell, nem szerettem meg. Ha beállok a vasgyárba, rendeződhetnek a dolgaim, de így! Én nem akarok otthonban élni, nem lesz nehéz a munka, mondja a férjem, hogy a nők egész nap ülnek. Nagyon kérek, intézd el, hogy három nap alatt örökbe fogadja valaki, vasárnapra ki akarok kerülni, lemondok róla, mindent aláírok.

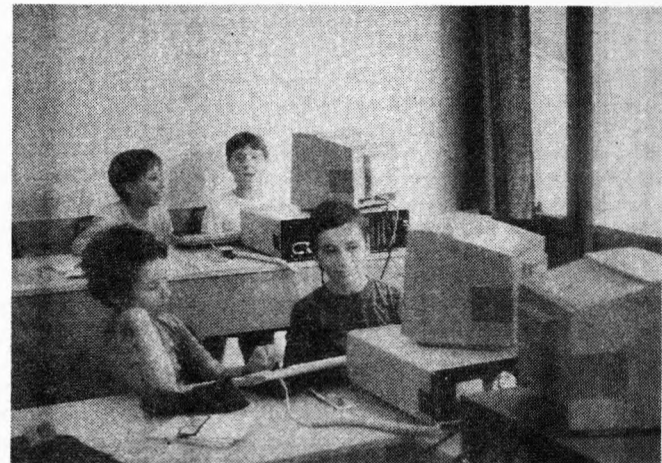
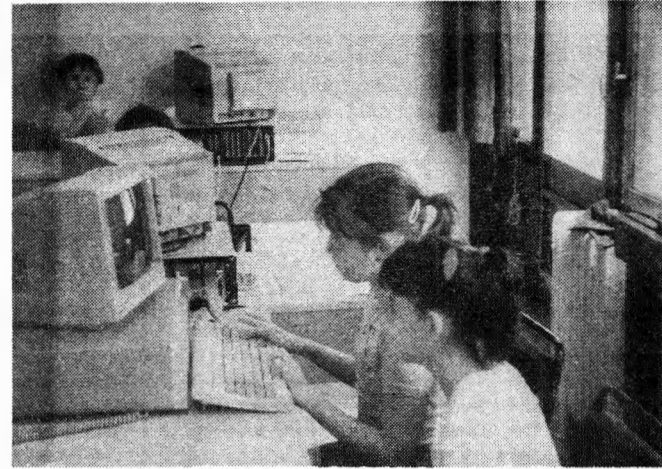
Próbálok nyugtatni, kérdem, miért ennyire izgatott, most már azon a pár napon semmi sem múlik. Lehorgasztja a fejét, nem válaszol.

Hepiend?

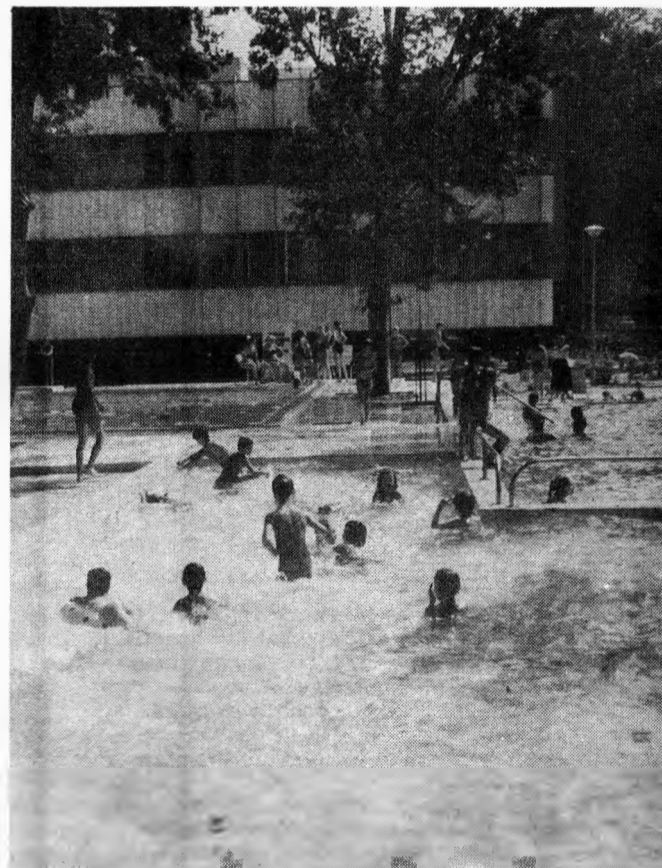
Másnap egy jogással és egy intézeti pszichológussal vitatjuk, mi lenne a legkönnyebb út Liza gyerekének örökbeadásához. Jelentkező lenne bőven, kevés az örökbe adható gyerek, de a jog útjai körülményesek, és nem a gyerek érdekeit szolgálják. Egy hiányzó adatért felhívjuk Liza védőnőjét. Nem tudod? – csodálkozik a telefonban –, Liza meggondolta magát, viszi a gyereket!

Boldog vég! – mondhatnánk megkönnyebbülten. Győzött az egészséges ösztön, az anyai érzés, a baba a mamájánál marad. De mi lesz velük? – ötlük fel bennem újra a kérdés, miközben örülnöm kellene.

HORÁNYI KATALIN

A Munkásor Parancsnoki Iskola, a Református Egyház segítségével kétszer egyhetes számítógépes tábort szervezett erdélyi gyerekek számára.

Az Állami Biztosító római-parti üdülőjében a Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság szervezésében három hétig erdélyi gyerekek nyaraltak. A táborban – akárcsak tavaly – délelőttönként magyar történelmet, irodalmat, földrajzot is tanultak a gyerekek.

Erdélyi Tudósítások

1399 Budapest, Pf. 260

Kiadja a Pszichoteam Kiadó
Felelős kiadó: Haas György

Felelős szerkesztő: Bójte Csaba
Szerkesztők: Kolozsvári Csilla, Hamperlics András
Tördelőszerkesztő: Bürger Judit
Munkatársak: Kovács Judit, Szabó György István

Eng. szám: III/PHP/203/1898

A szedés a Szentanú Kiadó Stúdiójában készült
Az oldal felvételeket a Szikra Lapnyomda (Budapest) készítette
Nyomtatta a Pannon Nyomda, Veszprém
Felelős vezető: Danóczy Balázs igazgató

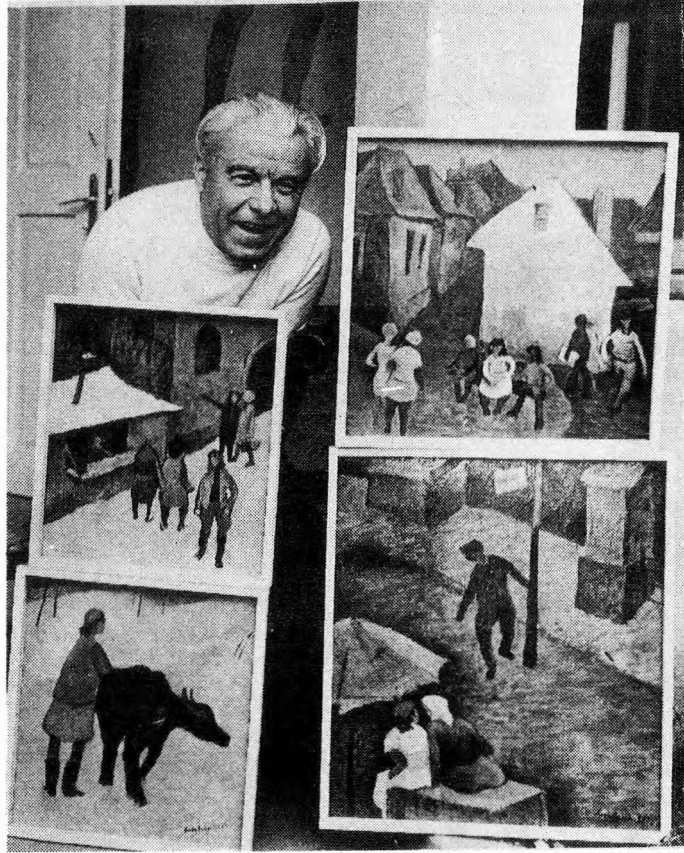
HU ISSN 0864-9677

Incze János, a dési, ezen az őszön lesz nyolcvan éves

A sors Erdélyben sem mostoha kitűnő festőművészeihez. Hosszú élettel, és ami fontosabb, az alkotóképességnek a késő öregkorig átívelő képességével áldotta meg őket. Ennyiben méltányos velük szemben: akár a boldogulásukat Párizsban kereső katalán Picasso, orosz-zsidó Chagall, Tordáról elszármazott Etienne Hajdú, vagy a Duna mentéről elvándorolt román Brancusi – az Erdélyben helytálló, nehéz viszonyok között alkotó kilencedik, matuzsálemi évtizedüket taposó Mohy Sándor, Miklóssy Gábor, Ciupe Aurel késő öregkorukig élnek, alkotnak. Most „idősödik hozzájuk” Incze János.

Akit a magunkat mindenkoron Európával mérő buzgalmunkban elneveztünk „az erdélyi, dési Brueghel”-nek. Fájdalom, ezt csak mi tudjuk róla. A jelentős gyűjtemények, melyekben igazi Breughelket őriznek, nem vesznek tudomást róla. Ez a sorsa annak az embernek, aki egy életre szólóan elkötelezte magát kisvárosa mellett, s aki Párizsban vagy Velencében vándorolva is csak a dési, kolozsvári, Szamos-parti város- és tájkép egyetemes szépségét látja igazolva.

Szabó T. Attila, a nagyszerű nyelvész mesélte: néki Angliába kellett mennie, hogy felfedezze, milyen csodálatos a dési öregtemplom gótikája. Incze János megérezte ezt angliai utazások nélkül is (már nyugdíjas volt, amikor a hatalom végre engedélyezte, hogy ellátogasson a nagy múzeumok házatájára, Róma, Párizs, Bécs...). Egész életében a görbe dési utcákat, s a hozzágömbült, rogyant házikókat festette, hirdetőszlopokat, vasúti aluljárókat, kertvégi budikat, csontos gebéket. Nem tudom, hogyan csinálja, de nála ezek a témák mind-mind emberarcúakká lesznek. Bocssássa meg nekem a belemagyarázást, de még a kertvégi budi is antropomorf. Másfélezernyi képéből jónéhány százat láttam, de alig emlékszem vissza néhányra, amilyen ne helyezett volna el néhány emberi figurát. Hét képét sikerült magammal hoznom (ha meg kellett volna jelölöm, mi az a három tárgy,

melyet egy özönvíz idején magammal hozok, természetesen közöttük lenne egy dési Incze kép; nos, e hét képem – megszámláltam! – 26 emberi figura szerepel. Egyetlen egynek sem látni az arcvonásait, és mégis: megannyian egyéniségek, kiállásuk, mozgásuk, a többiekhez viszonyított testtartásuk alapján akár jellemrajzot is tudnék róluk összebütökölni. A

kisvárosi ember, a patriarchális alapon álló vidéki társadalom monumentális freskóját hozza össze képein – hitelesebben, mint bárki más élő művész a mai Erdélyben. Vásárba siető, vagy onnét hazatérő, átalvetős falusiak, a régimódi hirdetőoszlop tövében – a fórumon – ráérősen pletykáló asszonyok, órmóltan nagybőgőjüket cipelő cigánymuzsikások, a dési „proletárovaikat” noszogató fuvarosok.

Egy letűnt, vagy legalábbis tűnőfélben lévő világ festő-krónikása. De képeiben még csak a nyomát sem fedezni fel a nosztalgának. Valahogyan azt érezni rajtuk, hogy legfőbb az átalvetőt cserélik fel diplomata táskára, de ez mit sem változtat az Incze-modellek emberi jellemén: ezek az emberek, ruházatuk és egyáltalában, tartásuk alapján felismerhetőleg magyarok, románok, cigányok, szászok, szóval ezek az erdélyi emberek örökkévalók. Aramlatok, rendszerek, a lobogók színösszetételétől függetlenül, maradnak, amik voltak. Szamosmentiek, Marosmentiek. Incze János még csak véletlenül sem szól terjedelmes önéletrajzában arról a keserves korszakról, amikor – az ötvenes évek elejének hagyományai szerint – „ítélet nélkül” szigetelték el nem rövid hetekre, kedves városától, családjától. Nem láttam embert, aki művészetében, életvitelében ennyire feledtetni tudta volna megpróbáltatásait. Nem pusztán optimista lény maradt, maradt a talán a legtöbb műveltséggel felvértezett ember, műveinek hódolóit.

Valamikor, éretlen fővel, számonkértem tőle, miért nem festi meg a hatalmas tömbháznegyedekkel új arculatot öltő Dész városképét. Nem inspirál, válaszolta, ugyanazzal a méltósággal, mellyel egy bukaresti kollégája, ugyancsak nyolcvan fölött, visszautasította (állítólag) ama felkérést, hogy fesse meg az ország első asszonyának portréját. „Nem tehetem – válaszolta – mélyesen sajnálom, de az Ön arca nem inspirál.”

Istennek, sorsnak, véletlennek hála: él Erdélyben, Romániában egy olyan művészreteg, melynek ecsetjét a belső meggyőződés, a művészi erkölcs mozgatja. Sokan kérdezték tőlem: miként lehetséges, hogy az életének delején túljutott, s immár népszerű, sikeres Incze Jánosnak nincsenek tanítványai? Sem tanítványai, sem epigonjai? Való igaz, képeit nem nagyon utánozzák – szerencsére. Művészi tisztességében azonban követőkre talált. Életével, sikereivel példázta: tisztességes, becsületes művésznek lenni, néha, olykor, igencsak kifizetődő.

ERDÉLYI LAJOS

Informations sur la Transylvanie

mensuel concernant la situation des minorités en Roumanie, les événements internationaux concernant la Roumanie, et la sort des réfugiés expatriés

Dans ce numéro:

“Si en Roumanie on arriverait à faire respecter et donc mettre en vigueur ne serait-ce que pendant deux mois les décrets en vigueur du Conseil des Ministres et surtout ceux promulgués par le Président, le chaos battrait aussitôt son plein et entraînerait, inévitablement, la chute du pouvoir en place.” (page 2.)

En Hollande le Comité Fräisland = Transylvanie a pris naissance avec une rapidité étonnante, car les habitants de cette région ont des problèmes similaires à ceux Hongrois qui vivent en Roumanie... (page 3.)

“Ce fut l'opposition démocratique, née en Hongrie à la fin des années 70, qui s'est fait sienne les problèmes minoritaires...” (page 6.)
L'une des causes de l'accident qui s'est produit à la construction de l'unique centrale atomique roumaine – à Cernavoda –, fut la mauvaise alimentation assurée aux constructeurs. Ce travail dur met à l'épreuve l'organisme des gens, minimum 5000 calories seraient nécessaires pour qu'ils puissent y faire face, or dans les cantines du chantier celles-ci dépassaient rarement 3000... (page 12.)

Protestations des milieux ecclésiastiques et ceux de l'opposition est-allmands contre la politique du pouvoir roumain menée à l'égard des minorités de ce pays. (page 16.)

Les rédacteurs pourront faire parvenir n'importe quel article en français contre des frais.

Notre adresse:

Erdélyi Tudósítások, H-1399 Budapest, Pf. 260, Hongrie

Reports on Transylvania

paper published monthly: on minorities living in Transylvania, on the fate of the refugees from Romania and on the world events relating to Transylvania and Romania's policy

From the contents

“It's not an overstatement: if for a given period of time, let's say, for two months all Cabinet decisions and regulations were carried out – not to speak about Ceausescu's decrees – there would be such a fathomless chaos that the authority would inevitably fail.” (page 2.)

“The government in Hague – simply because of certain technocracy – decided to reduce the number of small settlements. Local postoffices, shops, schools started closing down... These regulations gave cause for serious alarm to the Frisian minority population.” (page 3.)

“The democratic opposition that made its first appearance in the late 70s in Hungary, undertook the general problem of minority rights.” (page 6.)

“At the building of the nuclear power station at Cernavoda, accidents were caused by the insufficient food provision. To support the hard manual labour, workers should have had at least 5000 calories... The food we had at the canteen was hardly 3000...” (page 12.)

“East German church and East German opposition protest against Romania's policy on nationalities.” (page 16.)

If you are interested in any of our articles, we can provide you with required translations, copyright included, for the established fee.

Our address:

Erdélyi Tudósítások, H-1399 Budapest, Pf. 260, Hungary

Siebenbürgische Nachrichten

Unabhängiges Monatsblatt zur Lage der siebenbürgischen Minderheiten, dem Schicksal der Flüchtlinge in Ungarn sowie den internationalen Ereignissen in bezug auf Rumänien

Aus dem Inhalt der 4. Nummer:

“Es ist keine Übertreibung – wenn in einer bestimmten Zeit, sagen wir zwei Monate hindurch überall in Rumänien die gerade gültigen Verordnungen des Ministerrates oder noch eher des Präsidenten eingehalten würden, würde sich ein solch unheimliches Durcheinander ergeben, daß das unweigerlich den Sturz der Macht nach sich zieht.” (Seite 2)

“Die Regierung in den Haag hat – lediglich aus technokratischen Überlegungen – den Abbau der kleinen Siedlungen zum Ziel gesetzt. Es wurden örtliche Postämter, Geschäfte und Schulen geschlossen... diese Maßnahmen haben Beunruhigung unter der friesischen Bevölkerung geschaffen...” (Seite 3)

“Die zu Ende der 1970er Jahre in Ungarn entstandene demokratische Opposition hat die allgemeine Frage der Minderheitenrechte auf sich genommen.” (Seite 6)

“Der zweite Grund für die Unfälle beim Bau des Cernavodaer Atomkraftwerkes war die Verpeglung. Für diese schwere körperliche Arbeit hätten sie mindestens 5000 Kalorien zu sich nehmen müssen, die Kantinenkost aber erreichte nur selten 3000 Kalorien.” (Seite 12)
Kirchliche und oppositionelle Proteste in DDR gegen die Nationalitätspolitik Rumäniens. (Seite 16)

Die Redaktion sendet gegen Entgelt die Übersetzung jeglichen Artikels mit dem Recht auf Nachdruck zu.

Unsere Adresse:

Erdélyi Tudósítások, H-1399 Budapest, Pf. 260 Ungarn

Informații despre Transilvania

revistă independentă lunară care se ocupă cu situația minorităților din Ardeal, cu problemele refugiaților în Ungaria și cu evenimentele internaționale privind România

Din conținutul numărului 4.

Fără exagerare putem afirma că dacă în România, timp de două luni toate indicațiile prezidențiale ar fi luate ca atare sistemul ar

intra într-o criză a cărei rezultat ar fi căderea puterii. (pagina 2)
Comitetul Transilvania din Frizland a luat ființă în urma simpatiei și solidarității populației frize, care și a dat seama că într-o măsură oarecare se află într-o situație similară ca ceea a minorităților asuprite din România. (pagina 3)

Opoziția organizată din Ungaria deja din anii 70 s-a manifestat pentru apărarea drepturilor generale a minorităților etnice și și-a organizat activitatea în acest sens. (pagina 6)

O altă cauză a accidentelor petrecute la Centrala atom-energetică de la Cernavodă a fost subnutriția, lipsa de alimente. Pentru aceste munci dificile, adesea la înălțimi mari, ar fi fost necesare cel puțin 5000 de calorii pe zi pe când mîncarea servită nu avea nici măcar 3000. (pagina 12)

Proteste împotriva politicii României din presa disidentă și religioasă din R.D.G. (pagina 16)

Contra cost, redacția trimite traducerea oricărui articol cu dreptul de republicare.

Adresa:

Erdélyi Tudósítások, H-1399, Budapest Pf. 260 Ungaria

Сообщения из Трансильвании

в ежемесячнике освещается положение национальных меньшинств в Румынии, её внешнеполитических курс, рассказывается о судьбе румынских беженцев в Венгрии

Из содержания

“Не преувеличение: если в данный период времени, скажем, в течение двух месяцев в Румынии повсюду соблюдались бы распоряжения и указы Совета министров, не говоря уже о распоряжениях Президента Республики, то наступил бы такой повсеместный хаос, при котором власть неминуемо пала бы” (стр. 2)

“Такое правительство по соображениям технократии поставило перед собой целью постепенное ликвидирование небольших поселений. Уже начали закрываться местные почтовые отделения, магазины, школы... эти постановления вызвали тревогу в кругу фризов...” (стр. 3)

“В конце 70-х годов появившаяся в Венгрии демократическое оппозиционное движение взяло на себя основные вопросы по защите прав национальных меньшинств...” (стр. 6)

“Вторая причина несчастных случаев при строительстве Чернаводской атомной электростанции была связана с питанием. Для этой трудной физической работы необходимо было обеспечить по крайней мере 5000 калорий в день, однако рабочие редко получали пищу, содержащую даже 3000 калорий.” (стр. 12)

“Протесты религиозных и оппозиционных группировок ГДР против шовинистской политики Румынии по отношению к своим национальным меньшинствам...” (стр. 16)

Уважаемые читатели! Если вас заинтересует какая-либо статья из нашего ежемесячника, мы с удовольствием переведем ее на русский язык и вышлем вам.

Наш адрес:

Erdélyi Tudósítások, H-1399 Budapest, Pf. 260, Венгрия

NDK Az államvélemény árnyékában

Úgy tűnik, hogy Kelet-Németországban egyre határozottabban körvonalazódik egy második fal, amelyik ugyancsak németeket, sőt mi több, keletnémeteket választ el keletnémetektől. A fal egyik oldalán a vívmányaira büszke államhatalom és a beletörődött tömeg, a másik oldalon a szabadságjogaikat őrző, gyarapító egyházak és Istenben, vagy másában, az emberben hívő fiatalok. A csúcson levők zajos csinnadrattával választást rendeznek maguknak, enyhe, noszogató erőszakkal rábíráják a rezignáltakat, hogy voksukat a demokrácia felül kis lakkal ellátott perselyébe dobják, az utóbbiak pedig, élve törvényi jogokkal, ellenőrzik a szavazatok számát, és hosszú, indulatos polémiát folytatnak a hatalommal, hogy nem 97 százalék igen volt a ládikában, hanem csak 89 – helyenként még kevesebb. Sajnos a kisebb szám is arról tanúskodik, hogy nem véletlenül a „rezignáció” a kulcsszava a mai keletnémet állapotokat taglaló politikai eszmefuttatá-

rich Bergt menetrendszerűen szállítja a román vívmányokat méltató jelentéseit, amelyekben néha a nyugati sajtónak is odabök, mondván, hogy Romániában a nemzetiségek helyzete példás, a kisebbségek anyanyelvükön tanulhatnak, sőt a román gyerekek 25 százaléka idegen nyelvként a németet sajátítja el, ami egy testvéri gesztus a németajkúak iránt. Kivándorlási kvótákról, kényszerű kihelyezésekről, az anyanyelvi művelődés rohamos leépítéséről soha nem esik szó. Az idén fordult elő először, hogy az evangélikus egyház dr. Bergt jelentéseit nyilvánosan cáfolni kezdte. A Die Kirche (A templom) című hivatalos hetilap március 5-i száma vezércikket közöl a főszerkesztő, Gerhard Thomas tollából, amely a „testvéreink és nővéreink sorsáról szólnunk kell, gondolom” kényszerből fakadt.

„A németeknek – akiket anak idején azért teleptettek be, hogy a Napnyugatot védjük a törököktől – Erdély, a Kárpátok

huhn egy érdekes, majdnem szűz területet érint, egy „új” nemzetiséget fedez fel, „szét-szórta élő cigányokat”. Számuk a hivatalos statisztikákban 250 000, azonban más forrásokban meghaladja az egymilliót.

A Románia területén élő kisebb, 100 000 főt el nem érő nemzetiségeket (zsidók, ukránok, oroszok, szerbek, horvátok, szlovének, szlovákok, törökök, görögök, bolgárok, örmények, tatárok) felsorolása után Weissshuhn így összegzi a helyzetet. „A nem-román lakosság aránya az össznépeségnek legalább a 15 százalékát teszi ki. Más országokban is élnek hasonlóan jelentős nemzeti és vallási kisebbségek, de ez sehol nem vezetett ilyen méretű kivándorlási hullámokhoz.” Ennek okát az erőszakos beolvastási politikában, a települések szétzúzásában, az anyanyelvű oktatás és művelődés drasztikus leépítésében, a jelentéktelennek tűnő, ámde a nemzetiségek létét cinikusan semmibe vevő intézkedésekben (például a magyar, német városnevek eltörlése) látja. A cigányok helyzetére visszatérve a szerző kiemeli, hogy gyakorlatilag ők az egyetlen népcsoport, amely életkörülményei folytán haszonélvezője a falurombolásnak, kivétel képeznek a nyugat-romániai cigányfalvak és egyes városok cigánynegyedei, ahol már kisebb számban letelepedtek, és kialakítottak egy sajátos életformát. Az NDK-beli sajtóban – tudomásom szerint – eddig ez a két cikk jelent meg a valós romániai helyzetről, viszont a „második nyilvánosságban” több stencilezett füzet, szamizdat szól a „testvér-oroszgról”, az ott élők nehéz sorsáról.

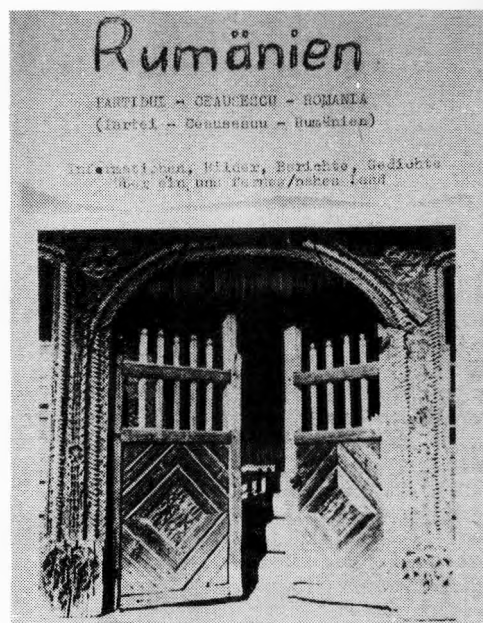
Egy jénai csoport kb. 500 példányban adta ki a „Románia – Tudnivalók, képek, tudósítások, versek egy tőlünk távoli/közeli országról” c. „könyvecskét”. A gondosságot talán jól jellemzi, hogy a szerzők minden példányba eredeti fényképeket ragasztottak.

„Mi, e füzet kiadói, Romániát egy igen vendégszerető országgént ismertük meg. Ugyanakkor tudomásunkra jutott, hogy ott jelenleg rengeteg gond van. Szerintünk a sajtó felületes és nem mindig valós képet ad Romániáról, amiből honfitársaink igen keveset tudhatnak meg a valódi Romániáról. Füzetünk ezt a hiányt próbálja némileg pótolni.”

A magyar olvasó számára kissé naiv – helyenként középkorosi történelemkönyvfűz árasztó –, ám tárgyilagosságra törekvő, illegális füzet jó előtanulmány a „pozitív” előítéletekkel Romániába látogató NDK turista számára.

A „három román fejedelem” története után – a szamizdat összeállítói panaszkodtak, hogy Magyarországról semmilyen német nyelvű tájékoztató anyagot nem sikerült beszerezniük – a nemzetiségi helyzet felvázolása következik – néha pontatlan adatokkal vagy enyhén túlzó becésléssel (pl. „hivatalosan egy-, valójában kb. négy-millió cigány van”). A magyarok számát – akik Európa legnagyobb, nem saját országában élő nemzeti kisebbsége – több mint 2 millióban adják meg.

A gazdasági összeomlást bemutató fejzetben – Ceausescu politikai portréját is körvonalazzák. A kurta életrajzhoz ironikusan egy cím- és ranglistát mellékelnek, és megjegyzik: „a 40 első titkár közül 38 Ceausescu közvetlen rokona” – ami nem

egészen igaz. A maoizmus hatását is kiemelik „az 1971-es kínai látogatás után a főtítkárs saját kezűleg aláírt rendeletekkel kezdte kormányozni az országot...”

Az egyházak helyzetét ecsetelő fejezet a nagyobb felekezeteket sorolja fel, megadva a hívek számát is – enyhe túlzásokkal. Például 2,5 millió római katolikus, túlnyomórészt magyarok és németek. (Viszont az adatok felsorolása után mélyen elgondolkoztat a szerző, hogy minden forrás más számokat közöl.) A kulturális élet színvonalát egy hétköznapi tévéműsorral illusztrálják – kiváló ötlet. A Securitate címszónál a szerzők az ország nyomasztó szegénységét a titkosszolgálat által elhallgattatott értelmiségi-ellenzékiek tehetetlenségének számlájára írják – sőt ezt a jövőre is kivetítik. A kiutat a brassói munkástüntetésről szóló helyszíni beszámoló villantja fel. A kötet kirándulóhelyek, turistaútvonalak és az élelmiszer-csomag-küldés módzatainak ismertetésével zárul – ami a szamizdatok világában is kuriózummal teszi.

Szolidaritást vállalni valakivel, amikor az ember maga is együttérzésre, támogatásra szorul – és vállalni ezt az érzést, tenni azért, hogy érvényre jusson: kézi géppel lapot sajtolni, kabát alatt terjeszteni –, hogy más is az államilag rejtgetett igazságjává birtokába jusson – mindez együtt több, mint csoda. Mert nekünk, magyaroknak kék útlevelünk, sajtószabadságunk, és kétféle erdélyi „rokonunk” ellenére is oly nehezen megy az együttérzés, oly töredékesen, méltóság és nemzetföltő jövőbelátás nélkül szemléljük a hozzánk legközelebb állók romlását – és mindig akad valami kisszerű, praktikus napi ügy, menekültkérdés, kenyér- vagy kenyélemföltés, esetleg apró-cseprő politikai sáncharc, amiért feláldozzuk együttérzésünket – és talán még azt is ölbe tett kézzel, némi varsói szerződéses büszkeséggel szemléljük, hogy egy keletnémet csoport lapot készít, egy másik gyógyszer vizs – és nemcsak a sajátjainak, az erdélyi, bánáti németeknek, hanem a mieinknek is. És bibliát, és érdeklődést, és szolidaritást.

BÓJTE

Die Kirche
EVANGELISCHE WOCHENZEITUNG

Berlin, 5. März 1989
Löffler Jahrgang 44 / Nr. 10

Allgemeine Ausgabe
ISSN 0232-4121

Bei Freunden

Spätere Geschichtsschreibung?

Solidarität Ailon Boesak mit 300 Gefangenen im Hungerstreik

soknak. A keletről áramló friss fuvallatok kissé megbolygatták a technikai színvonalban és szociális biztonságban élenjáró „német demokratikus hétköznapiakat”, ám rendszerrengető megmozdulásokat nem eredményeztek. Ez többek között a németek közmondásos és saját maguk által is kesernyés mosollyal nyugtázott rendszertének, valamint a rendőrség viszonylag kíméletes, ám alapos tevékenységének köszönhető. A keletnémet másként gondolkodók is végigjárták a közösségi ellenállás 68-as stációit, szabadtéri jazzfesztiválok rendeztek – engedélyért kilincseltek, majd ennek hiányában csakazértis összegyűltek –, környezetvédő akciókat szerveztek a szürke habos folyók partján, a kifakult réteken, az államtól elfordulva maszroztak a békéért vagy, ami különösen ingerli az ugyancsak „hitre” épülő rendszert, az egyház viszonylagos szabadsága köré csoportosultak. Ebben szerepet játszott az is, hogy az NDK-beli egyházak több vonzó privilégiummal rendelkeznek. Például olyan könyvtárat működtethetnek, amelyekben Orwell-től a Szeptnyik nyugatnémet változatáig sok minden fellelhető, olvasható. Az sem mellékes, hogy e fiatalok az egyház védelme nélkül könnyű prédái lennének a „stáznak”.

Köztudott, hogy az NDK és Románia között az ideológiai egyetértés meleg, baráti szálai fonódnak. Ezt a több évtizedes múlt-ra visszatekintő szöveget a szomszédokban végbemenő változás még szorosabbra fonta, bár az NDK néha jelét adja annak, hogy a román nemzetiségpolitika miatt nem szívesen kompromittáltatja magát nemzetközi fórumokon. Ennek ellenére a távirati iroda bukaresti tudósítója, dr. Ull-

kanyarulatának északi vidéke: a Hazájuk. Mostanában viszont elvesztették ezt az áldott földet.”

Az éjszakába nyúló beszélgetéseken újra meg újra ugyanaz a téma, a gond, a szomorúság: a kivándorlás. A hivatalos statisztika 1988-ban 120 000 hívet számolt az erdélyi szász lutheránus egyházban. E hívek közel fele kérvényezte az NSZK-ba való kivándorlását, vagy ahogy ők mondják „megcsinálta a papírját”. Jelenleg 118 lelkész szolgál a templomokban, közülük 30-an várják a kitelepedési engedélyt.

E számok fölött könnyű elsiklani, de az emberi sorsok fölött már nem térhetünk ilyen gyorsan napirendre, főként, ha ismerjük is őket. Az Erdélyben maradókat, minden távozó rokonnal, baráttal magányosabbak lesznek...

Néhány héttel az idézett cikk után újabb frással, egy kétrészes szociológiai igényű sorozattal jelentkezett a „Die Kirche”: „Románia: A nemzetállam és nemzeti kisebbségei”. A szerző, Reinhard Weissshuhn mintha továbblépne a számok által sugallt kilátástalanságon: frásában a tehetetlenség mellett felcsillan némi remény is. „Albert Klein lutheránus püspök szerint a megmaradt németek egyharmada Romániában maradna, ha az NSZK-kormány nem támogatná a kivándorlást. A püspök a »maradni vagy elmenni« közti döntést az egyes emberek magányügyének tekinti, de az általa vezetett szbeni (Hermannstadt, Sibiu) egyházmegyei tanács a megmaradt lelkészeknek már nem adja meg a kivándorláshoz szükséges engedélyt. A kivándorlási hullám ellenére, még ma is vannak olyan önálló, mondhatni, érintetlen német falvak, amelyek életben tudnának maradni, ha békén hagynák őket” – állítja a püspök.

A magyarok rövid említése után, Weiss-

... 14 -

... States zu. Dieses Verhalten soll aber in der Kirche Zustimmung zum Leidensweg Christi sein. Das muß man beim Urteil über die Haltung der Rumänisch-Orthodoxen Kirche zum rumänischen Staat bedenken.

In Rumänien gibt es heute rund 17 Mill. orthodoxe Christen. (Fast alle sind Rumänen). Es sind etwa 80% der Bevölkerung. Weiter gibt es fast 2,5 Mill. Katholiken (hauptsächlich Ungarn und Deutsche), 575000 reformierte Christen, etwa 180000 evangelische Christen Augsburgischer Bekenntnisses, 70000 Angehörige der Unitarischen Kirche, 40000 Moslems, 25000 Juden und kleinere Gruppen der Armenisch-gregorianischen Kirche, der Baptisten, der Sieben-Tage-Adventisten und der Pfingstler.

Die Angaben über die Mitgliederzahlen der einzelnen Kirchen stammen aus der Zeit von 1967-1986. Fast jedes Buch liegt andere Zahlen. Außerdem verändern sich die Zahlen ständig auf Grund der Auswanderung.

Tudor Arghezi (Übersetzt v. H. Kahlau)

EIN TAG

Der Tag von gestern ist mir nachgelaufen, ich hätte ihn geholt und hungrig nachessen, er glaubte wohl, er sei gleich andern Hunden mit einer Kette an sein Ich gebunden. An einem Kreuzweg vor Statuen blieb er stehen. Da sagte er, er muß nicht mit mir gehn.

Er verlor sich, ohnmächtig, heimatlos, verwirrt -

Wenn ich die Zeit sei er mir nachgekört, hat mich verfolgt bei jedem Schritt und Tritt, bis in den Mittag lief er mit mir mit.

War einen Tag verlor, vielleicht ein Leben, der suchte schnell, weil Nacht kommt und die Nebel sich erheben.